

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KADINLARIN GÜNDELİK DİNİ YAŞANTISINDA MEVLİT
(MALATYA ÖRNEĞİ)

Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

Hazırlayan
Kader AYHAN

Malatya, 2020

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**KADINLARIN GÜNDELİK DİNİ YAŞANTISINDA MEVLİT
(MALATYA ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Kader AYHAN

Danışman
Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

Malatya, 2020

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Mustafa ARSLAN'ın danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım KADINLARIN GÜNDELİK YAŞANTISINDA MEVLİT: (MALATYA ÖRNEĞİ) başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Kader AYHAN

ÖN SÖZ

Din, İnsanın yaratılışından bu yana hiçbir zaman üzerinde ilginin azalmadığı bir konudur. Çünkü din insanın dünü, bugünü ve yarını üzerinde önemli bir belirleyicidir. Toplumun temel belirleyicilerinden birisi olması dolayısıyla da din ve onun sosyolojik boyutu önemli bir çalışma alanıdır. Din sosyolojisi bağlamında incelenen her konu toplumun yapısı, gidişatı hakkında ipucu vermesi açısından oldukça önemlidir. Fakat bazı konular, bireyin gündelik yaşamı üzerinde daha fazla etkili olduğu için üzerinde özellikle durulması gerekmektedir. Bu konulardan birisi dinin halk arasında yaygın formu olarak karşımıza çıkan “Popüler Din” dir. Popüler din konusu içindeki bazı inanç ve uygulamalar ise başlı başına bir inceleme konusudur. Bizim çalışmamızın temelini oluşturan popüler dini bir uygulama olan “Mevlit” bu konulardan birisidir.

Bu çalışma da Malatya’da yaşayan kadınların gündelik dini yaşantısında mevlidin yeri ve etkisi Din Sosyolojisi bağlamında incelenmiştir. Teorik ve uygulama olarak ayırdığımız çalışmamız biri giriş bölümü olmak üzere toplamda dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Araştırmanın konusu, amacı ve önemi yer almaktadır.

Araştırmamızın teorik kısmını oluşturan birinci bölümde mevlidin kuramsal ve kavramsal çerçevesi çizilmiş, mevlidin sosyolojik literatürde yer aldığı konuma ve tarih içindeki seyrine değinilmiştir. Ayrıca çalışmamızın örneklemini oluşturması nedeniyle kadınların din ile ilişkisini ortaya koymak amacıyla mevlit toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde ise araştırmamızın yöntemi, problemleri, veri toplama araçları ve evren ve örneklem yer almaktadır. Yöntem olarak teorik kısmı için literatür taraması yapılmıştır. Uygulama kısmı için mülakat (görüşme) ve katılımcı gözlemci teknikleri kullanılmıştır.

Üçüncü bölüm ise çalışmamızın uygulama kısmıdır. Bu kısımda kullandığımız yöntemlerle elde ettiğimiz bulgular yorumlanmış, değerlendirilmiş ve sonuca varılmıştır.

Çalışmamın konusunu belirlerken ve çalışmam sırasında sık sık yardımına başvurduğum değerli danışman hocam Prof. Dr. Mustafa Arslan’a, ve çalışmamı yürütürken verdiği motivasyon ve kararlılık içeren manevi desteğinden dolayı kıymetli hocam Dr. İdris Söylemez’e, ve uygulama kısmı için benimle kapı kapı gezen kıymetli dostum Ebru Ayhan’a desteklerinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

AYHAN, Kader, Kadınların Gündelik Dini Yaşantısında Mevlit (Malatya Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2020.

Bu çalışma kadınların gündelik dini yaşantısında mevlidin yeri ve işlevlerini konu edinmiştir. Malatya ilinin seçili mahallelerinde gerçekleştirilen bu çalışmada 70 kişi üzerinde görüşme tekniği (mülakat) gerçekleştirilmiş ve katılımcı olarak gözlemci şeklinde çeşitli mevlit törenlerine katılarak gözlemler yapılmıştır ve bunların sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Üç bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünü kavramsal çerçeve oluşturmaktadır. Bu bölümde öncelikle popüler dini bir uygulama olan mevlidin teorik çerçevede ki yerini anlamak için mevlidin tanım ve tarihine yer verilmiştir. Aynı zamanda bir ritüel olarak mevlit başlığı altında mevlidin ritüel olma özelliğine değinilmiştir. Özellikle halk tarafından yapılan bir uygulama olması dolayısıyla da mevlit popüler din başlığı altında ayrıca incelenmiştir. Çalışmamız kadınlar temel alınarak yapıldığı için toplumsal cinsiyet konusu da bu bölümde ayrıca irdelenmiştir. İkinci bölümde araştırmamızın yöntem ve tekniklerini, veri toplama araçları ve çalışmanın kapsamı detaylı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada Nitel araştırma yöntemi ve bu yöntemeye uygun olarak mülakat ve katılımcı gözlem tekniklerinin kullanılmıştır. Üçüncü bölümde ise önceden belirlediğimiz bölge içerisinde gerçekleştirdiğimiz mülakat ve gözlem teknikleriyle elde ettiğimiz bulguları mevlidin kadınların gündelik dini hayatındaki yeri ve etkisi bağlamında değerlendirilmiştir. Sonuç olarak ise mevlidin kadınların gündelik yaşantısındaki etkisinin kişinin dini bir gruba mensubiyet durumuna göre değiştiği ve kadınların büyük çoğunluğunun geleneksel mevlide karşı ilgilerinin azaldığı fakat mevlidin bir isim olarak varlığını sürdürdüğü tespit edilmiştir. Modern dönemle birlikte mevlidin içerik ve görünümünde farklılık yaşandığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Mevlit, Popüler Din, Ritüel, Toplumsal Cinsiyet

ABSTRACT

AYHAN, Kader, Mawlid in the Daily Religious Life of Women (Example of Malatya), Master Thesis, Malatya, 2020

This study focuses on the place and functions of Mawlid in the daily religious life of women. In this study, which was carried out in selected neighborhoods of Malatya province, 70 people were interviewed (interview) and as a participant, observations were made by participating in various seasonal ceremonies. The findings obtained from these were evaluated. The first part of this study, which consists of three parts, constitutes the conceptual framework. In this section, the definition and history of the mawlid are given in order to understand the place of the popular religious practice in the theoretical framework. At the same time, the feature of being a ritual of the mawlid was mentioned under the title of mawlid as a ritual. Due to the fact that it is a practice performed by the people, the mawlid was also studied under the popular religion title. Since our study is based on women, the issue of gender is also discussed in this section. In the second part, the methods and techniques of the research, data collection tools and the scope of the study are explained in detail. In this study, qualitative research method and interview and participant observation techniques were used in accordance with this method. In the third part, the findings we obtained with the interview and observation techniques we conducted in the region we have determined previously were evaluated in the context of the place and functions of the mawlid in the daily religious life of women. As a result, it has been determined that the effect of mawlid on the daily life of women varies according to the individual's membership of a religious group and the majority of women have less interest in the district. With the modern period, it has been observed that there is a difference in the content and appearance of the mawlid.

Key Words: Mawlid, Popular Religion, Ritual, Gender

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
ONUR SÖZÜ	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1
A. Araştırmanın Konusu	1
B. Araştırmanın Amacı ve Önemi	2

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Mevlit.....	7
1.1.1. Mevlidin Tanımı ve Tarihi	7
1.1.2. Bir Ritüel Olarak Mevlit	11
1.2. Gündelik Dini Hayat ve Mevlit.....	20
1.2.1. Popüler Dini Bir Uygulama Olarak Mevlit	22
1.2.2. Kitabi Din ve Popüler Din Arasında Gerilim Kaynağı Olarak Mevlit ...	28
1.3. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Mevlit.....	33

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırma Yöntemi	38
2.2. Araştırmanın Problemleri	40
2.3. Veri Toplama Yöntem ve Teknikleri.....	40
2.4. Evren ve Örneklem	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

3.1. Araştırma Alanı	43
3.1.1. Araştırma Alanının Tarihi Geçmişi ve Coğrafi Konumu	43
3.1.2. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı	44
3.2. Malatya’da Kadınların Gündelik Dini Hayatına Panoramik Bir Bakış	47
3.3. Malatya’da Kadınların Gündelik Dini Hayatında Mevlit	50
3.3.1. Malatya’da Kadınlar Arasında Yapılan Mevlit Törenleri ve Bu Törenlerin Gündelik Dini Yaşantıdaki Yeri ve Etkisi	50
3.3.1.1. Geçiş Dönemlerinde Yapılan Mevlit Törenleri	57
3.3.2. Mevlidin Kadınların Gündelik Dini Yaşantısındaki İşlevleri	65
3.3.2.1. Dini Görevi İfa İşlevi	67
3.3.2.2. Toplayıcı-Sosyolojik İşlev	68
3.3.3. Modern Dönemde Değişen Yönleriyle Mevlit	70
3.3.3.1. İçerik Olarak Farklılaşan Mevlit: Adı Var Kendi Yok	70
3.3.3.2. Zaman ve Mekân Algısındaki Farklılaşma	72
3.3.4. Kitabi Din ve Modern Hayatın Kısacasında Mevlit	73
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	82
KAYNAKÇA	87
EKLER	94
Ek-1 Mülakat Soruları	94
Ek-2 Mülakat Yapılan Kişilerin Listesi	96
Ek-3 Din Görevlilerine Yönelik Mülakat Soruları	98
Ek-4 Mülakata Katılan Din Görevlilerinin Listesi	99

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
bak.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
ed.	: Editör
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
s.s.	: Sayfa sayısı
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Vesaire
Yy.	: Yayınevi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu

Mevlit toplumumuzda yaygın dini uygulamalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumda yaygın olması ise onu çeşitli yönlerden incelenmek üzere birçok çalışma alanına konu yapmıştır. Biz de Din Sosyolojisi alanında çalışan bir araştırmacı olarak toplumsal yönü ağır basan bu uygulamayı sosyolojik anlamda inceleme gereği duyduk. Mevlidin sosyolojik bağlamda incelenmesi ile ilgili çeşitli çalışmalar bulunmakla beraber biz de bu araştırmamızla hem bu alanda yapılan çalışmalara katkı sunmayı hem de mevlidin toplumsal yönünü göz önünde bulundurarak toplumsal cinsiyet bağlamında farklı bir bakış açısı kazandırmayı amaçladık.

Bu çalışmada İslam toplumunda yaygın dini bir uygulama olan mevlit geleneğinin Malatyalı kadınların gündelik dini yaşantısındaki yeri ve etkisi incelenmeye çalışılmıştır. Öncelikle kavramsal ve kuramsal çerçevede incelediğimiz mevlidin tarihsel gelişimini ve süreç içindeki değişimini anlatmaya çalıştık. Önceleri sadece doğum kutlaması olarak ortaya çıkan mevlidin, Hz. Muhammed'in doğumu şerefine yapılan bir kutlama olmaktan çıkıp zamanla farklı amaçlara yönelik yapılan törenlere verilen bir isimlendirme olarak karşımıza çıktığından bahsettik.

Çok uzun bir geçmişe sahip olan mevlit uygulaması İslam dininde popüler dini bir uygulama olarak görüldüğü için ayrıca onu popüler olan formu içinde inceledik. Dini tabakalaşmanın bir ürünü olarak Popüler din, dini hayatın kabaca iki tipe ayrılmasının (popüler din ve kitabi din) halk katındaki dini tezahürünün bir sonucudur ve bu kavram din sosyolojisinin belli başlı konuları arasındadır. Çalışmamızda mevlidin popüler dini bir uygulama olduğu vurgulanarak mevlidin hangi temel üzerinde değerlendirildiği netleştirilmek istenmiştir. Yani popüler bir uygulama olması onu kitabi din söylemi içinde tartışılabilir kılarken, sosyolojik anlamda reddedilemez bir konuma getirmektedir. Bu düşünceden hareketle mevlit uygulaması reddedici değil anlamaya dönük bir bakış açısıyla incelenmiştir. Bu durumu kavramsal çerçevede ayrıntılı olarak işleyeceğiz. Fakat mevlit popüler dini bir uygulama olması dolayısıyla popüler dinin kendine has özelliklerini taşımaktadır ve kitabi dindarlıktan farklılaşan yönler göstermektedir.

Mevlit popüler dini bir uygulama olması dolayısıyla kitabi din (yüksek İslam) ile birbirlerine ters düşebilmekteler. Çünkü popüler dini inanç ve uygulamalar halkın algı ve duygu durumuna göre şekillenmesi ve kitabi dinin arındırmacı yapısı ve ana kaynağa sıkı sıkıya bağlılık göstermesi yönünden aradaki bu farklılık zaman zaman kitabi din ile popüler din arasında bir gerilim yaratmaktadır. Popüler dini bir uygulama olarak mevlidin uygulanma düzeyini önemli ölçüde etkileyen bu gerilimi çalışmamızda detaylı biçimde incelemeye çalıştık. Aynı zamanda modern yaşam biçiminin, modern eğitim sisteminin mevlidin uygulanma düzeyi ve yapıma biçimi üzerinde birtakım etkileri olduğunu düşündüğümüz için bu sürece de çalışmamızda kısaca değindik.

Mevlit ile ilgili yapılan bu çalışmanın özelde kadınlar ön plana çıkarılarak yapılmasının sebebi ise Türk toplumunda yaygın olan popüler inanç ve uygulamalara kadınların dini hayatlarında daha çok yer verdikleri düşüncesidir. Popüler inanç ve uygulamaların ana devam ettirici unsurlarından biri olarak görebileceğimiz kadınların, cami gibi toplu ibadetlerin yapıldığı alanlarda erkeklere kıyasla kendilerine çok fazla yer bulamaması ve aynı zamanda geleneksel toplum yapısında kadının dini eğitim içerisinde kayda değer bir yerinin olmaması gibi nedenler, kadınları popüler dini uygulamalara yönelmek durumunda bırakmaktadır.

Çalışmamızın temel konusunu oluşturan mevlit uygulaması da popüler dini bir uygulama olduğu için diğer popüler dini uygulamalar gibi kadınlar arasında çok fazla yaygındır. Bu nedenle mevlidin hem toplumsal cinsiyet merkezli incelemesini yapmak hem de kadınların gündelik dini hayatında üstlendiği fonksiyonları ortaya çıkarmak için çalışmamızı kadınlar arasında yapmayı uygun bulduk. Aynı zamanda şahsımın da kadın olması, kadınların kendi aralarında yaptıkları mevlit uygulamalarını yerinde ve doğrudan gözlemlemeye olanak sağlayacağı için çalışmamızı kadınlar üzerinde yapma fikri güçlenmiştir.

B. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmayla Popüler dini bir uygulama olan mevlidin kadınların gündelik dini hayatında yerini, etkisini ve belirleyici olan yönlerini ve bu belirleyici olan yönünün demografik değişkenlere bağlı olarak nasıl değiştiğini ortaya çıkarılmak istenmiştir. Aynı zamanda mevlidin geleneksel ve modern dönemler içerisindeki konumuna karşılaştırmalı

olarak yer vererek mevlidin kadınların dini yaşantısında ki yeri ve öneminin ne oranda değiştiğini ortaya çıkarmaktır.

Hız. Muhammed'i anmak ve ona olan sevgiyi dile getirmek için oluşturulan mevlit geleneği, tarihi bir kökene sahiptir. Köklü bir gelenek olması ve Türk toplumu içinde gündelik dini yaşantı içerisinde önemli bir uygulama olması nedeniyle mevlit üzerinde çalışmak toplumun dini yapısı hakkında bize ipuçları vereceği için gerekli ve önemli bir çalışma konusudur.

Bu çalışmanın gündelik dini hayat kapsamında yürütülmesinin nedeni çalışmamızın konusunu oluşturan mevlidin de gündelik dini yaşantı içerisinde var olan bir uygulama olmasıdır. Gündelik Hayat Sosyolojisi uzun yıllar sıradan görünümü nedeniyle göz ardı edilen bir çalışma alanı olmuştur. Fakat gündelik hayatın bu sıradanlığın arkasında önemli sosyolojik bulgular yer almaktadır. Gündelik hayat incelemesi toplum hakkında derinlemesine analiz yapabilmenin onu anlamının en doğru yöntemlerinden biridir. Gündelik hayata dair yapılan bir inceleme, sosyal anlamın sadece toplumun sadece üst kesiminde değil alt kesimlerinde de aranması gerektiği fikrini ortaya çıkarmaktadır.¹

Bu çerçevede bireylerin yaşantısını büyük ölçüde kuşatan dinin de toplum içinde aldığı biçimleri incelerken sadece toplumun üst tabakasında var olan resmi/kitabi formunu değil aynı zamanda alt tabakanın hayatında var olan popüler dini forma da bakılması gerekmektedir. Çünkü dinler sadece resmi formuyla kalmaz zamanla kurumsal din gündelik dini yaşantı içerisinde çeşitli etkileşimler yaşayarak popüler dini formları ortaya çıkarır.

Türk toplumunun dini hayatında gündelik yaşantının ortaya çıkardığı popüler dini formlar vardır bu formlar üstlendikleri fonksiyonlar açısından toplumda önemli bir yere sahiptir. Türk popüler dindarlığı içerisinde Eski Türk Dinine ait birtakım unsurları barındırmaktadır ve ilk Müslüman Türk boylarının dini yaşayışını yansıtmaktadır. Aynı zamanda Türk toplumunun dini hayatı ile ilgili yapılan çalışmalar popüler dindarlık biçimlerinin toplum dini hayatında önemli bir yer edindiğini ortaya koymuştur.² Bu açıdan Türk toplumu için popüler dini inanç ve pratikler önemlidir. Çalışmamızın ana

¹ Esgin, A. ve G. Çeğin, Gündelik Hayat Sosyolojisi, (ed. Ali Esgin ve Güney Çeğin), (1.baskı), Phoenix Yayınları, Ankara 2018.

² Babinger, F. ve F. Köprülü, Anadolu'da İslamiyet, (çev. Ragıp Hulusi), İnsan Yayınları, İstanbul 1996, s.48-50.

konusunu oluşturan popüler dini pratiklerden birisi olarak mevlitte Türk toplumunda önemli bir yere sahiptir.

Türk toplumu için mevlit çok eski bir uygulamadır. Kaynaklarda ifade edildiği üzere ilk uygulamaları Mısır'da kurulmuş bulunan Fatimiler'de ortaya çıkmış bu türün ve törenlerin Sünni dünyada karşılık bulması XIII. yüzyılda Musul ve Kerkük'te kurulu bulunan Zengiler dönemine kadar uzanmaktadır.³ Anadolu sahasında bu türün ve törenlerin başlaması daha erken bir dönemde iken meselenin popüler hale gelip yaygınlık kazanması XV. yüzyılda Süleyman Çelebi'nin Vesilet'ün-Necat eserini yazmasıyla mevlit Türk toplumu içerisinde önemli bir yer edinmeye başlamıştır. Müslümanlar mevlit ile Hz. Muhammed'i övmek, ona olan sevgilerini dile getirmek isterken aynı zamanda önemli anlarına mevlit aracılığıyla dini bir anlam katmak istemişlerdir. Mevlit Türk toplumunda çoğu zaman dindarlığın bir göstergesi olarak görülmüştür. Bu durum, zamanla değişmiş olsa da hala günümüzde mevlit toplum tarafından sevilen ve dindarlığın ifade biçimi olarak yapılan bir uygulamadır.

Mevlit yapı bakımından edebi eser türü özelliği taşımasıyla Edebiyat kapsamında çalışılan bir konuyken aynı zamanda dini bir içerik ve uygulamaya sahip olmasıyla din bilimlerinin de konusudur. Bu anlamda mevlit ile ilgili çalışmalar iki ayrı koldan yürütülmektedir. Türk Dili ve Edebiyatı bölümü mevlidi biçim, tür ve sanatsal değer açısından incelerken, Din Bilimleri dini bir uygulama olarak dindeki yeri ve fonksiyonları açısından incelemiştir. Türkiye'nin tez arama sitesi olan "<https://tez.yok.gov.tr>" adresine girdiğimizde karşımıza mevlit ile alakalı yaklaşık otuz sekiz tane yüksek lisans ve doktora tez çalışması çıkmaktadır.⁴ Bu tez çalışmalarının birçoğu Türk Dili ve Edebiyatı alanına ait iken, Din Bilimleri alanında da mevlit ile alakalı çalışmalar giderek artmıştır.

Mevlidin edebi olduğu kadar sosyolojik bir yönünün olduğu düşüncesi Din Sosyolojisi alanında araştırma yürüten ilgilileri mevlide yöneltmiştir. Mevlidin sosyolojik boyutu üzerine çok fazla çalışma olmasa da bu alanda önemli çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan biri bizim çalışmamız içinde önemli bir kaynak olan, Nancy Tapper (Lindisfarne) ve Richard Tapper'a (1987) ait olan "'Peygamber'in Doğumu: Türk

³ Bilal Kemikli, Mevlid Külliyyatı, (1. baskı), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2016.

⁴ <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

İslam’ında Ritüel ve Cinsiyet” başlıklı çalışmadır.⁵ Isparta’nın Eğirdir ilçesinde gerçekleştirilen bu çalışma antropolojik bir bakış açısıyla mevlidi birçok yönden incelemiştir. Tapper, çalışmasını kadınlar ve erkekler üzerinde kıyaslamalı olarak yürütmüş ve kadınların erkeklere kıyasla mevlit tarzı popüler uygulamalara daha meyilli olduklarını belirtmiştir.

Din Bilimleri alanında mevlit ile ilgili yapılan çalışmalardan biri Fatih Karayel’in hazırladığı; “Mevlit İle İlgili İnanç ve Tutumlar (İstanbul Avcılar Örneği)” başlıklı Din Psikolojisi alanında yapılan yüksek lisans tez çalışmasıdır. Bu çalışma mevlitle ilgili inanç ve tutumları konu edinmektedir. Bu araştırmada, bireylerin mevlide yönelik tutumlarının, mevlitten etkilenme düzeylerinin ve mevlit hakkında bilgi düzeylerinin, dindarlık ve hayat memnuniyeti ile ilişkili olduğu vurgulanmış aynı zamanda cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu gibi demografik özelliklerinde mevlide yönelik tutum, mevlitten etkilenme düzeyi, mevlit hakkında bilgi düzeyi, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyi üzerinde farklı etkileri olduğu vurgulanmıştır.

Bu alanda yapılan çalışmalara diğer bir örnek ise Adem Efe’ye ait olan “Türk Toplumunda Mevlid Merasimlerinin Yeri ve Fonksiyonları (Isparta ve Çevresi Örneği)” başlıklı çalışmadır. Bu çalışmada mevlidin Türk toplumunda hayatın birçok anında, sevinçte kederde okunduğu, kutlandığı vurgulanmıştır. Mevlit merasimlerinin, sosyokültürel ve dinî hayatın bir parçası haline geldiği belirtilmiş ve mevlit kutlamalarının, bilgilendirme, kültürel, toplumsal ve moral gibi birçok fonksiyona sahip olduğu öne sürülmüştür.

Mehmet Yanmış’ın “Diyarbakır’da Mevlid Geleneği ve Bazı İller ile Karşılaştırmalı Bir Analiz “ başlıklı çalışması ise mevlit geleneğinin Diyarbakır’da uygulanma biçimi ile diğer bölgeler arasındaki farklılıklar olduğunu öne sürmüştür. Mevlit uygulamasının Diyarbakır ili içerisinde birtakım değişikliklere uğradığı ve toplumun bir kısmının bu uygulamadan uzaklaştığı iddia edilmektedir. Modern yaşam biçiminin mevlit uygulaması üzerinde önemli bir etkisinin olduğu düşünülmekte ve bu etkinin Diyarbakır ve diğer iller arasında farklılaştığı belirtilmektedir.

⁵ Tapper, N. ve R. Tapper, “Peygamber’in Doğumu: Türk İslam’ında Ritüel ve Cinsiyet” *Türkiye Günlüğü Dergisi*, (çev. Hülya Küçük), Mayıs-Haziran (40), 1996

Yine Yanmış tarafından “Bursa Dini Hayatında Süleyman Çelebi’nin Vesiletü’n Necat Adlı Şiirinin Etkilerinin Araştırılması” adlı Yüksek Lisan tez çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada Bursa halkının mevlidi Allah’a şükür, Hz. Peygambere bağlılık ve toplumu kaynaştırmaya bir vesile kabul ettiği sonucuna varılmıştır.

Farklı alanlarda birçok çalışmaya konu olan mevlit bizim alanımız içinde önemli bir çalışma konusu olmaktadır. Çünkü toplumun en aşına olduğu ve toplumun hemen her kesiminin yaptığı bir uygulama olduğu için mevlidi incelemek; aynı zamanda toplumun kutsal ile olan ilişkisini, buradan hareketle dini yaşayış biçimini de gözlemlemek manasına gelmektedir. Çalışmamızı toplumsal cinsiyet temelli oluşturduğumuz için dinin erkek ve kadın üzerinde farklı yansımalarının olduğu ve aynı zamanda, erkeğe ve kadına farklı roller verdiğini de gözleme imkânı bulabildiğimiz için çalışmamızın alana önemli bir katkı sunacağını düşünmekteyiz. Aynı zamanda mevlidin kadınlar üzerinde ki etkisini görmek açısından bu alanda yapılan çalışmanın yeteri kadar olmaması çalışmamızı daha da önemli kılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Mevlit

1.1.1. Mevlidin Tanımı ve Tarihi

Mevlit kelimesi sözlük anlamı olarak doğum zamanı ve doğum yeri anlamına gelmektedir.⁶ Bir kimsenin doğum zamanına, doğum yerine işaret etmek amacıyla kullanılan “mevlit” kelimesi sonraları özellikle Hz. Muhammed’in doğumu ile ilgili yapılan kutlamalara ve bu doğum hakkında yazılan edebi metinlere verilen bir ad olarak karşımıza çıkmaktadır. “Mevlit” kelimesinin yerini bazı yerlerde “çocuk” anlamına gelen “mevlud” kelimesi almaktadır bu şekilde ki bir kullanım “mevlud” kelimesinin “doğum yeri ve doğum zamanı” anlamındaki “mevlit’in” vülgarize edilmiş şekli olduğu söylenebilir.⁷ Çünkü genelde halk arasında da “mevlit” yerine “mevlud” kelimesi kullanılmaktadır. Bu durumun “mevlit’in” popüler olan tarafını görmek için bir başlangıç olabileceği söylenebilir.

Genel olarak mevlit Peygamber Hz. Muhammed’in doğumunu ve doğumu öncesini merkeze alan ve ona olan sevgiyi dile getirmek, verilen değeri göstermek için yazılan coşku ve heyecan yönü ağırlıkta olan edebi metinleri ve onu anmak için oluşturulan dini törenleri isimlendirmek için kullanılmaktadır. Mevlit denilince akla içerisinde ziyafetin, çeşitli etkinliklerin yer aldığı törenin adı gelirken aynı zamanda bir edebi eser türü olan “mevlit” metinleri gelmektedir. Öncelikle bir edebi eser türü olarak mevlit metinlerinin yapı ve içeriğine kısaca değinmek istiyoruz. İleriki kısımda ise mevlidin genel tarihi hakkında bilgi vereceğiz.

Mevlit türü eserlerde içerik olarak kısmi farklılıklar olmakla birlikte ortak nokta Hz. Muhammed’in doğumu ve “Nur’u Muhammedi” diye adlandırılan nübüvvet nurunun yaradılışı, bu nurun Hz. Adem’den başlayarak diğer peygamberler üzerinden Hz. Muhammed’in babası Abdullah’a ulaşması, annesi Amine’nin hamileliği, hamileliği sırasında meydana gelen olağanüstü hadiseler ve doğum esnasında Hz. Muhammed

⁶ Özel, Ahmet, “Mevlid” TDV İslam Ansiklopedisi, C.29, TDV yayınları, Ankara 2004 29 s.475.

⁷ Köksal, M. Fatih, Mevlid-Name, (1.baskı), Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2011, s.21.

etrafında ve yeryüzünde meydana gelen mucizeler, genel olarak mevlit metinlerinin konusunu oluşturmaktadır.⁸

Mevlit metinlerinde kullanılan dil sade ve halkın ilgisini çekecek tarzda coşkulu ve mistiktir. Mevlit metinleri için belli bir uzunluk sınırı yoktur. Bazıları binden fazla beyitten oluşurken (Recai mevlidi gibi) bazısı da iki yüz beyitten (Sıdkı mevlidi gibi) oluşabilmektedir. Fakat XIX. ve XX. yüzyıllarda yazılan mevlitler, edebiyatımızdaki ilk mevlit eserlerine göre daha kısadır. Tarih boyunca sayısız mevlit metinleri yazılmıştır. Bütün mevlitler ortak bir yapıda birleşse de hepsinin kendine ait özellikleri bulunmaktadır. Zaif Mevlidi (Mecma'u'l-envar, XV. yy.) ve Recai Mevlidi (Mevlidu'n-nebi, XV. yy.) bilinen eski mevlitlerdendir. Fatma Kamile Mevlidi (Hadiyyu'l-cinan, XIX. yy.) ise, edebiyatımızda bir kadın tarafından yazılan ilk ve tek mevlit örneğidir.⁹

Tören ya da dini bir uygulama olarak mevlit ile ilgili olarak ise kaynaklar, Hz Muhammed'in kendi doğum gününe dair herhangi bir kutlama yapmadığını ve aynı zamana dört halife dönemi ve sonraki Emevi, Abbasi dönemlerinde de peygamberin doğumu ile ilgili bir tören ya da bir çalışma yapılmadığını belirtmektedir.¹⁰

Mevlit yazma geleneği ve mevlit törenleri ilk olarak Mısır'da Şiî Fatımî devletinin kurulmasıyla birlikte başlamıştır. Fakat burada yapılan kutlamalar sadece Hz. Muhammed'in değil aynı zamanda Hz. Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin gibi Ehl-i Beyt'ten olan önemli şahısların doğumları şerefine de yapılmıştır. Hatta bazı kaynaklar ilk mevlit çalışmalarının ve törenlerinin Şiiler tarafından yapıldığını ve bunun Hz. Muhammed için değil Ehl-i Beyt için olduğunu söylemektedir. Şiilere ait mevlit eserlerine şunlar örnek verilebilir; Mevlid emirü'l-mü'minin ("Mümin'lerin Emiri'nin", yani Ali ibn Ebi Talib'in doğumu) ismindeki Vehb ibn Vehb ibn Abdullah ibn Zem'a, bilinen şekliyle Ebu'l Buhteri (h.200/miladi815) adlı bir yazara aittir. En eski Şii mevlit metni ise İbn Babaveyh'in (h.381/m.991) "Mevlit Mevlana Ali" adlı eseridir. Yine Şeyh Müfid'e (h. 413/m. 1032) atfedilen "Peygamber'in ve imamların doğumu (mevlit)" adlı eserde Şii

⁸ Köksal, 2011, s.26.

⁹ Köksal, 2011, s.9.

¹⁰ Özel, Ahmet, "Mevlid: Tarihi ve Dinî Hükümü", *Dîvân Dergisi*, 2002/7(12), s.s. 237-242.

kaynaklar arasında sayılmaktadır. Fakat bu eserlerin ibadet maksatlı olmaktan çok doğum tarihi tespiti amacıyla teknik amaçla yazılmış olabileceği söylenmektedir.¹¹

Mevlit geleneği daha sonrasında Eyyubiler ve Memlûkler döneminde de devam ettirilmiştir. Büyük şölenler şeklinde yapılan bu törenlere günler öncesinden hazırlanıldığı ve birkaç gün sürdüğü söylenmektedir. İçerisinde musikinin çeşitli etkinliklerin yer aldığı bu törenlerin vazgeçilmezlerinden biri gösterişli ziyafet sofralarıdır. Bazı kaynaklar bu ziyafet sofraları hazırlanırken israf derecesinde bir tüketim olduğundan bahsetmektedir. Örneğin; ilk Sünni mevlit töreni olarak bilinen Muzafferuddin Kökbüri tarafından düzenlenen bir mevlit töreninde 5000 koyun, 10.000 tavuk, 100.000 tabak ana yemek ve 30.000 tabak tatlı ikram edildiği aktarılmaktadır.¹²

Osmanlı dönemine gelindiğine ise mevlit törenleri benzer şekilde yapılmaya devam edilmiş, törenler devlet erkânının yüksek katılımı ve desteği ile varlığını sürdürmüştür. Osmanlı'da ilk resmi törenin III. Murad tarafından XVI. yüzyılda başlatıldığı bilinmekle birlikte Osmanlı'nın mevlit ile olan tanışıklığı daha geçmiş tarihe dayanmaktadır.¹³ Bugün Türk toplumunda en çok bilinen "Vesiletü'n-Necat" (Kurtuluş Vesilesi) adlı mevlit metni Süleyman Çelebi tarafından XV. yüzyılda yazılmıştır. Bu da Osmanlı'nın mevlit ile olan tanışıklığının daha öncelere dayandığını göstermektedir.

Vesiletü'n-Necat ortaya çıktığı andan itibaren mevlit kutlamalarının vazgeçilmez unsuru olarak küçükten büyüğe her kesimin tanıdığı ve bildiği bir eser olarak bu gelenekteki yerini almıştır. Vesiletü'n-Necat için, Türk mevlit geleneğinin başlangıcı diyebiliriz. Çünkü ondan önce her ne kadar bu tarz eserler yazılmış olsa da hiç biri bu eser kadar büyük bir etki ve yayılma göstermemiştir.

Kaynaklara göre Süleyman Çelebi bir şair değildir ve Vesiletü'n-Necat metni de onun bu türdeki ilk ve tek eseridir.¹⁴ Bu eseri yazmaktaki amacı ise Peygamber'in üstünlüğünü dile getirmek ve ona olan sevgisini anlatmaktır. Şair olmayan birinin edebi değeri bu kadar yüksek bir eser ortaya çıkarması ne kadar mümkün bu konu tartışılır olsa da, kanaatimizce bu düşünce Çelebinin eserinin, samimiyet ve sevgi göstergesi olarak

¹¹ Katz, Marion Holmes, Mevlid İslam Dünyasında İbadetler ve Dindarlık, (1.baskı), Açılım Kitap Yayınları, İstanbul 2014, s.24-25.

¹² Katz, 2014, s.135.

¹³ Akarpınar, R. Bahar, Türk Kültüründe Dini Törenler ve Mevlid Kutlamaları, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara (Türkiye), 1999.

¹⁴ Akarpınar, R. Bahar, 1999.

görülmesine sebep olmuş ve eserin halk nezdinde kolay kabul görmesini ve popülerliğini artırmasına olanak sağlamış olmalıdır. Eserin içeriğine baktığımızda naslardan ziyade kıssa geleneğinin izlerini taşıdığını ve yüksek ilim zümresinin onay vereceği bir tarzdan daha çok halk nezdinde kabul görmesi mümkün bir içeriğe sahip olduğunu görebiliriz. Burada Süleyman Çelebi'nin döneminin halk tabakasının zihin dünyasını ve dilini doğru anladığını ve onların zihin dünyalarına uygun bir anlatım tarzı ve dil kullandığını görüyoruz. Çünkü o dönemde Hz. Muhammed'in hayatını anlatan yazılı birçok siyer türü eser olmasına rağmen çok azı halk arasında Çelebi'nin mevlidi kadar popülerlik kazanmıştır.

Vesiletü'n-Necat'tan sonra bu eserden ilham alınarak başka mevlitler de yazılmıştır. Fakat bu mevlitler Çelebi'nin mevlidi kadar uzun tutulmamıştır. Çünkü artık mevlit törenlerinin vazgeçilmezi olan bu metinler uzun olması durumunda törenler esnasında okunmasını zorlaştırmaktaydı. Bu nedenle törenlerin yapısına uygun daha kısa mevlit metinleri yazılmaya başlanmıştır.

Tarih içerisinde önemli bir yeri olan Vesiletü'n-Necat eseri hakkında verdiğimiz bu kısa bilgiden sonra mevlit törenlerinin Osmanlı'daki genel yapısına dönecek olursak mevlit törenleri için zaman ve mekânın önemli iki unsur olduğunu görürüz. Bu sebeple de Osmanlı'da mevlit kutlamaları belli başlı mekânlarda yapılmıştır. İlk önceleri saray, konak ve tekkelerde devlet erkânı, bilginler, şeyhler, ağalar ve halkın katılımı ile gerçekleşirken daha sonraları, Ayasofya, Sultan Ahmet Camii'nde yapılmıştır.¹⁵

Zamansal olarak genelde özel dini gün gecelerde yapılan bu törenlerin giderek zaman algısı da değişmiş önemli gördükleri birçok zamanda bu mevlit törenleri düzenlenmiştir. İlk önceleri sadece peygamberin doğum günü olarak belirlenen Rebiü'l-evvel ayının on birinci gecesini on ikinci gecesine bağlayan ve özel olarak "Mevlit Kandili" olarak isimlendirilen gece yapılan bir tören iken daha sonraları geçiş dönemleri denilen doğum, evlilik, ölüm, gibi, önemli anlarda ve asker uğurlama, iş yeri açma gibi nedenlerle mevlit törenleri yapılmaya başlanmıştır.

1910 yılına gelindiğinde Osmanlı'da mevlit kutlamaları, resmi bayram olarak ilan edilmiştir. Fakat Cumhuriyet'in ilanıyla kaldırılmıştır. İlerleyen zamanlarda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ana dilde ibadet etme düşüncesini yayma isteği sonucu mevlit,

¹⁵ Akarpınar, R. Bahar, 1999.

halk arasında dindarlığın bir sembolü olarak varlığını sürdürmüştür.¹⁶ Hz Muhammed'in doğumu 1989 yılından itibaren Türkiye'de, Türk dünyasında ve Balkanlar'da çeşitli törenlerle kutlanır. Son yıllarda ise her yıl farklı bir kutlu doğum teması altında kutlanmaktadır.¹⁷

Daha sonraki süreçte diğer Müslüman bölgelerde ve Türkiye'de mevlit geleneği varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Türkiye'nin modernleşen toplum yapısıyla birlikte dini uygulamalar farklı şekillerde karşımıza çıkmaya başlamıştır. 1900'lü yıllarda gramofon ve taş plakların Türkiye'ye gelmesiyle bu araçlar zamanla dini faaliyetlerde kullanılmıştır. İlk 1932'de Mustafa Kemal Atatürk'ün de teşvikiyle mevlit eserleri plağa çekilmiş ve radyolarda okutulmaya başlanmıştır. 1974'te ise televizyonda ilk mevlit yayını yapılmıştır. Gazeteler yapılacak mevlit törenleri ilanı için yazılı bir ortam sağlamıştır.¹⁸ Mevlit ilk ortaya çıktığı andan itibaren şekilsel birtakım değişiklikler yaşasa da günümüze kadar popülerliğini sürdürmüştür. Hala birbirinden farklı nedenlerle düzenlenen törenlere adını vererek varlığını sürdürmektedir.

1.1.2. Bir Ritüel Olarak Mevlit

Din için kapsayıcı bir tanım yapmak veya belli bir tanım üzerinden dini anlamaya çalışmak pek mümkün olmadığından C. H. Glock ve birçok kişi dinî fenomenler üzerinden anlamaya çalışmıştır. Glock, "Dindarlığın boyutları üzerine denemeler" çalışmasında¹⁹ dini;

1. Dini tecrübe boyutu
2. Ayinsel boyut
3. İdeolojik boyut
4. Bilgi boyutu
5. Dinî kanaatlerin etkileme boyutu şeklinde sınıflandırmıştır.

Aynı şekilde J. Wach,²⁰ dinî, üç şekilde sınıflandırmıştır;

¹⁶ Akarpınar, R. Bahar, "Mevlid Törenlerinin Yapısı", *Türkbilig*, 2006/12 s.s.38-63.

¹⁷ Kurt, A. Osman, "Dinlerde Kutsal Zaman", Halk İnanışları El Kitabı, (ed. Durmuş Arık, Ahmet Hikmet Eroğlu), (1.baskı), Grafiker Yayınları, İstanbul 2017, s.145.

¹⁸ Akarpınar, R. Bahar, 1999.

¹⁹ Charles, Y. Glock, "Dindarlığın Boyutları Üzerine", *Din Sosyolojisi*, (ed. Yasin Aktay, M. Emin Köktaş), (4.baskı), (çev. M. Emin Köktaş), Vadi yayınları, İstanbul 2017, s.300-313.

²⁰ Wach, Joachim, *Din Sosyolojisi*, (çev. Ünver Günay), İfav yayınları, İstanbul 1995, s.43-51.

- 1- Dinî tecrübenin teorik ifadesi: akide
- 2- Dinî tecrübenin pratik ifadesi: ibadet
- 3- Dinî tecrübenin sosyolojik ifadesi: dinî cemaat veya topluluk

Radcliffe-Brown,²¹ toplumsal bir unsur olan dini şu ölçütlere göre sınıflandırır;

- 1- Dini toplum içindeki faaliyetler
- 2- Dini topluluğa mensup olmanın bireyde oluşturduğu hiss
- 3- Dinî eylemler, ritüeller
- 4- Dinî inanç ve dogmalar
- 5- Toplumsal yapının, din ve dinî grup, cemaat, mezhep ve teşkilat gibi unsurlarla arasındaki ilişkiler.

Yukarıda dini anlamlandırmaya yönelik yapılan tüm sınıflandırmalarda dikkat çeken nokta dinin ritüel boyutunun ön planda olmasıdır. Glock, ayinsel boyut, Wach, dini tecrübenin pratik anlatımı diyerek dinin ritüel boyutuna mutlaka yer vermiştir. Bilindiği üzere dinler sadece birtakım inançlardan oluşmaz, inançların yanında bazı dini pratiklere de sahiptir. Bu dini pratikler, bazen ritüel bazen ayin bazen de ibadet olarak nitelendirilmektedir. Belirli ve uygun zaman aralıklarında yapılan ve içerisinde birtakım sembollerin de yer aldığı çok sık tekrarlanan bir davranış biçimi²² olarak ritüel için:²³

- İnançın pratize edilmesi, bedensel olarak yapılan dini davranıştır diyebiliriz.
- Ritüellerin temeli tekrara dayanır tekrarlayan davranışlar şeklinde olmuşlardır bu yüzden her fırsatta tekrar sahnelenir. Günlük ritüeller, mevsimlik ritüeller ve senelik ritüeller, bazen tarımsal gerekçeler, bazen av bereketi için bazen de doğum, ölüm ve hastalık gibi durumlar her zaman aynı ritüelin tekrarı için bir fırsattır.
- Ritüel zihinsel bir yoğunlaşma gerektirir, her ne kadar tekrar esaslı yapısından kaynaklı sıradan gibi görünse de olağanüstü ile olan bağlantısı onu sıradanlıktan ayırır bu yüzden derin bir bilinç ile yapılması gerekir.

²¹ Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi*, (10. baskı), İnsan Yayınları, İstanbul 2011, s.234.

²² Marshall, Gardon, “Ritüel”, *Sosyoloji Sözlüğü*, (çev. Osman Akınbay, Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1999, s.623.

²³ Olgun, Hakan, “İbadet, Ritüel ve Kurban”, *Milel ve Nihal*, 2016/3 (2), s.85-86.

- Ritüeller kural merkezlidir belirli aşamaları vardır; hazırlık aşaması, ritüelin gerçekleşmesi ve sonlandırılması bu düzen ritüelin olmazsa olmazıdır diyebiliriz.

Yukarıda saydığımız maddelerden hareketle ritüel için bir nevi dinin sembolik anlatımıdır diyebiliriz. Ritüel ile birlikte sıklıkla yan yana kullanılan sembol kavramı “*Bir varlığın veya olgunun yerine tutan figürdür*”.²⁴ Bir soyutlama ve estetik yaratma biçimi olan sembol “*bir şeyi anlatmak için başka bir şeyi aracı yapar.*”²⁵ Bu anlamda yapılan dini ritüellerin de amacı sadece bedensel bir hareketlilik yaratmak değil dini değerleri sembolize ederek anlatmak ve bu değerlerin sembolik davranışlar aracılığıyla varlığını sürdürmektir.

Bir şeyin ritüel biçiminde sembolize edilmesi onun sürekliliğinin sağlanması açısından yeterli değildir. Aynı zamanda belli aralıklarla tekrarlanması da gereklidir. Bu nedenle ritüeller de toplumsal hafızayı canlı tutmak adına sürekli tekrarlanır. Dinlerde pek çok ritüel, dini inançların ve değerlerin müminlere öğretilmesine ve güçlü bir aidiyetin üretilmesine olanak sağlamaktadır. Pek çok değer, inanç ritüeller vasıtasıyla varlığını sürdürmekte ve bir sonraki nesle ulaşabilmektedir.²⁶ Kutsallaştırılan ya da kutsallık verilmeyen herhangi bir olayın yeniden canlandırılması ve temsil edilmesiyle törensel özellik kazanan ritüellerde yaşanan dünyanın zaman algısı ritüel sürecinde ihmal edilip, başka bir zamana geçilmektedir. Bu durum ise her ritüelde tekrar yaşanmaktadır. Tekrara dayanarak yaşanan bu durum ile bir aktarım gerçekleşmektedir.²⁷

Ritüel, tekrarı sayesinde, bilgilerin aktarılmasını, kültürel kimliğin yeniden üretilmesini sağlamaktadır. Bireyleri ve grupları manevi olarak yeniden oluşturma imkanı sunan ritüel, toplumsal hayat, ortak bilinç etrafında sürekliliğini sağlar.²⁸

Ritüeller gündelik yaşantı içinde sürekli tekrar eden yapısından kaynaklı sıradanmış gibi görünse de temelde birtakım olağanüstü inanç ve değerlere dayanır. Gerçekleştirilen ritüellerin yapılma nedeninin ve yapılma şeklinin bazı mistik ve mitolojik unsurlara

²⁴ Aydın, Mustafa, Güncel Kültürde Temel Kavramlar, (2. baskı), Açılım Kitap Yayınları, İstanbul 2013, s.376.

²⁵ Alver, Köksal, “Emile Durkheim ve Kültür Sosyolojisi”, *Sosyoloji Dergisi*, 2010/3 (21), 2010, s.s.199-210.

²⁶ Şahin, Ayşe, Din, Ritüel ve Hafıza: Mevlid Geleneği Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Konya (Türkiye), 2019.

²⁷ Şahin, Ayşe, 2019.

²⁸ Şahin, Ayşe, 2019.

dayandığı söylenebilir. Durkheim'a göre her ne kadar mitik inançlar ritüelleri takiben ortaya çıksa da²⁹ bazı durumlarda mit ve ritüel arasındaki ayırım bu kadar net olmamakta ve mitik inançlar beraberinde ritüelleri getirebilmektedir.

Yukarıda özelliklerini açıklamaya çalıştığımız ritüelin ayrıca fonksiyonel tarafı da vardır. Ritüel, bireyin ve toplumun hayatında önemli bazı işlevler görmektedir. Ritüeller dini ayinleri içermekle beraber törenleri, şölenleri, bayramları ve toplumsal bağ güçlendiren toplumda herhangi bir sebeple sürekli bir şekilde yapılan eylemleri kapsamaktadır. Durkheim'da ritüeli daha çok dini hayattaki pratikler olarak görse de onu aynı zamanda toplumsal bir olgu olarak değerlendirir. Ritüelin toplumsal ilişkilerde ki işlevi ise onun temel ilgi alanını oluşturur.³⁰

Din için bir nevi devam ettirici güç olan ritüel, hem ritüeli gerçekleştiren kişi için hem de yaşadığı toplumda önemli fonksiyonlar üstlenmektedir. Ritüel öncelikle o ritüeli gerçekleştiren birey üzerinde etki oluşturmaktadır. Fakat asıl fonksiyonunu bireyi aşp toplum düzeyinde bir etki uyandırdığında kazanmaktadır. Ritüeller toplum bazında birleştirici ve bütünleştirici fonksiyona sahiptir. Ortak inançlardan hareketle bir ritüeli gerçekleştirme o ritüeli yapanlar arasında ünsiyet duygusunu artırdığı gibi inancın canlılığını ve devamlılığını da sağlamaktadır.³¹ Ritüele farklı bir açıdan bakan Turner'e göre ise ritüel ile toplumsal çatışma arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır ve "*çatışma noktaları arttıkça ritüel yapma sıklığı artmaktadır*".³² Turner'in bu düşüncesinden hareketler ritüelin birleşme ve bütünleşmeyi sağlama fonksiyonun yanı sıra çatışma ortamından (kriz durumunda) bir kaçış yeri olma durumu da söz konusudur.

Bir toplumsallaşma aracı olarak ritüel toplum içinde yapıldığı için bir araya gelmeyi zorunlu kılar. Bu sayede ritüel asıl anlamına toplum içinde kavuşur ve bu anlam ritüeli uygulayan bütün toplumu kuşatır. Bu yönüyle ritüel toplum içinde kuvvetli bir bağ oluşturur ve inanırlarını belli bir gaye ve niyet etrafında bir araya getirir.³³

²⁹ Segal, Robert A., "Dinsel Mit-Ritüel Kuram", (çev. Naim Atabağsoy), *Milli Folklor Dergisi*, 2012/24 (94), s.s. 173-187.

³⁰ Alver, Köksal, "Emile Durkheim ve Kültür Sosyolojisi", *Sosyoloji Dergisi*, 2010/3 (21), 2010, 199-210.

³¹ Günay, 2011, s.247-248.

³² Turner Victor, *Ritüeller Yapı ve Anti Yapı*, (çev. Nur Küçük), (1. baskı), İthaki Yayınları, İstanbul 2018, s.21.

³³ Alver, Köksal, "Emile Durkheim ve Kültür Sosyolojisi", *Sosyoloji Dergisi*, 2010/3 (21), 2010, 199-210.

İslam geleneğinin en bilenen ve en yaygın uygulaması olan mevlit de bir ritüel olma özelliğini içerisinde taşımaktadır. Mevlit Hz. Muhammed'in doğumu için yapılan dini bir tören olmanın yanında sosyal ve kültürel bir anlam taşımakta doğum, sünnet, evlilik, ölüm gibi önemli anları dini bir ritüel halinde yapılmasına hizmet etmektedir. Ritüel olmak bakımından mevlit; her ritüel gibi belirli kurallara sahiptir. Bir mevlit töreni düzenlenirken belli aşamalar dikkate alınarak yapılmaktadır. Ve her fırsatta çeşitli nedenlerle tekrarlanmaktadır.

Bir ritüel olarak belirli aşamalara sahip olan mevlit uygulamasında İlk önce hazırlık aşaması vardır. Bu aşamada ilk önce çoğu zaman sözlü olmak üzere davet yapılır. Davet etme görevi törenin yapılacağı yere göre farklı kişiler tarafından üstlenilmektedir. Ayrıca mevlidi okuyacak kişiye de davet götürülmektedir bu kişi bazen bir din görevlisi bazen de halk arasında sayılan ve bilgisine güvenilen biri de olabilmektedir. Hazırlık aşamasının diğer bir kısmı ise ikramların ve mevlidin yapılacağı mekânın hazırlanmasıdır. İkramların çeşidi yöreye ve mevlidin yapıldığı mekâna göre değişebilmektedir. Mesela evlerde yapılan mevlitler bol yemekli iken camilerde şeker, lokum gibi yiyecekler ikram edilmektedir. İkramlar sadece yiyeceklerden ibaret değildir, mevlidin yapılma nedenine göre törene katılan misafirlere çeşitli hediyelerde verilmektedir. Ayrıca mevlit törenlerinde ikram edilen gülsuyu Hz. Muhammed'i ve onun kokusunu sembolize eden önemli bir ikram çeşididir.

Bu ritüelin diğer bir aşaması ise "icra" yani mevlidin okunmasıdır. Mevlidi okuyacak kişi mevlit okunma nedenini belirttikten sonra Kur'an'dan bazı sureler okur ve daha sonra "Mevlit-i Nebi'i" okumaya geçer. Okunan mevlit metni bölgeye göre değişmektedir, Genelde Çelebi'nin "Vesiletü'n-Necat" adlı mevlidi okunurken, Doğu bölgesinde bu eser yerine bazı kürdi mevlitler de okunmaktadır. Mevlit ile birlikte bazı ilahiler okunur ve salavat-ı şerifler getirilir ve son olarak da mevlit bitiş duası yapılır, bunun için belli bir dua yoktur mevlidi okuyan mevlithanın inisiyatifine bırakılmıştır. Son aşamada ise misafirlere hazırlanmış olan ikramlardan sunularak tören tamamlanmaktadır.³⁴ Görüldüğü üzere mevlit bir ritüel hassasiyetiyle belli bir düzen ve disiplin içerisinde gerçekleştirilmektedir.

Mevlit, kutsal olan ile ilişkisi bağlamında derin ve olağanüstü ifadelerle yer vermesi ve her fırsatta tekrar edilmesi yönünden de bir ritüel özelliği göstermektedir. Hz.

³⁴ Akarınar, 1999, s.258-272.

Peygamber'e duyulan sevgi, derin saygı, coşkulu işleniş tarzıyla birlikte bir takım mitolojik öğeleri ve olağanüstü anlatıları beraberinde getirmiştir.³⁵ Bu anlamda mevlidi incelediğimizde içinde birçok mitik öğeye rastlamaktayız. Ritüel ile mit arasında bir ilişki olduğu zaten bilinen bir şeydir. Mevlit ile mit arasında kısmi bir ilişki olduğu aşağıda verilen örneklerle açıklamaya çalıştık.

Öncelikle kısaca mitin ne olduğunu ifade etmek isteriz. Elhade'a göre mit: "*Kutsal bir tarihi, zamanın başlangıcında cereyan eden bir ilk olayın anlatımıdır.*" Bir şeyin nasıl gerçekleştiği, nasıl olmaya başladığının anlatıldığı mitlerde her zaman bir yaratılış öyküsü söz konusudur.³⁶ Aynı zamanda mit, ilahların tarihi, dünyanın yaratılışını, ilâhların yapıp etmelerini, doğaüstü güçlerin maceralarını anlatan, birçok dinde bulunan ve en eski dönemlere ait olan hikâyelerdir. Mitler gözle görülebilen bir gerçekliği anlatmamakla beraber eski çağların dili ile insanlara dokunan bir doğaüstü gerçekliği temsil ve açıklamaya çalışır.³⁷ Doğüstü varlıkların eylemlerinin öyküsünü oluşturan mitler gerçek ve kutsal olarak görülür. Mitte değişmeyen bir şey varsa onun her zaman yaratılışla ilgili olmasıdır. Mitler bir şeyin yaşama nasıl başladığını ya da bir davranışın, bir kurumun bir çalışma şeklinin nasıl yaratılmış olduğunu anlatır. Mitler bu özelliğiyle insana ait olan her anlamlı davranışın örnek tiplerini oluşturur.³⁸

Mitolojinin temel konusunu oluşturan yaratılış mitleri alan içerisinde önemli bir yere sahiptir. Çünkü bu mitler ile insanın kökenine, ilgili olduğu alanlara, üretimlere ve yaşamın devamı, medeniyetin oluşumu için gerekli olan dinamiklerin kökenine bakmaya çalışırız. Bu bakış ile de insanı anlama ve anlamlandırma olanağı kazanırız.³⁹

Mevlit metinlerinin geneline baktığımız zaman hepsi bir yaratılış öyküsüyle başlar. Hz. Âdem'in yaratılışı ve bununla ilişkilendirilen Hz. Muhammed'in yaratılışı olağanüstü ifadelerle anlatılır. Hz. Muhammet'in yaratılışı ise "Nur-i Muhammedi" düşüncesi ekseninde anlatılır. "Nur-i Muhammedi", Müslüman sufiler tarafından temelleri atılan ve ilk yaratılan varlık ile ilgili ortaya konulan teorilerden biridir. Hz. Muhammed eksenli

³⁵ Arslan, Mustafa, "Söylem Mitos ve Tarih: Popüler Dini Literatürde Hz. Muhammed(s.a.v) Tasavvuru-Muhammediye Örneği", *Milel ve Nihal Dergisi*, 2009/6(1), s.s. 195-219.

³⁶ Elhade, Mircea, *Kutsal ve Kutsal Dışı*, (çev. Ali Berkay), (1. baskı), Alfa Yayınları, İstanbul 2017, s.87.

³⁷ Kızıl, Hayrettin, *Diyarbakır ve Çevresindeki Dini Anlayışta Mitolojik Unsurların Etkisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara (Türkiye), 2010.

³⁸ Elhade, Mircea, *Mitlerin Özellikleri*, (çev. Sema Rıfat), (2.baskı), Alfa Yayınları, İstanbul 2017, s.32.

³⁹ Yonar, Gönül, *Yaratılış Mitolojileri*, (2.baskı), Ötüken Yayınları, İstanbul 2016, s.23.

bir anlatım tarzına sahip olmakla özgün bir ifade biçimine sahip olsa da aslında teorinin çıkış noktası çok daha gerilere dayanmaktadır. Tasavvuf aracılığıyla yayılan bu anlayışın buraya Şia'dan geçtiği, Şia'ya ise Hermetik Kültürden veya Yeni Eflatunculuk'tan geçtiği düşünülmektedir. Yaradılış teorisi olarak karşımızda duran Nur-i Muhammedi anlayışına göre yaratıcı, tüm mahlukatı yaratmadan önce kendi nurundan bir nur yarattı ve nurdan bütün varlığın özü olan "Nur-i Muhammedi'yi" yarattı daha sonra bu nurdan Hz. Adem'i yarattı böylece bu nur yaratılan bütün mahlukatın ilk ve tek kaynağı olmuş oldu.⁴⁰

Nurdan yaratılma miti çeşitli dinlerde de bulunmaktadır. Nusayrilik inancına göre Tanrı saf halde bilmek ve anlamak söz konusu değildir. O anlaşılacak ve bilinmek için "nasuti" (beşeri) kalıba girer ve bu şekilde tecelli eder. Bu bağlamda Hz. Ali'yi Tanrı tecellisi olarak görürler. Nusayrilere göre Ali'nin nurundan yaratılan ve sembolü "M" olan Muhammed, Selmân-ı Fârisî'yi yaratmış, Selmân-ı Fârisî ise semaların ve arzın anahtarı beş yetimi yaratmıştır.⁴¹

Nur'dan yaratılış miti bir diğer ismi "ışıkta yaratılış" miti Zerdüştlük, Sabiilik ve Maniheizm gibi dinlerinin birçoğunda bulunmaktadır.⁴² Yine Türk mitolojisinde de ışık motifi önemli bir motiftir. Bozkurdun, gök ışığının içinde sabah erkenden Oğuz Kağan'ın çadırına inmesi ve onu sefere kaldırması, Hunlar'da gök ışığının içinde inen kurda büyük saygı gösterilmekte ve onu kurtarıcıları olarak görmeleri Türk Mitolojisinde ki ışıktan yaratılış mitlerine örnek verilebilir.⁴³

Mevlit türü eserlerin genelinde birçok olayın ve yaratılışın kökeni "Nur-i Muhammedi" anlayışına dayandırılarak anlatılır. Aşağıda Süleyman Çelebi'nin "Vesiletü'n-Necat" isimli eserinde yer alan beyitler bu duruma örnek verilebilir.⁴⁴

*Ger Muhammed olmasa idi ayan
Olmayısardı zemin u asuman
Ger Muhammed gelmeseydi âleme
Tac-ı izzet inmezidi Âdeme
Ger Muhammed gelmese sen şunu bil*

⁴⁰ Çınar, Mahmut, Nur-i Muhammedi İnançının Ortaya Çıkışı ve Kaynakları, (1.baskı), Rağbet Yayınları, İstanbul 2014, s.15.

⁴¹ Kıyak, Abdulkadir, Sinemilli Aleviliği, (1.baskı), Gece Yayınları, Ankara 2018, s.76.

⁴² Kurt, Rudolp, "Maniheizm.", (çev. Muatafa Bıyık), Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1/2002,(1), s.s. 378-393.

⁴³ Kıyak, 2018, s.78.

⁴⁴ Pekolcay, Necla, Mevlid Süleyman Çelebi, (5.baskı), Dergâh Yayınları, İstanbul 2016, s. 55-56.

*Ne kulak işidüben söylerdi dil
Nuh garkdan buldı anuniçün necat
Dahi togmadın göründi mu'cizat
Ölmeyip İsa göğe bulduğı yol
Ümmetinden olmakıçün idi ol
Hem dahi Musa elindeki asa
Oldı anun izzetine ejdeha*

Görüldüğü gibi eğer Hz. Muhammed yaratılmasaydı Âdem bulunduğu o izzetli makama ulaşamayacaktı, Nuh tufandan kurtulamayacaktı. İsa dahi O'nun için göğe yükseldi, Musa'nın elindeki asa dahi onun izzetine ejderhaya dönüştü. Bütün yaratılışın ve meydana gelen olayların bağlandığı sebep olarak Hz. Peygamber mevlit metinlerinde daha birçok olağanüstü ifadelerle anlatılmıştır.

Yine Hz Muhammed'in doğumunun anlatıldığı aşağıdaki beyitler mevlit metinlerinde yer alan diğer mitolojik unsurlara örnek gösterilebilir.⁴⁵

*Didi bir nur çıkdı evden nagehan
Aşikara oldı cümle ins ü can
Hem hava üzre döşendi bir döşek
Adı sündüs döşeyen anı melek
Sonra gark oldı vücudum nurile
Bürüdi beni o nurun ismeti
Geldi bir akkuş kanadile benüm
Arkamı sığadı kuvvetle katı*

Yukarıda ki beyitlerde ve devam eden beyitler de Hz. Muhammed'in doğumu, çocukluğu gençliği peygamberliği mucizevi olaylar eşliğinde yer yer sahih rivayetlerin dışına çıkılarak, ona kendinde olmayan sıfat ve güçler yüklenerek anlatılmıştır.⁴⁶ Beyitte geçen "Ak kuş" ifadesi ve mevlidin tamamını kapsayan beyitlerde geçen vahşi hayvan ve kuşların, ağaçların dile geldiğini belirten ifadeler ve bunun gibi birçok mucize olarak nitelendirilen efsanevi olayların metin içerisinde uzunca anlatılması mevlit metinlerin içerisinde mitsel unsurları barındırdığını bize göstermektedir. Hayvan sembolleri ile ilgili örnekler, hayvan figürleri üzerinden mitolojik kahramanlar yaratma, hayvanların totem olarak kabul edilmesi, onlar üzerinden kutsallık kazanma anlayışı birçok inanç ve

⁴⁵ Pekolcay, 2016, s. 71-74.

⁴⁶ Arslan, Mustafa, "Söylem Mitos ve Tarih: Popüler Dini Literatürde Hz. Muhammed (s.a.v) Tasavvuru-Muhammediye Örneği", Milel ve Nihal Dergisi, 2009/6(1), s.s.195-219.

kültürde önemli bir yere sahiptir. Türk kültüründe de bu durum mevcuttur. Birçok hayvan sembolünün Türk kültürü ve tarihi içerisinde yer aldığı bilinmektedir. At, koyun, keçi, ayı, geyik, güvercin bunlardan sadece bir kaçıdır. Türkler bu hayvanları, mevcut taşıdıkları özellikler ile birlikte dönemin içerisinde karşılaştıkları durumları, doğa ve tarihi olayları, savaşları ele alarak sembolleştirmişlerdir.⁴⁷

Genelde ritüel özelde mevlit ritüeli bir nevi bu anlatıların gösterime konulduğu bir sahnedir dinin bir nevi sembolik anlatımıdır. Halkın içinde bu kadar efsanevi anlatımın yer aldığı mevlide karşı sempati beslemesi onların, mantıksal uyumdan çok, heyecana getiren, dini duyguları coşturan, olağanüstülüklerle süslenmiş anlatımları daha çok sevmesinden kaynaklanmaktadır. Tarihi gerçeklerdense olağanüstü motifler etkilemekte, olağanüstülüğe yer veren mitoslar daha çekici gelmektedir. Halk nazarında doğru olan tarihi bilgiler ve onların ayrıntıları değil olağanüstü motiflerle yüklü mitosların işaret ettiği hakikatlerdir.⁴⁸

Mevlit yapı itibariyle bir ritüel özelliği taşımakla beraber aynı zamanda ritüelin bireyleri ve grupları manevi olarak yeniden oluşturma, toplumsal hayat, ortak bilinç etrafında sürekliliği sağlama gibi fonksiyonlarını da taşımaktadır.⁴⁹ Mevlit insanların duygularını ifade etmesine, ruhsal anlamda rahatlamasına olanak sağladığı için bireysel bir fonksiyon üstlenirken aynı zamanda ortak bir duygu etrafında onları birleştirip bir arada olmanın gücü ve güzelliğini gösterdiği için toplumsal bir fonksiyon üstlenmektedir. Geleneksel mevlit kutlamaları esnasında her kesimden insan dini görevlerini yerine getirmek için bir araya gelmektedir bu da toplumsal olarak ayrışmayı önlemektedir. Aynı zamanda bu törenler vesilesiyle verilen sadakalar ve yapılan hayırlar toplumda sosyal ve ekonomik dengenin kurulmasına olanak sağlamaktadır

Ritüel gerçekleştirilme nedenini içinde yer verdiği mitte bulur zamanla ritüeli başlatan ya da devam ettiren güç olan mit kayboldu da gelenek tarafından ritüel yani inancın pratik boyutu sürdürülmeye devam eder.⁵⁰ Bir ritüel olma özelliğini içerisinde yer

⁴⁷ Yeşilova, N., Türk Mitolojisinde Yer Alan Hayvan Figürlerinin Simge Ve Sembol Bağlamında Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara (Türkiye), 2019.

⁴⁸ Kızıl, Hayrettin, 2010.

⁴⁹ Şahin, Ayşe, 2019.

⁵⁰ Segal, Robert A., "Dinsel Mit-Ritüel Kuram", (Çev. Naim Atabağsoy), Millî Folklor Dergisi, 2012/24 (94), s.s.173-187.

alan bu olağanüstü anlatımlarla kazanan mevlit bu sayede kısa zamanda halk arasında yaygınlaşmış ve asırlarca varlığını korumuştur.

1.2. Gündelik Dini Hayat ve Mevlit

Gündelik hayat, içinde yaşam sürdürdüğümüz toplumsal yapının unsurlarıyla bireyin karşılıklı olarak etkileşime geçmesi sonucunda meydana gelen ve süreç içinde şekillenerek belirli tekrarlardan oluşan günlük hayat pratiklerini ifade etmek için kullanılan bir kavramdır.⁵¹ Fakat gündelik hayatı sadece bir kavram olarak düşünmemek gerekir bu kavram toplumu anlamak, topluma nüfuz etmek için bize sunulan bir ipucudur.⁵² Gündelik hayat, bireyin ve toplumun hayatında sıradanlaşan çoklu bir yaşama biçimidir. Bu form zamanla geleneksel bir özellik kazanır ve toplum da oluşturduğu bu sınır içinde kendini güvende hisseder. Hayata katılan her yeni değer, davranış şekli ve yeni bakış açısı ortaya çıkararak yaşam yaşama dair kurallar ve kalıplar üretir böylece ortaya çıkan her yeni durum gündelik hayatın yapısını değiştirip dönüştürür.⁵³

Gündelik hayat ve bunun üzerinde yapılan sosyolojik çalışma aslında bir nevi toplumun gündelik yapıp etmelerini anlama çabasıdır. Sosyal anlamı toplumun sadece üst kesimlerinde değil de alt kesimlerinin ürettiği bir yapıdan da çıkarmak gerektiği fikri üzerine kuruludur. Toplumun pozitif anlamının gündelik hayatın içinden yani “avam”, “halk” tarafından gündelik hayatın içinde temsil edilebileceği fikrinden hareketle oluşturulmuş bir sosyoloji alanıdır.⁵⁴

Genelde gündelik hayatın sıradan yapısından ayrı düşünülen din ise, aşkın ile kurduğu bağ neticesinde sürekliliği olan birtakım davranış formları ve dini alışkanlıklar kazanır böylece dinde gündelik hayatın tekrarlayan o sıradan yapısının içinde kendine bir yer edinir. Fakat gündelik hayattaki dinselliği incelemek “gerçek din/İslam” söyleminin etkin olduğu İslami çalışmalarda biraz ötelenen bir durumdur. Gündelik hayatın ortaya

⁵¹ Çetin, Ensar, Gündelik Hayata Sosyolojik Bakmak, (1. baskı), Siyasal Dağıtım Kitabevi, Ankara 2017, s.57.

⁵² Lefebre, Henri, Modern Dünyada Gündelik Hayat, (4. baskı), (çev. Işın Gürbüz), Metis Yayınları, İstanbul 2016, s.40.

⁵³ Subaşı, Necdet, Gündelik Hayat Ve Dinsellik, (2. baskı), İz Yayıncılık, İstanbul 2018, s.11.

⁵⁴ Arslan Mustafa, “Gündelik Hayatta Din,” *Din Sosyolojisi El Kitabı*, (2.baskı), (ed. Niyazi Akyüz, İhsan Çapçioğlu), Ankara 2013, s.308.

çıkardığı dinsel ürünler seçkin kültürün ortaya çıkardığı ve aynı zamanda metinsel olanın yanında ikinci planda kalmaktadır.⁵⁵ Bu nedenle halkın ürettiği gündelik hayat kalıpları içerisinde kalan dinsel formlar üzerinde yeterince durulmamaktadır.

Dinin kendisi ve toplum içindeki yeri incelenmek istendiğinde her ne kadar dinin resmi/kitabi formunda yola çıkılarak bu inceleme yapılırsa da ancak yaşanarak varlığını sürdürebilme gücüne sahip olan din için bu yeterli bir yol değildir. Ayrıca dinin gündelik hayat içinde edindiği yere de bakmak gereklidir. Çünkü bir dinin var olması veya varlığını sürdürmesi için gündelik hayatın işleyen sistemiyle bir şekilde etkileşim içinde olması gereklidir. Edebiyat, sanat ve diğer alanlarda olduğu gibi din de ortak olarak gelişmeden toplum içinde yayılma göstermeden ve toplum içinde belirli anlamları olan mitler, ritüeller, doktrinler nesnelleştirilmeksizin var olamaz. Gündelik hayatta dini incelemek aslında dinin sosyal yaşam içerisinde toplumun diğer unsurlarıyla girdiği etkileşimi ve bu etkileşim sonucunda kurumsal dinin gündelik hayat içerisinde aldığı farklı biçimleri, popüler dini kültürü etkilemesi ve etkilenmesi sonucu üretilen yeni dinselikleri incelemektir. Dinin gündelik hayat içerisinde tek bir temsili yoktur birden fazla temsile sahiptir. Bu yüzden gündelik dini hayatı inceleme onun ‘resmi, kurumsal din’ dışında da dinselikle içerdiği göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Gündelik hayat popüler kültür tarafından yaratılan pratiklerden meydana gelmektedir. Bu yüzden din ile popüler kültür etkileşimi gündelik hayattaki dinselikle belirleyecektir.⁵⁶

Dinlerin birçoğu buna İslam’da dâhil popüler kültürün yarattığı bir takım popüler dini inanış ve davranışlara sahiptir. Bu popüler dini inanış ve davranışlar ise gündelik hayat içinde varlığını sürdüren dinin ortaya çıkarttığı bir formdur. Dinin sadece resmi formuyla toplumda var olduğunu ya da var olacağını düşünmek toplumla etkileşim halinde varlığını sürdürebilen dini anlamak için yeterli değildir. Çünkü toplumlar farklı anlayıştaki ve özellikteki insanların bir arada bulunduğu bir yapıdır. Bu durum da dinin tek bir formda kalmasına engel teşkil etmektedir. Bu yüzden dinin popüler formu her zaman vardır ve üstlendiği fonksiyon açısından var olmaya da devam edecektir.

Çalışmamızın ana konusunu oluşturan mevlitte gündelik hayatın ortaya çıkardığı bir dinselikle formu olan popüler din içerisinde değerlendirebileceğimiz bir uygulamadır.

⁵⁵ Arslan, Mustafa, 2013, s.309.

⁵⁶ Arslan, 2013, s.313-314.

Mevlidin popüler dini bir forma sahip olması onun bir çalışma alanı olmasına engel değildir. Çünkü halk tarafından yaygınlaştırılan ve sürdürülen bu uygulama toplumun dini davranış ve anlayışı hakkında bize önemli ipuçları verecektir.

1.2.1. Popüler Dini Bir Uygulama Olarak Mevlit

Gündelik hayatın süregelen yapısı içerisinde ortaya çıkan popüler din, sosyal tabakalaşma ve farklılaşma temelinde anlaşılması gereken bir kavramdır. Her toplum içerisinde birtakım farklı sınıf ve tabakalar barındırır. Bu farklılıkların oluşması ise o toplumun kendi sosyo-ekonomik ve kültürel yapısıyla alakalıdır. Toplumlar farklılaştıkça çeşitli kültürel bölünmeler yaşanır ve farklı alt kültürler oluşmaya başlar. Bu farklı kültürel yapılar birbirlerinden ayrılmakta ve farklı şekilde adlandırılmaktadır.

Toplumun ürettiği bu alt kültürlere dair yapılan ayrımlardan biri R. Redfield'in ait olan "Büyük gelenek ve Küçük gelenek" ayrımıdır. Redfield göre büyük gelenek, toplumun okumuş yönetici, entelektüel kesiminin meydana getirdiği birtakım soyut, somut öğelerden oluşurken küçük gelenek, sıradan halkın ürettiklerinden oluşmaktadır.⁵⁷ Redfield'in bu ayrımına paralel olarak kültür bazında diğer bazı ayrımlar da yapılmıştır. Bu ayrımların en bilineni ise "yüksek kültür ile popüler kültür ayrımıdır."

Popüler kültür içerik ve yapı olarak çoğunluk tarafından benimsenen ve seçilen ve aynı zamanda sevilen kültür⁵⁸ olarak kültürel açıdan alt sınıfa ait çoğunluğun yani halkın kültürüdür. Yüksek kültür, üst sınıflara ait azınlığın sahip olduğu seçkin kültürü ifade etmektedir.⁵⁹ Bu iki ayrım görünüşte birbirine karşıt iki ifade gibi görünse de aralarında ki ilişki zıtlık değil etkileşim esaslıdır. Popüler kültürün bir yüzü geçmişe ait adet ve uygulamalara dönükken, bir yüzü yüksek kültüre ait değerlere dönüktür. Yani popüler kültür çift taraflı bir yapıya sahiptir içerdiği inanç ve pratikler bir yandan popüler olandan beslenirken bir yandan da yüksek kültürün kaynaklarından beslenmektedir. Çünkü popüler kültür sadece halkın oluşturduğu birtakım yerel düşünce ve davranışlardan değil aynı zamanda yüksek kültüre ait seçkin düşünce ve davranışların halk arasında yaygınlaşarak popüler bir form kazanmasından oluşur.⁶⁰

⁵⁷ Arslan, Mustafa, Türk Popüler Dindarlığı, (1.baskı), Dem Yayınları, İstanbul 2004, s.39.

⁵⁸ Erdoğan, İ. ve K. Alemdar, (2. Baskı), Popüler Kültür ve İletişim, Erk Yayınları, Ankara 2005, s.33.

⁵⁹ Arslan, 2004, s.39.

⁶⁰ Arslan, 2004, s. 50-51.

Kültürün önemli bir parçası olan din bulunduğu toplumla etkileşim halindedir. Doğal olarak yaşanan kültürel ayrımların dini kültürde bazı izdüşümleri olmaktadır. Bu ayrımlar düşünürler tarafından çeşitli şekilde ifade edilmiştir. Örneğin “*Weber dini, sosyal sınıflarla ve statü ile ilişkilendirmektedir. Weber tarıma, ticarete, sanayiye ve el sanatlarına ait gruplar arasında ayırım yapmaktadır.*”⁶¹ Ekonomik ve siyasi yönden ayrıcalıklı kesimin (Virtuosen-Religiositat) dini kendi hayat biçimlerini ve dünyadaki durumlarını meşrulaştırmak için kullandığını söylemektedir. Fakat ekonomik ve diğer yönlerden kısıtlı imkâna sahip olan (Massen-Religiositat) kesimin ise dine yönelik tavrı iyilik yapanın karşılığını alacağı, kötülük edenin ise cezalandırılacağı şeklinde olduğunu belirterek dini kültürde bir ayrıma gitmektedir.⁶² Yine Ülgener Üst ve alt ayrımının din ve kültür tarihi için önemli bir konu olduğundan bahsetmektedir. Ülgener bireylerin dinin manevi mesajlarını alma ve benimseme noktasındaki ilgi ve yeteneklerinin eşit düzeyde olmadığını ve bu durumda bir ikilik yarattığını söylemektedir. Din kurallarının kitlenin anlama düzeyinin ilerisinde kaldığında kitabi dinin altında diğer bir anlama biçimi olarak kitlenin anlayacağı ve kolayca benimseyebileceği basit ve sade unsurlardan oluşan bir inanç biçimi ortaya çıkacaktır.⁶³ Görüldüğü gibi toplumda oluşan kültürel ayrımların bir benzeri dini kültür içinde yaşanmaktadır. Bu ayrımların en geneli ve yaygın olan biçimi ise popüler din- yüksek din ayrımıdır.

Popüler din, toplumun büyük bir kesiminde yaygınlaşmış olan inanç ve uygulamaları ifade etmek için kullanılır ve popüler kültürün yüksek kültür ile etkileşim halinde olmasıyla yakından bağlantılıdır. Yani yüksek kültürün popüler kültür ile temas halinde olması popüler din ve yüksek din içinde geçerlidir. Bu yüzden popüler din kavramı incelenirken dikkat edilmesi gereken noktalardan biri onun sadece halka ait geliştirilmemiş inanç ve uygulama biçimleri olarak görülmemesidir. Tabii ki popüler dinin böyle bir yanı bulunmaktadır. Fakat sadece bu inançlardan oluşmaz aynı zamanda yüksek din (resmi, kitabi din) ile de etkileşim halindedir ve ona ait öğeleri de kapsamaktadır. Yani popüler din için hem eski dini inançlarla ve kültürlerle hem de kitabi dinin inanç kaideleriyle iç içedir diyebiliriz.⁶⁴ Kitabi dinin inanç ve fikirlerinde, halka

⁶¹ Inger F. ve P.Repstad, *Din Sosyolojisine Giriş*, (çev. İhsan Çapçioğlu, Halil Aydınalp), (2.baskı), Birleşik Yayınları, Ankara 2013, s.77.

⁶² A.g.e.

⁶³ Ülgener, F. Sabri, *Zihniyet ve Din İslam, Tasavvuf ve Çözülme Devri İktisat Ahlakı*, Derin Yayınları, İstanbul 2006, s.37-38.

⁶⁴ Arslan, 2004, s.50-51.

doğru bir akış olmuştur. Bu nedenle popöler din bütünüyle kitabi dinden ayrı inanç ve pratiklerden oluşmaz.⁶⁵

Popöler dini anlamak biraz halk olgusunu, halkın dilini, bilgiyi kavrayış şeklini, olaylara yaklaşım tarzını anlamaktan geçer. Halk olarak ifade edilen sınıf, heterojen bir topluluktur. Bu yüzden özünde birbirinden ayrı olan dil ve bilişsel durumlarını ortak bir zeminde birleştirmek gerekir ve bunu sağlamak içinde ortak bir dil gereklidir. Halk ancak kendi anlayış düzeyine uygun bir dille anlatılanları kabul etmektedir. Bu yönüyle yüksek kültüre, kendisine ulaşma dilinin ipucunu verir. Din de varlığını sürdürebilmek için kendini popöler dilin sınırları içinde anlatmaya çalışır. Çünkü dinin en büyük amacı inanırlar tarafından anlaşılmak ve hayatın içerisinde kendine bir yer bulmaktır. Din birtakım emir ve yasaklara sahiptir ve emir ve yasakların herkes tarafından uygulanmasını ister. İşte popöler din, bu sürecin yarattığı bir olgudur. Din buyruklarını halk arasında yaymak isterken halkın anlayış düzeyini, eğitim seviyesini bazen yaşadığı coğrafyayı dahi dikkate alarak kendini var kılmaya çalışır. Bu varoluş süreci ise ona popöler dini inanç ve uygulamalar gibi yeni formlar kazandırır.

Toplumun heterojen durumu dinin farklı formlarda ortaya çıkmasına sebep olur. Halkın tamamı aynı anlayış ve duygu durumuna sahip olmadığından din, onlara kendi zihin potasında eritebilecekleri şekilde sunulur. Halk somut ve yalın bir anlatım ve fikir dünyası ister, kitabi dinin ona sunduğu doktrin ve prensiplerin ancak kendi yaşamına katabileceği kadarını alır. Yani anlaşılması ve yaşanması daha basit olan inanç ve uygulamaları talep eder ve alır.⁶⁶

Popöler din toplumda farklı biçim ve çeşitliliklere sahiptir ve farklı şekiller de sınıflandırılmaktadır. Bu çeşitliliği göstermeye çalışan Charles H. Long popöler din için yedi farklı sınıflandırma yapar.⁶⁷

1. Popöler din, toplumun eğitimsiz ya da kırsal kesimiyle anılan bir formdur. Bu şekliyle ilkel din ile folk din arasında bir ilişki vardır.
2. Eğitilmiş kesimin din anlayışına dayalı din sınıfının tersine onlara saygı duyan cemaatin dini olarak popöler din.

⁶⁵ Ülgener, 2006, s.41.

⁶⁶ Arslan, 2004, s.59.

⁶⁷ Long, Charles, H., "Popöler Din", *Sosyo-Dini Farklılaşma ve İşlam*, (1.baskı), (der. ve çev. Mustafa Arslan), Eski Yeni Yayınları, Ankara 2013, s.148-154.

3. Toplumda hemen hemen herkes tarafından bilinen inançlar, ayinler ve toplumun değer unsurları olarak popüler din.
4. Yaygın ya da sivil dinden ayrı biçimde fakat çoğunlukla toplumun daha alt seviyelerinde meydana gelen inanç ve pratiklerin önemli kısmı olarak popüler din.
5. Farklı farklı kültürler içinde oluşan bir alt katman veya az sayıda grubun dini olarak popüler din.
6. Toplum ki karmaşık, farklı ve detaylı ve yoğun bilgili bir dine karşı olan bir kitlenin dini olarak popüler din.
7. Toplumun üst kısımlarında oluşan bir ideoloji biçimin dile getirilmesi olarak popüler din.

Yukarıda da görüldüğü üzere popüler din tek bir şekilde karşımıza çıkmaz birden fazla formda kendini göstermektedir. Bütün bu formların ortak noktası dini anlama ve yaşanılır kılma çabasının sonucu olmasıdır. Evrensel dinlerden biri olan İslam dinine baktığımız zaman onun da içerisinde bazı popüler dindarlık biçimlerini barındırdığını görürüz. Çünkü her dinde olduğu gibi İslam'da da kurumsal/resmi dinin yanı sıra belirli bir kitlenin zihin dünyasına ve yaşam biçimine göre şekillenmiş sade ve basit bir din anlayışı vardır. Popüler İslam'ın sahip olduğu bu popüler dindarlık formlarını Waardenburg şu şekilde sıralar:⁶⁸

1. Hayatın önemli anlarını ifade eden geçiş ayinleri (Rite de passage) merasimi (doğum, ölüm, evlenme)
2. Tabiatla yaşanan dönüşümle beraber ortaya çıkan özel zaman dilimleri olan mevsim, hafta, ay ve yılların ifade ettiği anlama binaen yapılan kutlamalar (nevruz, yılbaşı vs.)
3. Belli bir zamanla sınırlı olmayan kabile seçimleriyle ilişkili yapılan kutsal ziyaretler ve kabile içindeki grupların kaynaşması amacıyla yapılan toplu törenlerdir.

⁶⁸ Waardenburg, J.D. Jacques, "İslami Çalışmalarda Bir Problem Olarak Resmi Ve Popüler Din", *Sosyo-Dini Farklılaşma ve İslam*, (1.baskı), (der. ve çev. Mustafa Arslan), Eski Yeni Yayınları, Ankara 2013, s.43-44.

4. Toplum tarafından kabul görmüş, sevilen ve sayılan dini liderler için gerek hayatta gerekse öldükten sonra yapılan dini merasimler
5. Kriz anı dediğimiz doğal afetler, sosyal ve bireysel yaşamdaki umulmadık olayların akabinde ortaya çıkan dini davranış formları.
6. Halk kesimi tarafından uygulanıp resmi olarak kabul görmeyen İslami kutlamalar (müzik şöenleri, zikir, Mevlid-i Nebi)
7. Özel dini grupların (tarikat, kardeşlik cemiyetleri) sahip olduğu düşünce ve yaşam biçimleri, bazı İslami topluluklara has olan adetler (Harici, Şii gruplar) ya da merkezin dışında kalan topluluklar.

İslam'ın bu popüler formları yer yer hurafe, batıl inanç, dinin özünden sapma gibi suçlamalara maruz kalmaktadır. Bu suçlamaların gerçeklik payı bulunmakla birlikte oluşan bu durumu her açıdan değerlendirmek gerekir. Sosyolojik ve psikolojik anlamda toplum içerisinde üstlendikleri fonksiyonlar açısından popüler dine bakmak, daha yapıcı ve toplumun dini yapısını anlamak için daha faydalı olacaktır.

Bireyin sosyal ve kültürel anlamda karşılaştığı problemlere bir çözüm olarak kullandığı bu formlar aynı zamanda bireyin dindarlığını göstermede ve kendini ifade etmede bir araç görevindedir. Bu yüzden halkın inanma biçimini bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Onlardan derin ilmi tartışmalara girmelerini, karmaşık din teorileri ile ilgilenmelerini bekleyemeyiz çünkü halkın din anlayışı inanç merkezli olmaktan çok amel merkezlidir. Dolayısıyla popüler İslam için merkezi öge dinin resmi kaynaklarından hareketle oluşturulmuş inançlardan ziyade ibadettir. Popüler İslam'a baktığımızda onun sadece düşünce üzerinde yol almadığını görürüz. Ona göre din yalnızca düşünülen değil aynı zamanda yaşanan bir şeydir.⁶⁹ Bu yüzden halkın dini anlama biçimi olan popüler İslam'ı bu çerçevede görmek gerekmektedir.

Mevlit uygulaması ise yukarıda altıncı maddede yer alan popüler dini formlardan halk kesimi tarafından uygulanıp resmi olarak kabul görmeyen İslami kutlamalar (müzik şöenleri, zikir, Mevlid-i Nebi) kapsamına girmektedir. Bu tarz kutlamalar İslam'ın başlangıcında olmayan ve dinin resmi kaynaklarından da yer almayan daha sonradan halk tarafından dini duygularını ifade etme gibi nedenlerle ortaya çıkarılmaktadır. Popüler

⁶⁹ Su, Süreyya, Hurafeler ve Mitler, (2.baskı), iletişim Yayınları, İstanbul 2011, s.28.

İslam'ın ortaya çıkardığı, toplumda yüksek kabul görmüş popüler dini bir uygulama olarak mevlitte Hz. Muhammed'in vefatından çok sonraları Müslümanların ona olan sevgi ve muhabbetini ifade etmek amacıyla ortaya çıkan bir uygulamadır.

Halkın duygusuna, zihin dünyasına hitap edecek tarzda ortaya çıkarılan bu kutlamalar, törenler kısa sürede toplum içerisinde yayılmaktadır. Mevrit gibi kutlamalar heyecan ve coşku uyandıracak tarzda unsurlarla donatılmıştır. Peygamberin doğumu resmi dine ait kaynaklarda kronolojik ve belirli bir mantık çevresinde anlatılırken mevrit metinleri kıssacılık geleneğinin etkisiyle bu doğumu gerçeklik kapsamının ötesinde halkın hislerine tercüman olacak tarzda olağanüstü hadiseler ışığında anlatılmaktadır. Bu durumda mevrit türü eserlere ve yapılan mevrit törenlerine kısa sürede büyük bir popülerlik kazandırmıştır. Hz. Muhammed hakkında birçok eser bulunmaktadır. Fakat hiç biri mevrit ve benzeri metinler kadar halk içinde popülerlik kazanmamıştır.

Popüler dini uygulamalar Merton'un nitelemesiyle açık ve gizli fonksiyonlara sahiptir. Bu yüzden bu popüler dini inanış ve uygulamaları ele alırken onların sadece eski inançlardan oluşan birtakım ilkel uygulamalar ya da batıl diye nitelendirip bir kenara koyabileceğimiz bir olgu olarak göremeyiz. Çünkü bu inanış ve uygulamalar topluma bir dünya tasavvuru sağlarken onların toplum hayatına uyum göstermesini sağlayarak toplumsal birliği ve bütünlüğünü oluşturmaya katkı sunmaktadır.⁷⁰

Popüler bir uygulama olarak mevlide baktığımızda da onun ilk ortaya çıktığı andan itibaren toplumsal hayattaki fonksiyonel yapısıyla kendini hep var kıldığını görebiliriz. Mevrit ilk önceleri Hz. Muhammed'i anmak için yapılan bir kutlamayken sonraları bu durum çeşitli amaçlara hizmet etmiştir. Geçmişte ve bugün Sünni mevrit törenlerine katılan misafirlere ve onlara sunulan hediyeler, ikramlar töreni düzenleyen kişinin yardımseverliğini sembolize etmekte aynı zamanda kişiyi bulunduğu konuma göre iktidar ve güç ilişkilerini güçlendirdiği söylenebilir.⁷¹

Mevrit törenlerinin ziyafet ve kıraat olarak iki kısma ayrılmış olması mevlidin sadece birtakım maddi unsurlardan oluşmadığını da göstermektedir. Hatta mevrit törenlerinin işlevsel yönünün önemli bir kısmını maddi olmayan tarafında taşıdığını söyleyebiliriz. Böylece mevrit yalnızca mevlide vakfedecek kadar maddi gücü olmayan

⁷⁰ Arslan, 2004, s.76.

⁷¹ Katz, 2014, s.136.

kişiler tarafından da uygulanacak bir model olmaktadır. ⁷² Hz. Muhammed'e salat getirmenin faziletine dair hadisler ışığında⁷³ kişiler mevlit esnasında yaptıkları dualarla zengin bir kimsenin maddi gücüyle kazanacağı fazilete maddi olmayan sözlü bir yolla duayla ulaşabilmektedir. Mevlidin toplumun her kesiminden kişi için yapılabilir bir uygulama olması toplumda ki birlikteliği artırmakta ve farklı kesimden insanları ortak bir duygu etrafında bir araya getirebilmektedir.

Yani genelde popüler dini uygulamalar özelde mevlit görüldüğünden ve düşünüldüğünden daha fazla fonksiyona sahiptir. Bu yüzden bir toplumun işleyen dini yapısını daha doğru anlamak için sadece onun resmi kaynaklarını değil aynı zamanda halkın sahip olduğu bu popüler uygulamaları da dikkate almak gerekmektedir. Çünkü toplumun dinsel manada dinamik olan kısmını bu uygulamalar şekillendirmektedir. Kendini en dindar kabul edende, dine mesafeli olduğunu iddia eden de bir şekilde kendini bu popüler dini uygulamaların içinde bulmaktadır. Çünkü din gündelik hayat ile bütünüştür. Bu yüzden gündelik hayatını sürdüren herkes bir şekilde kendini bu dini inanış ve uygulamaların içinde bulmaktadır.

1.2.2. Kitabi Din ve Popüler Din Arasında Gerilim Kaynağı Olarak Mevlit

Dinler oluştukları topluma iman ve inanç esasları sunan, günah, sevap ve cezaları içine alan kurallardan oluşan bir semboller sistemi getirir. Bu sistemin kurumsallaşmış hali ile birlikte eğer varsa yazıya geçmiş metni yani formel dini meydana getirmektedir.⁷⁴ Kitabi din, dinin temel kaynaklarına ve kutsal metinlere dayanır.⁷⁵ Daha çok dini yönden eğitilmiş, toplumun üst sınıfının sahip olduğu bir dindir.

İslam düşüncesinde kitabi din Kur'an ve Sünnette var olan biçimiyle vahye başvurarak yani vahiy gibi dini açıdan güvenilir olan şeylere gidilerek oluşturulur. Vahiy resmi dinin gerçeğidir ve bu gerçeklikten ayrılma dinin gereğinden ayrılmaktır.⁷⁶ Bu ayrılış sapkınlık, cahillik, hurafe gibi birçok şekilde nitelendirilmektedir.

⁷² Katz, 2014, s.195.

⁷³ "Bu konuda bak.", Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed İbn Kayyim El-Cevziyye, Cilâül efhâm fi fazlis salât ves selâm ila hayril enâm, Darü'l-Beşairi'l-İslamiyye yayınları, Beyrut 2019.

⁷⁴ Okutan, B. Banu, Popüler Kültür Din ve Kadın, (1.baskı), Düşün Yayınları, İstanbul 2013, s.36.

⁷⁵ Köse, A. ve A. Ayten, Popüler Dindarlık Türbeler Üzerine Psikososyolojik Bir İnceleme, (2. baskı), Timaş Yayınları, İstanbul 2018, s.27.

⁷⁶ Wardenburg, 2013, s.53.

Dinin ana kaynaklarından hareketle oluşan kitabi dinin karşısında ise halkın dinden anladıkları kadarıyla meydana gelen sade, kaynağı yazılı bir metin olmaktan ziyade kulaktan kulağa geçen inanç ve birtakım pratiklerden oluşan dini sisteme ise “folk din” denmektedir. Dini anlamada ve yorumlamada etkin sınıf, formel dinin taşıyıcısıdır. Onların yaptığı yorumlar halka ulaşır ve ulaştığında halk onu kendi zihin potasında eritir ve işlevsel hale getirir. Bu süreçte de zamanla popüler din gibi çeşitli formlar ortaya çıkar.⁷⁷

Popüler din kitabi din birbirinden tamamen yalıtılmış formlar değildirler popüler din kitabi dinden bazı özellikler taşımaktadır. Popüler din üst ve alt tabaka arasında oluşan etkileşimin doğurduğu bir unsur olan popüler kültür durumundadır.⁷⁸ Yani popüler din tamamen katıksız bir halk üretimi olmaktan ziyade resmi dinin unsurlarıyla da etkileşim halindedir. Yani, daha çok dini yönden eğitilmiş kişilerin dini kültürü olarak ifade edilen kitabi dindarlık ile dini eğitim yönünden geri kalmış kişilerin dini kültürü bütünüyle birbirlerinden ayrı değildir. Bu iki kültür arasında yer yer kaynaşma yer yer gerginlik/çatışma olabilmektedir.⁷⁹

Kitabi dinin olduğu her yer de popüler olan birtakım dini yönelimler de olacaktır Çünkü insanlar hem zihinsel hem de duygusal anlamda birbirlerinden farklıdır. Bu farklılık da doğal olarak dini anlayışlarına yansımaktadır. Kitabi ve popüler din ayrımı da zaten insanın kavrayış farklılığının bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kitabi din (yüksek İslam) ile popüler din (popüler İslam) arasında her ne kadar bir etkileşim olsa da ikisi arasında dinin ana kaynağı ile uyuşup uyuşmadığı noktasında bir tartışma vardır. Kitabi din, dinin özünü oluşturduğu ve popüler inanç ve uygulamaların batıl (hurafe) olduğu savıyla öne çıkarken, popüler din her ne kadar kitabi dine karşı bir saygı duysa da kendi bildiğinden şaşmadan süregelen popüler dini alışkanlıklarını yerine getirmekte ayak diremektedir. Bu durum doğal olarak bu iki dinsel form arasında bir gerilim yaratmaktadır.

Popüler ve kitabi din arasındaki ayrım ve bu ayrımdan kaynaklı gerilim yeni bir durum değildir. Farklı kavramlarla ifade edilmiş olsa da bu durum geçmişteki din

⁷⁷ Okutan, 2013, s.37.

⁷⁸ Arslan, 2004, s.49.

⁷⁹ Arslan, 2004, s.54.

ulemasının da dikkatini çekmiştir. İnsanlar arasındaki bu anlayış farklılığını ünlü İslam bilgini Biruni, avam-havas ayırımından yola çıkarak yapar. Yüksek tabaka ile halk kesiminin inançlarında farklılık olduğunu yüksek tabakanın daha sorgulayıcı ve akli meselelere eğilimli olduğunu, halk kesiminin ise duyuşsal olanla sınırlı kaldığını söyler. Aynı ayırımı Gazali de yapar ve o halk kesiminin imanının sade olmakla birlikte daha sağlam olduğunu belirtir ayrıca Gazali, halka din anlatılırken karmaşık teolojik konulara girerek halkı boğmamak gerektiğini söyler.⁸⁰ Yine Kâtip Çelebi halkın devam eden alışkanlıklarından kopmasının pek mümkün olmadığını bu yüzden halkın belli başlı görevlerini yerine getirdikten sonra (beş vakit namaz, oruç, zekât, yalandan kaçınma, helal kazanç elde etme gibi) ilmi tartışmaların içine dâhil edilmemesi gerektiğini söyler.⁸¹

Kitabi dini temsil edenler tarafından popüler dini inanç ve uygulamalar bütünüyle batıl inançlardan oluşan bir dindarlık biçimi olarak görülür ve bu yüzden ortadan kaldırılması gereklidir. Bu iki dinsel form arasındaki çatışma geçmişten günümüze hep var olmuştur. Örneğin, XIII. yüzyıl hukukçu-teoloğu İbn-i Teymiyye'ye göre popüler din biçimleri İslam'ın temel kaynakları olarak kabul ettiğimiz Kur'an ve Sünnet ile bağdaşmamaktadır. Popüler dini inanç ve uygulamalar putperestlik ve Hristiyanlıktan gelmektedir. Bu nedenle bu uygulamalar devlet eliyle ortadan kaldırılmalıdır.⁸² Buna benzer yaklaşımlar tarih boyunca var olmuştur ve günümüzde de vardır. Bu gerilim popüler dinin tamamıyla eskiye ait birtakım batıl inanç ve uygulamalardan oluştuğu düşüncesinden beslenmektedir. Popüler dinin böyle bir yanı olmakla birlikte onu kitabi dinden bağımsız anlamaya çalışmak ve onun varlığını işlevsel açıdan değerlendirmek yerine bir tehlike, bir sapma olarak görmek bu gerilimi tırmandırmaktadır.

Popüler dinin senkretik/bağdaştırıcı⁸³ özelliği sahip olması da onu eleştirilerin odağına getirmektedir. Çünkü popüler dinde dini ve milli sınırlar pek yoktur. Halk arasında başka dine ait inanç ve uygulamalar kolaylıkla sahip olunan din içerisine geçiş yapabilmektedir. Hristiyanlığa ait bazı inanç ve uygulamalar Müslüman Anadolu halkı arasında devam etmektedir. Örneğin; Mum yakma, Azizlerin mezarlarının evliya mezarı olarak ziyaretin edilmesi, İsa'nın doğum gününün kitleşel olarak kutlanmasının

⁸⁰ Arslan, 2013, s.17.

⁸¹ Arpaguş, 2006, s.60.

⁸² Arslan, 2013, s.41.

⁸³ Arslan, Mustafa, "Gelenek İle Modernlik Arasında Popüler Dinin Değişen ve Değişmeyen Yüzü", *Sosyo-Dini Farklılaşma ve İslam*, (ed. çev. Mustafa Arslan), (1. baskı), Eski Yeni Yayınları, Ankara 2013, s.171.

Müslüman toplumlarda Hz. Muhammedin doğum gününü temsilen “Mevlit Kandili” olarak ilan edilmesi ve kutlanması bu duruma örnek verilebilir. Örneğin, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Hz Muhammet’in doğum günü olan “Mevlit kandili” tatil ilan edilmiştir. Bunun sebebi ise yılbaşını kendi peygamberlerinin doğum günü olması nedeniyle tatil ilan eden Hristiyanlar Müslümanlara da kendi peygamberlerinin doğum gününü tatil olarak geçirme hakkı tanımalarıdır.⁸⁴ Yani yapılan iki kutlama türü birbirine yakın olarak görüldüğü için böyle bir uygulama yaptıkları düşünülebilir. Kısacası halk arasında inanç ve uygulama geçişleri kolay olmaktadır. Tabii ki her din bunu kendi sınırları içerisinde yeniden şekillendirmektedir fakat her inanış ve uygulama tamamen katışıksız olarak kendi içinde var olmuyor.

Yaşanan bu gerilimin odağında olan uygulamalardan biri de popüler dini bir uygulama olması sebebiyle mevlittir. Mevlidin hem törensel boyutuna hem de içerisinde yer alan mevlit metinlerine karşı çıkmıştır. Mevlide dinin esaslarıyla uyuşmadığı, gerçekliği olmayan abartılı ifadelerle anlatılan bir Peygamber portresi çizdiği gerekçesiyle bir kesim tarafından karşı cephe alınmıştır.

Mevlidin bu popüler anlatım tarzı ortaya çıktığı dönemlerden itibaren bazı kesimlerin dikkatini çekmiştir ve bu durum onları bir karşı atak olarak kitabi din bağlamında ilmi prensiplere daha uygun ve kitabi din çerçevesinde meşruiyeti olan mevlit metinleri yazmaya itmiştir. Bunlardan biri, XIV. yüzyılda “Şam okulu” nun oluşturduğu mevlit metinleridir. Bu metinler ilmi kaidelere uygun biçimsel tarzda hazırlanan metinlerdir ve mevlit geleneğinin yarattığı, resmi dinin anlatım tarzının dışına çıkılan anlatım tarzına bir tepki olarak yazılmıştır. Her ne kadar Şam Okulu, daha ilmi mevlit metinleri yazmaya çalışsa da oluşturduğu metinler hiçbir zaman kıssacılık geleneğinden beslenen mevlit metinlerinin yerini alamamıştır. Bu da aslında bir popüler din gerçeğidir. Mesele sadece bir mevlit yazmak değil, yazılan mevlidin halkın benimseyebileceği tarzda bazı popüler dini unsurlar barındırması gerekmektedir. Başka türlü bu tarz metinlerin halk tarafından kabul görmesi düşünüldüğü kadar kolay olmamaktadır.

İlerleyen tarihlerde de mevlide yönelik eleştiriler devam etmiştir. XVIII. yüzyılda mevlit törenlerine yönelik eleştiri Vahhabiler olarak bilinen ekolün önde gelen isimlerinden Muhammed İbn Abdülvehhab’dan gelmiştir. Abdülvehhap ve grubun diğer

⁸⁴ Söylemez, M. Mahfuz, İslam Ülkelerinde Söyleşiler, (1. baskı), Mana Yayınları, İstanbul 2016, s.16.

üyeleri İslam'daki bütün bid'atlere karşı oldukları için doğum günü altında yapılan mevlit kutlamalarına ve mevlit kıssaları okunmasına karşı çıkmışlardır. Dönem içerisinde bu karşı çıkış mevlit savunucuları ile bir çatışma yaratsa da mevlide yönelik ilginin daha fazla artmasına neden olmuş ve mevlidin marjinalleştirilmesine izin verilmemiştir.⁸⁵

Vahhabilerin bu karşı çıkışlarına benzer durumlar XIX. yüzyılda da yaşanmıştır. 1918 yılında Reşid Rıza mevlidin özellikle avam tarafından bir zemin üzerine temellendirildiğini söylemiştir Rıza, Hz. Muhammed'in doğumunun anlatıldığı esnada ayağa kalkma (kıyam) olayının İslam hukuku tarafından farz kılınmış bir uygulama gibi yapılmasını eleştirmiştir. Aynı zamanda okunan mevlit metinlerinde uydurulmuş ve gerçeğinden uzaklaştırılmış hadislerin yer aldığını ve Peygamber'in güzelliği uygunsuz tasvirlerle anlatıldığını belirterek mevlide yönelik eleştirilerini dile getirmiştir. Rıza'nın itirazı Hz. Peygamber'in doğumunun kutlanmasına amacıyla yapılan ritüele olmaktan ziyade caiz olmayan ibadetlerin üretilmesi ve halka bu uygulamaların dini bir gereklilikmiş gibi gösterilmesindedir.⁸⁶

Mevlide yönelik eleştiriler XX. yüzyıla gelindiğinde daha artmıştır. Mevlidin bid'at olup olmadığı tartışması daha da alevlenmiştir. Mevlit savunucuları mevlide yönelik bid'at eleştirilerini farklı bir cepheye çekerek eleştirileri etkisiz kılmaya çalışmışlardır. Mevlit için bazen "iyi bid'at" bazen de "dini bir etkinlik değil" ifadeleri kullanılarak savunulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte çağdaş mevlit savunucuları yapılan eleştirilere karşı mevlit kutlamaları için temel dayanaklarını Kur'an'dan aramaya başlamışlardır. Bunun sebebi ise İslam dünyası içinde dini anlamak için Kur'an'ın tek başına yeterli olacağı fikrini savunanların giderek yaygınlaşmasıdır. Bu durum da Mevlit taraftarlarını Kur'an'da mevlidi tasdik edecek kanıt niteliğinde metinler bulmaya yöneltmiştir.⁸⁷

Mevlit metinleri kitabi dinin kaideleri bağlamında değerlendirildiğinde içinde bulunan bazı anlatılar bu kaidelerle uyuşmamaktadır. Bu durumda mevlidin dini meşruiyetini tartışılır hale getirmektedir. Mevlit metinlerinin merkez unsuru olan "Nur-i Muhammedi" düşüncesi, peygamberin doğumu esnasında anlatılan olağanüstü olaylar dizisi, bazı din bilginleri tarafından doğruluğu olmadığı gerekçesiyle reddedilmektedir. Yine İbn-i Teymiyye'ye göre mevlit kutlamaları şeriata uygun olmayan bir ritüeldir ve

⁸⁵ Katz, 2014, s.323.

⁸⁶ Katz, 2014, s.333-338.

⁸⁷ Katz, 2014, s.365-362.

caiz değildir. Bu nedenle yasaklanmalıdır.⁸⁸ Görüldüğü üzere mevlidin kitabı din ile olan bu gerilimi geçmişte de günümüzde hep var olmuştur. Bu gerilimin kaynağı popüler dini inanç ve uygulamaların kitabî dinin varlığına karşı bir tehdit olarak algılanmasıdır. Resmi İslam anlayışına sahip bazı çevreler, mevlit gibi inanç motifleri ve pratikleri, “hurafe”, “boş inanç” ve “batıl(sapkın) itikad” şeklinde olumsuz görmekte ve reddedebilmektedir. Fakat bu dini inanç ve davranışlar kendini Müslüman olarak belirten sayıca fazla olan halk kitlesinin zihninde yaşayan İslam’ın olmazsa olmaz bir öğesidir.⁸⁹ Popüler inançları reddetmekle aslında bazı sosyolojik gerçeklerde reddedilmiş olunmaktadır. Çünkü dinler hiçbir zaman toplumda saf katışıksız halde bulunmazlar. Bu yüzden reddetmek yerine anlamaya çalışmak daha doğru bir tavrıdır.

Mevlidin popüler dini bir uygulama olduğu gerçeği onun bütünüyle fonksiyonsuz batıl olarak görebileceği anlamına gelmez. İslam’ın temel kaynağı olan Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulur: “(Ey Muhammed) biz seni ancak âlemlere rahmet diye gönderdik.” Hz. Muhammed’in Allah katında ve Müslümanların nezdinde değeri böyle iken ona olan sevgiyi dile getirmek için yapılan kutlamaların batıl olarak nitelendirilip reddedilmesi kanaatimizce doğru değildir. Mevlit kitabî dinin kaideleri bağlamında bazı aykırılıklara sahip olsa da bu uygulamanın toptan reddi toplumda yeri doldurulması pek de mümkün olmayan bir boşluğa neden olacaktır. Daha öncede bahsettiğimiz gibi popüler dini inanç ve uygulamalar bir halk gerçeğidir, onları halkın bağrından sökülmek onları bir nevi anlamsızlığa itmektir.

1.3. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Mevlit

Toplumsal cinsiyet kavramı biyolojik anlamda bir eril ve dişil formdan farklı şekilde belirlenmiş olan ve içeriği yere ve zamana göre değişiklik gösterebilen cins kimliğidir.⁹⁰ Toplumsal cinsiyet denince ilk olarak akla yalnızca kadınlar ile ilgili yapılan bir çalışma gelmemelidir. Toplumsal cinsiyet kadın çalışmalarından ayrı şekilde yalnızca kadınlar hakkında düşünmek ve çalışmak anlamına gelmemektedir. Cinsiyetler arasında

⁸⁸ Arslan, 2013, s.40.

⁸⁹ Atay, Tayfun, *Din Hayattan Çıkar*, (6.baskı), İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.80-81.

⁹⁰ Güneş, Hasan, “Toplumsal Cinsiyet”, *Sosyoloji Terimler Sözlüğü*, (1. baskı), Ütopya Yayınları, Ankara 2016, s.241.

var olan ilişkiden hareketle eril ve dişil karşılaştırmısından hareketle dűőünce yaratma gayretidir.⁹¹

Toplumsal cinsiyet bir cinsiyet farklılıđını belirtmekle beraber kadın ve erkek arasındaki eőitsiz gűő ilişkilerini de içerir. Her iki cins için roller belirlenmesidir ve bu roller dođrultusunda toplum için uygun gűrűlen davranıřların sergilemesinin beklenilmesidir. Toplumsal cinsiyet eril ve diřil formlar arasındaki fiziksel farklılıklardan kaynaklı özelliklerden ziyade erillige ve diřliliđe toplumsal olarak yűklenen özelliklerle ilgilenir.⁹²

Toplum kadın ve erkeğe farklı roller vermektedir. Bu rol farklılığı kadın ve erkeğin biyolojik, psikolojik yapısıyla yakından alakalıdır. Fakat toplumların dűnya anlayışındaki, hayata, kadın ve erkeğe bakışında ki farklılık her toplumun kadın ve erkeğe sunduğu rolleri farklılaştırmaktadır. Kimi toplumlar ataerkil iken kimi toplumlar anaerkil olabilmektedir. Açıkça gűrebileceđimiz bir Őey var ki o da her toplumun kadın ve erkek yűnűnde bir ayrımı vardır ve çođu zaman ikisinden beklenenler farklılaşmaktadır.

Toplumun temel dinamiklerinden olan dinin de tabii olarak kadın ve erkeğe yűklediđi anlam, verdiği konum ve onlardan beklentisi farklılaşmaktadır. Toplumsal cinsiyet ve din konusunda kadın ve erkeğin toplumsal yapılar arasında farklı konumlanmalarının bir sonucudur. Bireyin hayatını olumlu olumsuz her bakımdan etkileme gűcű olan din, kadın ve erkeğin yaşantısında farklı farklı etkilere sahiptir. Din ve kadın ilişkisi çeşitli biçimlerde toplumsal alanda karşılık bulsa da genelde bu ilişki ataerkillik kavramı űzerine kurgulanarak gelmiştir.⁹³ Dinin ataerkil yapıya sahip olması, dinin kurucusu, dinin yűnetimi ve dindeki ana rollerin erkeklere verilmesi ve kadının ikincil konumda kalması fikrine dayanır. Dinlerin erkeğe merkeze alan bir yapısının olup olmadığı bunun reeldeki karşılığı geniş bir incelemenin konusu olmakla birlikte bizim burada űzerinde durmak istediğimiz nokta kadınların din ile olan eőitsiz ilişkisi değil

⁹¹ Borlandi, Massimo, vd. ‘‘Toplumsal Cinsiyet’’, *Sosyolojik Dűőünce Sűzluđu*, (1. baskı), (ev. Bűlent Arıbař), İletiřim Yayınları, İstanbul 2011, s.795.

⁹² Gűneř, 2016, s.242.

⁹³ Toker, İhsan, ‘‘Toplumsal Cinsiyet ve Din’’, *Din Sosyolojisi El Kitabı*, (2.baskı), (ed. Niyazi Akyűz, İhsan apıoğlu), Ankara 2013, s.608.

kadının dini tecrübelerini erkeğinkinden ayıran şeyin ne olduğu sorusuna cevap aramaktır.⁹⁴

Yapılan araştırmalar kadın ve erkeğin din karşısındaki davranışlarının birbirinden farklı olduğunu söylemektedir. Araştırmalara gör, kadınların Tanrı tasavvuru daha sevgi yüklü ve diğer dini topluluklarla yakın ilişki kurabilen bir özelliğe sahiptir ve bununla birlikte Tanrının doğası hakkında net bir düşünceye sahip değillerdir. Kadınlar dini bireysel yaşanan bir şey olarak görmekten ziyade bir ilişki ağı gibi görmektedir. Erkeklerin tasavvurunda ise Tanrı'nın adalet ve kudret yönü ön plandadır ve daha kişileştirilmiş ve somut bir Tanrı anlayışları vardır. Kadınlar aile ve kişisel ilişkilere dayalı dini konulara daha eğilimli iken erkekler ahlak ve iş hayatı ile ilgili konulara daha eğilimlidir. Dini organizasyonlar katılımın sağladığı dini bağlılık ve birlik fikrine kadınların daha olumlu baktığı araştırmaların bulguları arasındadır. Kadınlar katıldıkları dini organizasyonlarda erkek egemen bir yapının olduğunu görseler bile dini bir faaliyet içerisinde olmanın ruhsal katkılarını önemsemektedirler.⁹⁵ Kadınların Tanrı tasavvurları dine bakış açıları erkeklerden farklı olduğu gibi dini gruplara ve dini ritüellere katılım oranları da farklı göstermektedir. Araştırmalar kadınların dini gruplara katılım oranının erkeklere kıyasla daha fazla olduğu ve bu gruplara karşı daha ılımlı ve bağlı olduklarını söylemektedir. Bunun sebebinin ise kadınların erkeklere oranla daha itaatkâr ve pasif olması ya da kadınların toplumdaki yapısal statüsü yani iş hayatında fazla yer almaması gibi nedenlerle açıklanmaktadır.⁹⁶ Tabii ki kadınların bu yönelimlerinin birden fazla ve birbirinden farklı sebepleri bulunabilmektedir.

Kadının İşlam dinindeki yeri ise birçok bağlamda tartışılan bir konudur. Kur'an-ı Kerim kadın ve erkek fark etmeksizin tüm akıl sahiplerine seslenmektedir. Fakat Kur'an-ın dilinin Arapçaya özgü eril formda (müzekker) olması miras ve şahitlik konusu, erkeklerin birden fazla kadınla evlenebilmesi aynı zamanda Ehl-i Kitap kadınlarla evlenebilmeleri ve erkeklerin kadınlar üzerinde kavvam oluşu gibi konular zaten erkek egemen olan Arap toplumunun sosyo-kültürel yapısıyla birleşip ve İşlam'daki kadın algısının da bu bağlamda anlaşılması kadınların İşlam'da ikincil planda olduğu algısını yaratmıştır. Günümüzde de hala tartışma konusu olan bu başlıklar İşlam'da toplumsal

⁹⁴ Furseth ve Repstad, 2013, s.311.

⁹⁵ Furseth ve Repstad, 2013, s.319-320.

⁹⁶ Furseth ve Repstad, 2013, s.330 331.

cinsiyet algısını kodlamaktadır.⁹⁷ Bu başlıkların hepsi ayrı ayrı bir inceleme konusu olmakla birlikte bu başlıklardan hareketle İslam'da kadından ve erkekten istenen ve beklenenin farklılaştığını görmekteyiz. Yani kadının dindeki rolü ve statüsü belirli kodlarla belirlenmiştir.

İslam'ın diğer konularda olduğu gibi, dini konularda kadını önemsiz ve ikinci planda tuttuğu düşüncesi İslam'ın maruz kaldığı suçlamalardan biridir. Aynı zamanda kadınların dini uygulamalarının daha kontrolün dışında ve ilmi olmaktan uzak olduğu ve kadınların erkeklere kıyasla İslam'a ona ait olmayan şeyleri dâhil etmesi yani Popüler İslam'ı geliştirmesi noktasında daha kontrolsüz oldukları düşünülmektedir.⁹⁸

Popüler dini uygulama olarak mevlidin toplumsal cinsiyet bağlamında incelediğimizde, kadınların ve erkeklerin bu uygulama içerisinde rollerinin ve uygulamayı gerçekleştirme biçimlerinin farklılaştığı görülmektedir. Bununla ilgili Antropolog Nancy Tapper'ın Eğirdir ve çevresinde yaptığı, "Peygamber'in Doğumu: Türk İslam'ında Ritüel ve Cinsiyet" adlı çalışma örnek verilebilir. Kadınların mevlit uygulaması ile sıkı bir ilişkisi bulunmaktadır. Bunun sebebi ise farklı şekillerde açıklanabilir. Öncelikle kadınların geçmişten bu yana dini bilgi edinme, dini uygulamalara katılma imkânı erkeklere kıyasla daha düşüktür. Erkeklerin ise günlük ya da en azından cuma veya bayram namazları ile toplu ritüellere katılmaları onlara dinî bilgi ve tecrübe kazanmaları açısından üstünlük sağlamaktadır.⁹⁹ Bu yüzden mevlit gibi kadınların da katılabildiği ve aynı zamanda kendi başlarına düzenleyebildikleri merasimler, kadınlara bilgi edinme, ruhsal anlamda tatmin ve sosyalleşme gibi imkânlar sunduğundan kadınlar arasında önemlidir.

Mevlidin aynı zamanda bir doğum anlatısını barındırması ve içinde önemli kadın figürlerinin olması da aslında kadınları mevlide karşı daha yakın kılmaktadır. Hz. Muhammed'in ilk ana rahmine düşmesiyle birlikte, annesi Amine, daha sonrasında sütannesi Halime ve bazı metinlerde Hz. Meryem, gibi önemli kadın figürler mevlit metinlerinde işlenmektedir.¹⁰⁰ Hatta bazı mevlitlerin içerik bakımından kadınlara göre

⁹⁷ Terzioğlu, Hülya, "Toplumsal Cinsiyet Anlayışına Katkısı Bağlamında Dini Söylemin Etkisi" *Kelam Araştırmaları Dergisi*, 2016/14(2), s.541-558.

⁹⁸ Tapper, Nancy ve Richard Tapper, "Peygamber'in Doğumu: Türk İslam'ında Ritüel ve Cinsiyet" *Türkiye Günlüğü*, (çev. Hülya Küçük), Mayıs-Haziran 1996/40, s.s.41-57.

⁹⁹ Bilgin, Vecdi, "Popüler Kültür ve Din: Dindarlığın Değişen Yüzü", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2003/12(1), s.s.193-214.

¹⁰⁰ Katz, 2014, s.101.

şekillendiği fikri dahi ortaya atılmıştır. Bilinen önemli mevlit metinlerinden bazılarının kadınların ilgi alanları tarafından ve özelde kadınların günlük hayatta uyguladığı ritüeller bağlamında şekillendirilmiş olabileceğine inanılmaktadır. Örneğin “Mevlid-ül Arus” metninde yer alan Hz. Muhammed’in annesi Amine’nin Abdullah ile evliliği, Halime’nin Hz. Muhammed’e sütanne oluşu, yine Hz. Hatice ile evliliği ile ilgili konular kadınların vazifeleri olan, annelik, sütannelik ve eşlik gibi vazifeleri bağlamında işlenmiştir.¹⁰¹

Kadınların mevlit içerisindeki konumu incelendiğinde, “Toplumsal Cinsiyet ve Mevlit” kavramlarının tesadüfi olarak bir arada olmadığını görmekteyiz. Genelde dinin özelde mevlidin cinsiyet bağlamında farklı yansımalarının olduğunu, kadın ve erkeğin dini olana karşı düşünce ve yaklaşımlarının farklılaşabildiğini görmekteyiz. Araştırmamızı kadınlar üzerinde yürütmüş olmamızda bu farklılığın bir yansımasını ortaya koyabilmektir. Bu yüzden toplumsal cinsiyet konusunun mevlit ile olan ilişkisine burada kısaca değinmeye çalıştık.

¹⁰¹ Katz, 2014, s.122 124.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırma Yöntemi

Sosyolojide yöntem, bir çalışma konusunu ele alırken izlenen zihinsel bakış ve tutumu ve bu amaç doğrultusunda meydana getirilen araştırma planını olarak kabul edilmektedir. Sosyolojide, çatışmacı, fonksiyonalist, karşılıklı etkileşimci, vs. yöntemler bulunmaktadır.¹⁰²

Araştırmamız oluşturulurken dini inanç ve uygulamaların toplumda üstlendiği işlevsel rolü vurgulamamıza olanak sağlayacak işlevselci yaklaşımın genel ilkeleri dikkate alınmıştır. İşlevselci yaklaşım bize toplumda var olan her kurum gibi din ve dini olguların da gizli ya da örtük bir fonksiyona sahip olduğunu gösterir. Hurafe, batıl, ilkel olarak değerlendirilen ve önemsiz olarak görülen bir takım inanç ve uygulamaların toplumda işlevsel bir görev üstlendiğini görmemizi sağlar.¹⁰³

Kullanılan sosyolojik perspektif mevlide karşı nötr bir bakış açısı sunma imkanı veren “metodolojik agnostisizm” dir. Metodolojik agnostisizm: Kişi bir dinin inanırı olmayı ya da olmamayı dikkate almadan dini olay ve olguları araştırırken ilahi gerçeklik noktasında sessizliğini korur. Sosyolojinin bir konusu olarak dini inceler hakikat/gerçeklik yargısı geri planda bırakır. Amaç herhangi bir dini gerçekliğe ulaşmak değildir. Yani bir dinin kısımları ve fonksiyonlarına dair bilgi sunar fakat gerçekliğine dair bir herhangi bir iddiada bulunmaz.¹⁰⁴

Teori ve uygulama olmak üzere temel iki kısımdan oluşan bu çalışmamızın teorik kısmında literatür taraması yapılmış ve elde edilen veriler karşılaştırmalı olarak ele alınarak değerlendirilmiştir. Uygulama kısmını hazırlarken nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem de sosyal gerçeklik ile fiziksel gerçekliğin birbirinden ayrıldığını kabul edilmektedir. Fiziksel gerçekliğin bireysel düşünce ve yorumlardan

¹⁰² Günay, 2011, s.71.

¹⁰³ Arslan, Mustafa, Paranormalizm ve Din, (1. baskı), Bilsam Yayınları, İstanbul 2011 s. 151.

¹⁰⁴ Kurt, Abdurrahman, “Sosyolojik Din Tanımları ve Dine Teolojik Bakış Sorunu”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008/17 (2)s. s.73-93. “Ayrıca bak.” Peter Berger, *Dinin Sosyal Gerçekliği*, (çev. Ali Çoşkun), İnsan Yayınları, İstanbul 1983, s.223.

bağımsız olarak var olduğu kabul edilir. Fakat sosyal gerçekliğin nesnellik kadar öznel olarak da içerdiği ve her bireyin algılayış biçimine göre değişebileceği, sosyal verilerin özellikle yorumlandıkları zaman anlam kazanacağı düşünülmektedir.¹⁰⁵

Araştırmamızda nitel araştırma geleneğine uygun olarak esnek desen stratejisi uygulanmıştır. Desen, araştırma sorularının projeye dönüştürülmesi ile ilgilidir.¹⁰⁶ Esnek desen stratejisi ise veri toplama sürecinde gelişen ve verilerin genel anlamda sayısal olmadığı bir stratejidir.¹⁰⁷ Bu desen içerisinde üç ayrı esnek araştırma deseni stratejisi bulunmaktadır. Bunlardan biri olan “etnografik çalışma” bizim üzerinde inceleme yapmak istediğimiz konu için kullanışlı bir çalışma şeklidir. Bu nedenle bu araştırma stratejisini çalışmamızda kullanmayı tercih ettik. Etnografik çalışma stratejisi: belirlenen bu bir grup, bir örgüt, ya da topluluk olabilir bunların nasıl yaşadığını, neler deneyimlediğini ve onların yaşam anlayışlarını açıklamaya, yorumlamaya kilit noktalarını yaklamaya çalışan bir araştırma biçimidir.¹⁰⁸ Bu yöntemde örneklem alınırken kim, ne ve nerede olacağına ilişkin noktaların tamamen kesinleşmiş olması gerekmemekte ve bir yerden başlayarak örneklem desenin diğer unsurlarıyla beraber ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁹ Biz de çalışmamızın örneklemine süreç içerisinde kesinleştirdik. Kişi ve zaman konusunda önceden kesinleşmiş noktalar olmadı ve araştırma esnasında uygun kişilerle veri toplamak amacıyla görüşmeler gerçekleştirildi.

Çalışmamızda bu sosyolojik yönelimler neticesinde mevlidin dini bir geçeklik olup olmadığı noktasında bir yorum yapılmamıştır. Çalışmanın ilgi alanını mevlide yönelişin toplumsal nedenleri ve işlevleri oluşturmaktadır. Öncelikle kuramsal olarak mevlit sosyolojik kavramlarla birlikte değerlendirilmiş din ve sosyolojik olgu bağlamında ele alınmıştır.

¹⁰⁵ Zengin, Z. ve F. Arpağuş, “Bilim ve Bilimsel Yönteme Giriş”, Bilimsel Araştırma Süreçleri, (ed. Özcan Güngör), (1. baskı), Grafiker Yayınları, Ankara 2018, s.29.

¹⁰⁶ Robson, Colin, Bilimsel Araştırma Yöntemleri, (çev. Gül Kurum), (ed. Şakir Çınkır, Nihan Demirkasımoğlu), (2. baskı), Anı Yayınları, Ankara 2017, s. 80.

¹⁰⁷ Colin, 2017, s. 85.

¹⁰⁸ Colin, 2017, s. 90.

¹⁰⁹ Colin, 2017, s. 156.

2.2. Araştırmanın Problemleri

Bir ritüel olarak mevlidin, Malatya’da yaşayan kadınların dini hayatındaki yeri nedir ve gördüğü işlevler nelerdir? sorusu araştırmanın temel problematiğini oluşturmaktadır. Bununla birlikte araştırmamızda şu problemlere cevap aranacaktır;

Mevlidin etkisi hangi değişkenlere göre değişiyor?

Mevlit uygulamasının kadınların dini yaşantısında işlevsel bir rolü var mıdır?

Geleneksel mevlit uygulamaları ile modern dönem mevlit uygulamaları arasında farklar bulunmakta mıdır?

Mevlit geleneğinin genelde toplumda özelde kadınlar arasında uygulanma düzeyinde bir düşüş yaşandığı fikrinin doğruluğu var mıdır var ise bu düşüşün sebepleri nelerdir?

2.3. Veri Toplama Yöntem ve Teknikleri

Araştırmamızda bilgi toplama aracı olarak gözlem ve mülakat teknikleri kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinde yaygın şekilde kullanılan gözlem tekniği, doğal yollardan meydana gelen ya da bilinçli olarak hazırlanan olayları kendi ekseninde uygun görülen sırada sistematik ve bir gaye ile incelemektir.¹¹⁰ Bu teknik bireyin duygu ve düşüncelerini bizzat olayın içinde görme imkânı sağlarken aynı zamanda sosyal olguları kapsayan koşulları ve bireylerin davranışlarını doğal seyri içinde birebir gözlemlene olanağı sunmaktadır.¹¹¹ Bu nedenle çalışmamız için önemli ve faydalı bir tekniktir. Çalışmamızda zaman zaman katılımcı bazen de katılımsız olmak üzere iki farklı gözlemci rolü üstlenilerek veri toplanmıştır.

Diğer bir veri toplama aracı olarak mülakat tekniği kullanılmıştır. Mülakat, sözlü iletişim yolu ile bireylerin duygu durumlarını ve davranışlarını anlamaya çalışan ve çoğunlukla yüz yüze bazen de kitle iletişim araçlarıyla gerçekleştirilen bir tekniktir. Bu teknik aracılığıyla bireylerin neyi, neden düşündükleri açığa çıkarılır ve bu sayede onların duygu, tutum ve hisleri anlamaya çalışılır.¹¹²

¹¹⁰ Sencer, Muzaffer, *Toplumbilimlerinde Yöntem*, (3. baskı), Beta Yayınları, İstanbul 1989, s.63.

¹¹¹ Çapçioğlu, F. ve Ö. Kalkan Açıkgöz, “Nitel Araştırmalarda kullanılan Araştırma Teknikleri”, *Bilimsel Araştırma Süreçleri*, (ed. Özcan Güngör), (1. baskı), Grafiker Yayınları, Ankara 2018, s.204.

¹¹² Çapçioğlu, F. ve Ö. Kalkan Açıkgöz, 2018, s.209.

Görüşme tekniği içerisinde yarı yapılandırılmış görüşme türü kullanılmıştır. Bu türde önceden belirlenen sorular vardır araştırmacı kendisine yol gösterici nitelikte olan bu sorularla görüşmeyi yönlendirir. Görüşme esnasında gerekli yerlerde yeni sorular eklenip konu katılımcılara daha ayrıntılı anlatılabilir.¹¹³

Gözlem tekniği kullanılarak kadınların mevlit uygulamasını gerçekleştirdikleri esnada ki davranışlarını, uygulanmanın yapılma şeklini birebir görme imkânı yakaladık. Aynı zamanda uygulama öncesinde ve sonrasında kadınlarla yüz yüze iletişime geçtik ve görüşme tekniğinden faydalanarak uygulama hakkındaki düşüncelerini, gündelik hayatlarındaki etkilerini anlamaya dönük sorularımızı sorma imkânı yakaladık.

2.4. Evren ve Örneklem

2019-2020 yılı içerisinde gerçekleştirilen bu araştırmanın evrenini; Malatya ilinde yaşayan kadınlar oluşturmaktadır. Malatya modern dönemin toplumsal yapıda yarattığı değişimin açık olarak gözlemlenebildiği ve aynı zamanda çevre illerden göç alan bir il olması dolayısıyla farklı yaşam biçimlerinin görüldüğü bir il olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda çocukluktan beri ikamet ettiğimiz bir şehir olması dolayısıyla yapısına hâkim olmamız nedeniyle Malatya ilini araştırmamıza evren olarak almaya uygun bulduk.

Araştırmamızın örnekleminde, “tabakalı örneklem tekniği” kullanılmıştır. Bu tekniğe göre evren belirli tabakalara bölünür ve her tabakadan basit tesadüfi veya sistematik örneklem tekniği kullanılır. Bu teknik ile örneklemin standart hatası azaltılırken bir yandan da daha ekonomik ve kısa zamanda yapılması sağlanır.¹¹⁴ Araştırmamız sadece kadınlar üzerinde olduğu ve kadınların yaşadıkları bölgesel farklılıklarda dikkate alındığı için bu örneklem tekniğini seçmeyi uygun bulduk.

Bir örneklemin, temsil yeteneği güçlü olmalı ve yeterli olmalıdır. Bir örneklemin temsil yeteneğine sahip olması onun içinden seçildiği evrenin karakteristik özelliklerini bir yanlılık taşımadan yansıtması demektir. Yeterli olması ise evrenden seçilen başka bir örneklem de dahi diğer örneklem ile tutarlı sonuçlar vermesidir.¹¹⁵

¹¹³ Çapcıoğlu, F. ve Ö. Kalkan Açıkgöz, 2018, s.210.

¹¹⁴ Aksoy, Erdal, vd. “Bilimsel Araştırmalarda Evren, Örneklem, Varsayım Ve Değişken”, *Bilimsel Araştırma Süreçleri El Kitabı*, (ed. Özcan Güngör), (1.baskı), Grafiker Yayınları, Ankara 2018, s.149.

¹¹⁵ Sencer, 1989, s.357.

Mülakat ve gözlem sürecine geçmeden önce örneklemimizi temsil eden mahallelerde ikamet eden daha önce tanışıklığımız olan bazı kişilerle görüşüp mahalle hakkında ön bilgi aldık. Daha sonra bölge içerisinde yapılan mevlit uygulamaları hakkında genel bilgi alıp yapılan uygulamalara bizzat katılarak gözlem yaptık. Mülakatımızı gerçekleştirdiğimiz mahalleler: Daha çok modern yerleşim ve yaşam biçiminin yaygın olduğu Bostanbaşı, Fahri kayhan ve geleneksel yerleşim ve yaşam biçiminin yaygın olduğu Çöşnük, Melekbaba, Hidayet, Taştepe, İskender mahallelerinden ve Somuncu Baba türbesinin bulunması ve çeşitli dini faaliyet yürüten vakıfların yaygın olmasından dolayı Darende ilçesinden oluşmaktadır. Araştırma konumuz din ile alakalı olduğu için insanlar bizimle görüşmeye veya aralarına almaya çekiniyorlardı. Bu nedenle mutlaka görüşmek istediğimiz kişiler ile tanışıklığı olan birileri aracılığı ile araştırmamızı yürüttük. Bu sayede bize karşı olumsuz bir tavır ya da güvensiz hissetmelerini engellemeye çalıştık. Buna rağmen araştırmamız esnasında bazı zorluklar karşılaştık. Araştırma yürütürken ilahiyatçı olmamız bizim için genelde dezavantaj oldu çünkü insanlar onların yaptığı mevlit uygulamasını eleştireceğimizi düşünmekteydiler. Bu nedenle öncelikli güvenlerini kazanmaya çalışıp niyetimizin yargılamak olmadığını belirttik. Tarikat ve bazı dini grupların düzenledikleri mevlit uygulamalarına katılmak ve birebir görüşme yapmak yaşadığımız diğer bir zorluktu. Çünkü insanlar ülkemizde bazı nedenlerle ortaya çıkan dini gruplara yönelik olumsuz tavırdan etkilenmiş durumdaydılar ve kendilerini dışarıya kapalı tutmaya çalışıyorlardı.

Mülakatımızı genelde 20 yaş ve üstü 70 kişi ile gerçekleştirdik. Yaş sınırını yukarıda tutmamızın sebebi gerek gözlem gerekse ön görüşmeler sonucunda daha alt yaş grubunun mevlit uygulamasına fazla aşına olmadığı kanısına varmış olmamızdır. Mülakatı gerçekleştirirken yer yer sorularımızı açıkladık ve yeni sorular ekledik. Görüşmelerimizi ve gözlemlerimizi gönüllük esaslı gerçekleştirmeye özen gösterdik. Mülakat yaptığımız kişilerden isimlerini açık şekilde kullanma iznini aldığımız için çalışmamızda doğrudan isim soy isim belirttik.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

3.1. Araştırma Alanı

3.1.1. Araştırma Alanının Tarihi Geçmişi ve Coğrafi Konumu

Malatya, coğrafik olarak Doğu Anadolu Bölgesinde, Fırat Havzası'nın Yukarı Fırat Bölümü'nde yer alır. Adıyaman, Malatya, Elazığ, Bingöl, Muş, Van çöküntü alanının güneybatı ucunda Yukarı Fırat Havzası'nın yer alan Malatya 12.412 km²'lik yüzölçümüne sahiptir. Malatya şehri Malatya Ovası'nda yer almaktadır. Ovanın alanı 830 km² ve deniz seviyesinden yüksekliği 910 ilâ 950 m arasında değişmektedir. Kuzeyde Erzincan, kuzeybatıda Sivas, güneybatıda Kahramanmaraş, güneyde Adıyaman, doğuda Diyarbakır ve Elazığ ile komşu olan Malatya, yer aldığı Doğu Anadolu Bölgesi'nin nüfusa oranla en büyük şehridir. Ayrıca Battalgazi ve Yeşilyurt merkez ilçeleri dâhil olmak üzere, Akçadağ, Arapkir, Arguvan, Darende, Doğanşehir, Doğanyol, Hekimhan, Kale, Kuluncak, Pötürge ve Yazıhan ilçeleri ile toplam 14 ilçesi bulunmaktadır.¹¹⁶

Malatya'nın tarihi geçmişi Aslantepe Höyüğü'nde yer alan tarihi kalıntılara gizlidir.¹¹⁷ Günümüzde Eski Malatya olarak bildiğimiz yerde dağınık yerleşim biçimlerinde sonra ilk olarak Arslantepe'de şehir statüsü kazanmıştır. MÖ, 3500'lerden itibaren Malatya bölgesi Arslantepe'nin kontrolünde devam etmiştir. Bürokrasinin ilerlediği, aristokrosinin oluştuğu, içinde dini, iktisadi ve siyasi kurumların yer aldığı merkezi devlet biçiminin ilk olarak görüldüğü kısım olarak Aslantepe Höyüğü'nde, MÖ,3300-3000 yıllarına ait kerpiç saray, 3600- 3500'lere ait bir tapınak, sayıca fazla mührü baskı, metal eserler bulunmuştur.¹¹⁸ Arslantepe'nin kontrolünde bulunan Malatya bölgesi Malatya adını çivi yazılı metinlerde Hititçe “bal” anlamına gelen Melita, Malazia, Malita gibi şekillerden alır.¹¹⁹

¹¹⁶ Yüksel, İnan, “Tarih Öncesi Dönemde Malatya” (Yayımlanmamış doktora tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Tarih Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş 2018, s.6.

¹¹⁷ Başibüyük, Şevket, Saadet Şehri Malatya, (1. baskı), Beyan Yayınları, İstanbul 2015, s.26.

¹¹⁸ Akçadağ, Gökür, “Malatya Şehir Adı Ve Şehrin Tarihi Süreçleri”, *Akra Kültür Sanat Ve Edebiyat Dergisi*, 2016/(9), s.s.185-206.

¹¹⁹ Göğebakan, Gökür, “Malatya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 27, Ankara 2003, s. 469.

Çeşitli milletlere ve devletlere ev sahipliği yapan Malatya Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı idaresine girmiştir. Osmanlı'ya dâhil edilmesiyle birlikte Malatya daha önceden sahip olduğu sınır şehir olma özelliğinden ayrıldı ve bir tam olarak bir şehir özelliği kazandı. Şehir bugünkü konumunu XIX. yüzyılın sonunda kazanmıştır. O dönemde 5000'e yakın ev elli kadar cami ve mescit, altı medrese, on kilise, dokuz han, bir ortaokul, çok sayıda sıbyan mektebi ve bugün hala mevcut olan Yenicamisi ile bir şehir halindedir.¹²⁰

Malatya tüm Osmanlı şehirlerinde olduğu gibi merkezde en belirleyici mekânlar yer almakta idi. Şehrin merkez kısmında bir meydan bulunmakta ve bu meydana bağlı cami ve medrese, kilise ve bedesten, çarşı, kışlalar ve ana caddeye çıkan sokaklardan oluşmaktaydı. Ve günümüzde de Malatya bu özelliğini kısmen korumaktadır. Her mahalle kendine özgü geleneğe sahip olmakla birlikte dini ve etnik olarak karma bir yapıya sahiptir. Niyazi Mahallesi, Yeni hamam, Küçük Mustafa Paşa, Şifa gibi mahallelerde Ermeniler ile Müslümanlar bir arada yaşamakta idiler.¹²¹

Malatya'nın uzun bir tarihi ve köklü bir geleneği vardır. Birçok farklı din ve milletten insanın bir arada yaşamış olduğu karmaşık bir yapısı vardır. Tabii ki bu durum Malatya'ya sosyo-kültürel anlamda büyük bir zenginlik katmıştır. Bu karmaşık yapı Malatya'nın dini hayatını da etkilemiştir. Bu bölge İslam ve Hristiyanlık gibi monoteist dinler ile temas halinde olmadan önce pagan kültürü sahip Hitit, Yunan, Roma, Pers gibi medeniyetlerle etkileşim halindedir. Bu durum bu bölgenin dinsel durumunu etkilemiştir. Malatya daha sonra Anadolu'nun Müslümanlaşması için önemli bir bölge olmuş, Gaza Hareketlerinin merkezi konumunu geldi. Bugün Hala dillerde dolanan Battal Gazi efsanesinin doğduğu yerdir.¹²²

3.1.2. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı

Malatya Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde bulunmaktadır. Bulduğu konumda ki nüfus biçimine bakıldığında, yüzölçümü yaklaşık olarak 12.146 km² dir. Kilometreye 64 insan düşen Malatya şehrinin nüfusu 2014 yılına kıyasla 2015

¹²⁰ Göğebakan, 2003, s.471.

¹²¹ Tuğrulca, Orhan, Malatya Geçmişten Günümüze Şehrin Serüveni, (1. baskı), Malatya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2017 Malatya, s.234-235.

¹²² Arslan, Mustafa, "Malatya'nın Dini Tarihine Panoramik Bir Bakış", *Malatyalı İlim ve Fikir Adamları Sempozyumu*, İnönü Üniversitesi Yayinevi, Ankara 2018 s.s.15-26.

yılında %0,44 oranında ve 3360 kişi olarak artmıştır. 2015 yılına geldiğimizde Malatya'nın nüfusu 772.904 kişiye olmuştur. 2016 yılında bu sayı tahmini olarak 775.802 kişi olarak hesaplanmaktadır.¹²³ Çalışmamızı yürüttüğümüz esnada TÜİK elde ettiği yeni verileri açıklamıştır. Bu verilere göre Malatya'nın nüfusu 797 bin 36'dan 31 Aralık 2019 tarihi itibarıyla 800 bin 165'e ulaşmıştır. Ülkenin genel nüfus itibarı ile Malatya, 81 il içerisinde 28. sırada yer almaktadır. 2019 yılında Malatya'nın nüfus artış hızı binde 3,9 olarak gerçekleşmiş, nüfus artış hızına göre Malatya 81 il içerisinde 43. sırada yer almıştır.

Malatya bulunduğu bölge itibarıyla eğitim seviyesi bakımından % 80,7 ile okuryazarlık oranına sahip olarak bölgenin en yüksek okuryazarlık oranına sahip olan olduğu 2. il olarak yer almaktadır. Fakat kırsal kesimden ve aynı zamanda çevre şehirlerden yaşanan göçlerle bu oran % 85,7 olmaktadır. Ve bu durumda Malatya'yı ülke ortalamasının gerisinde bırakmaktadır. Yani göç Malatya'da eğitim açısından olumsuz sonuçlanmaktadır. Göçün eğitim durumunu etkilemesinin sebebi GAP projesi ile beraber Adıyaman, Elazığ ve yakın çevre illerden ve bu illerin kırsal bölgelerinden Malatya'ya doğru yaşanan göçün daha çok düşük nitelikli göçmenden oluşmasıdır. Malatya ilinde, nüfusun eğitim sorunu önemli ve çözülmesi gereken problemlerden biri olarak durmaktadır.¹²⁴ Fakat bu durum tamamen olumsuz seyretmemektedir. Türkiye ortalamasına baktığımızda ilköğretimde okullaşma oranı %96,44 olarak belirtilmektedir Malatya'da bu oran 96,65 dolaylarında seyretmektedir. Yani Malatya bu oranla Türkiye ortalamasını yakalamış gözükmemektedir. Bu Oran Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alması eğitim noktasında Malatya için dezavantajlı bir durum olsa da Türkiye'deki gelişim ve değişim çizgisine yakın bir noktada olduğu anlamını taşımaktadır.¹²⁵

Malatya'nın son zamanlarda önemli değişiklikler yaşamıştır muhakkak ki bunun en önemlisi büyük şehir statüsü kazanmasıdır. Bu durum Malatya'nın sahip olduğu sanayi, tarım, kültür, turizm, sağlık, eğitim gibi alanlarda potansiyelin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Son zamanlarda sağlık alanında büyük bir ivme yakalayan Malatya'da İnönü Üniversitesi'ne bağlı Karaciğer Nakli Hastanesi'nin faaliyete başladı ve yeni Devlet Hastanesi'nin kuruldu ve bunun gibi sağlık alanında gerçekleştirilen birçok yenilik

¹²³ Solak, Adem, Malatya İli Sosyal Analiz Çalışması, Hegem Yayınları, Ankara 2017, s.11

¹²⁴ Akbulut, Gülşınar, "Malatya İlinde Nüfusun Eğitim Durumu" *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2010/14 (1), ss.115-132.

¹²⁵ Solak, 2017, s.46.

meydana geldi. Ayrıca 3.Organize sanayi bölgesiyle şehir kalkınma noktasında önemli bir potansiyele sahiptir.¹²⁶

Malatya birçok alanda olduğu kültürel faaliyetler açısından da zengin bir şehirdir. Şehre baktığımızda çeşitli vakıfların, derneklerin olması ayrıca İnönü Üniversitesi ile beraber Turgut Özal adında ikinci bir üniversitenin kurulması, belediyeler, kent konseyleri, sivil toplum kuruluşları, sanayi kuruluşlarının belirli aralıklarla gerçekleştirdiği çeşitli kültürel çalışmalara rastlamak mümkündür. Malatya’da kültürel faaliyetler kapsamında çeşitli kuruluşların hayat geçirdiği birçok faaliyet bulunmaktadır. Bunlardan bazıları belediyeler, sivil toplum kuruluşları, eğitim kurumları ve diğer birçok kurumun gerçekleştirdiği Uluslar Arası Kültür Sanat ve Kayısı Festivali, en son 8. si gerçekleştirilen Malatya Kitap ve Kültür Fuarı, şehir sakinine yeni kazanımlar edindiren Malatya Bilim ve Çocuk Şenliği, Dini Yayınlar ve Kitap Fuarı, Ramazan ayında sevilen bir etkinlik olarak Aspuzuda Ramazan Geceleri, şehri çiftçisini ayrıca mutlu eden Makine, Hayvancılık ve Gıda Fuarı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Tarım Teknolojileri, Malatya Genel Sanayi ve Ticaret Fuarı, farklı tatlar deneyimlemek isteyen ve çeşitli illerin lezzetlerini ayağımıza getiren İl İl Yöresel Tatlar Fuarı.¹²⁷

Malatya kültürel faaliyetler açısından zengin bir şehir olmasıyla beraber aynı zamanda birçok tarihi ve doğal güzelliğe sahiptir. En eski yerleşim yeri olan Aslantepe Höyüğü, büyüleyici mimarisiyle Ulu Cami, kayısının her halini bulabileceğiniz Şire Pazarı, bize zanâatin gücünü hatırlatan Bakırcılar Çarşısı, tarihi Yeni Cami, kimler kimler geçti buradan dedirten Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı, Kanlı Kümbet, Taşhan ve Arkeoloji Müzesi ildeki önemli tarihi mekânlar arasındadır. Ayrıca en güzel atların bulunduğu Sultansuyu Harası, Karakaya Baraj Gölü, gürül gürül akan Gürpınar Şelalesi, Somuncu Baba Camii Çevresi ile İspendere İçmesi. Ayrıca Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu’nun (UNESCO) dünya miras listesinde de bulunan, Malatya’nın Pütürge ilçesi ile Adıyaman’ın Kâhta ilçesi sınırlarının kesiştiği yerdeki Nemrut Dağı da Malatya turizmi açısından önemlidir.¹²⁸

Malatya son on yıldır önemli bir değişme yaşamaktadır. Şehrin batı tarafında adeta ikinci bir Malatya kurulmuştur. On yıl önce ağaçlık, müstakil evlerin bulunduğu,

¹²⁶ Solak, 2017, s.183.

¹²⁷ Solak, 2017, s.196

¹²⁸ Solak, a.g.e.

büyükbaş ve küçükbaş hayvan beslenen bölgelerin yerini şu an tamamen modern yerleşim yerleri almıştır. Tecde Bostanbaşı, Fahri Kayhan gibi mahallerden oluşan bu bölgede, çok katlı binalar, modern cafeler, restoranlar, spor merkezleri, kolejler, çalışan kadın sayısının artmasıyla ev yapımı yemek dükkânları, marka ofisler, ticari yerler Malatya'nın modernleşen yeni kent yüzünü oluşturmuş ve bu bölge eski görünümünde tamamen uzaklaşmıştır.

Bütün bunlar yani Malatya'nın kentleşen yeni yüzü bizi şu açıdan ilgilendirmektedir. Acaba bu yeni kent mekânlarında dinselilik nasıl sosyalleşiyor, bu modern, kentli alanlarda dindarlık nasıl tezahür ediyor? Gerçi bu yeni tezahür eden bir durumdur ve devam eden bir süreçtir. Fakat bu haliyle dahi şehrin diğer kısımlarında farklılıklar taşımaktadır. Bizim çalışmamızın konusunu oluşturan mevlidinde bu süreçten etkilendiğini düşünmekteyiz. Bu süreçte mevlit nasıl yer almaktadır, yapılış şeklini nasıl etkilemektedir? Gibi sorulara elde ettiğimiz veriler ile çalışmamızın ilerleyen kısımlarında cevap vermeye çalışacağız.

3.2. Malatya'da Kadınların Gündelik Dini Hayatına Panoramik Bir Bakış

Malatya, geleneksel ile modern yaşamın iç içe olduğu bir şehirdir. Özellikle 2000'li yıllara gelindiğinde modernleşme tarafı daha ağır basmaktadır. Gündelik yaşama bir yandan modern birtakım yaşam biçimleri, bir yandan da geçmişten gelen alışkanlık ve yaşam biçimleri hâkimdir. Mahalleler arasında ekonomik gelir gibi faktörler değişkenlik göstermektedir. Bazı mahalleler ekonomik gelir seviyesi açısından yüksek iken bazı mahalleler daha geri durumdadır. Elbette ki bu gibi faktörler gündelik yaşamın şekillenmesine etki etmektedir. Bu yüzden çalışmamızı yaparken bu değişkenleri dikkate almaya ve birbirinden farklı mahalleler üzerinden çalışmaya özen gösterdik.

Yaptığımız mülakatta katılımcılara ilk olarak, gündelik dini faaliyetlerinin neler olduğunu sorduk ve böylece mevlit dışında hayatlarında yer verdikleri diğer dini uygulamaların neler olduğunu ortaya çıkarmaya ve bu sayede mevlidin bu dini uygulamalar arasındaki yeri ve önemini anlamaya çalıştık.

Kadınların gündelik dini faaliyetleri onların aktif olarak bir işte çalışıyor olma durumlarına, eğitim seviyelerine, yaşadığı mahalleye ve mahallenin imkânlarına ve belirli bir dini gruba veya cemaate bağlı olmalarına göre farklılık gösterebilmektedir. Malatya'nın ekonomik seviyesi daha düşük, gecekondu yaşam tipinin daha yaygın olduğu

bununla ilgili olarak eğitim seviyesinin daha düşük olduğu mahallelerinde (Melekbaba, Taştepe, Eskimalatya vd.) kadınların dini faaliyetleri ev içinde bireysel ve ev dışında toplu olarak yapılanlar şeklinde ayrılmaktadır.

Kadınlar ev dışında, Diyanet İşleri Başkanlığının ve bazı dini grupların düzenlediği dini ders ve sohbetlere katılmaktadırlar. Camilerde Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı İl Müftülüklerinin görevlendirdiği kadın Kur'an öğreticilerinin verdiği, "Kur'an-ı güzel Okuma" adı altında açılan kurslar bulunmaktadır. Kur'an okuma dersleri genelde hafta içi her gün sabah saatlerinde olmaktadır, kadınlar eşlerini uğurladıktan ve çocuklarını okula gönderdikten sonra ev işlerini bitirip bu kurslara gelmektedirler. (KK:16) Yapılan bu kurslarda Kur'an eğitimi ile birlikte çeşitli dini sohbetler, bazen tefsir, ilmihal gibi derslerde yapılmaktadır. Kurstaki sohbetler genelde Cuma ya da Perşembe günleri gerçekleştirilmektedir. Bu sohbetlerde Kur'an-ı Kerim okunmakta daha sonrasında ise sohbeti verecek olan uzman kişinin tercihinine göre veya kurumun belirlediği bir konu üzerinde dini sohbet verilmektedir. Kadınlar hem sosyalleşmek hem de dini eğitimlerini sağlamak için bu kurslara katıldıklarını belirtmektedirler. Görüşmeler neticesinde edindiğim bilgilere göre kurstaki kadınlar yaş ve medeni durum bakımından değişiklik göstermekle birlikte genelde otuz yaş üstü ve evli kadınlardan oluşmaktadır.

Son zamanlarda bu mahallelerde belediyenin hizmete açtığı semt konakları da dini faaliyetlerin yürütülmesinde önemli bir konumdadır. Araştırmamızı yürüttüğümüz mahallelerden biri olan Melekbaba mahallesindeki semt konağında görüştüğümüz bir grup katılımcıdan edindiğimiz bilgiler ışığında bu konakların dini faaliyetlere ve kadınların gündelik dini faaliyetlerini şekillendirmedeki katkılarını gözlemledik. İl müftülüğü tarafından görevlendirilen eğitmenler tarafından yapılan Kur'an kursu temel hizmetlerden birini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra dini sohbetler, kandil kutlamaları konağın yürüttüğü diğer dini hizmetler arasındadır.

Bu mahallelerde ayrıca bazı dini cemaat ve grupların (daha çok tarikatlar) haftalık yaptığı dini dersler ve sohbetler bulunmaktadır. Bu gruplar kendi belirledikleri konular ve kitaplar üzerinden mahallede ki kadınlara kendi aralarında belirledikleri bir mekân da sohbetler ve dersler vermektedir.

Ev içerisinde ise bireysel olarak yapılan dini faaliyetler genelde namaz ve Kur'an tilavetinden oluşmaktadır. Araştırmamız boyunca dikkat çeken nokta; dini guruplara

dâhil olan kadınların, “Günlük dini faaliyetleriniz nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaptaki çeşitliliktir. Menzil, Nakşibendi gibi tarikatlara mensup olan kadınlar hem ev içi hem de ev dışı olarak farklı dini faaliyetler yapmaktadırlar. Örneğin; gündelik dini faaliyetleriniz nelerdir sorumuza verilen cevaplardan biri şu şekildedir: “Kur’an okuyorum daha sonrasında kalp zikrimiz var onu yapıyorum, salavat çekiyorum, ‘Delailül Hayrat’ adlı kitabımız var onu okuyorum, yetmiş beş tekbir, yüz ihlas okuyorum.” (KK:6). Bu grubun üyeleri genel olarak benzer şeyleri yapmaktadırlar.

Bu bölgedeki kadınların kendi dini gelişimleri açısından gerçekleştirdikleri dini faaliyetler dışında birde belirli gün ve anları özel kılmak adına yaptıkları dini merasimler bulunmaktadır. Mevlidin kadınların gündelik dini faaliyetleriyle buluştuğu nokta ise burasıdır. Kadınlar yaptıkları bu merasime genelde “Mevlit ya da Yasin” okutma gibi isimler vermektedirler. Bu merasimlerin detaylı incelemesi çalışmanın ilerleyen kısımlarında detaylı şekilde verilecektir.

Malatya’nın yeni yapılanan ve modern yerleşim ve yaşam biçiminin hâkim olduğu Bostanbaşı ve civar mahalleleri Malatya’nın yeni kentli yüzü olan Fahri Kayahan gibi mahallelerin ekonomik anlamda daha ileridedir. Bireylerin sosyalleşme biçimleri, gündelik faaliyetleri de mahallenin imkânları dâhilinde değişkenlik göstermektedir. Bu mahallelerde spor salonları, yaşam merkezleri ve kafe kültürünün yaygın olması kadınların gündelik faaliyetlerini belirlemede önemli bir faktör olarak görülebilir.

Çalışan kadınların ağırlıkta olduğu bu mahallelerde gündelik dini faaliyetler biraz daha ev içerisinde gerçekleşmektedir. Çalışan bayanların gün içerisinde herhangi bir dini faaliyeti katılmaları pek mümkün olmamaktadır. Bu bölgedeki çalışmayan kadınlar ise bu ihtiyaçlarını evde Kur’an okuyarak, televizyondan dini programlar dinleyerek karşılamaktadırlar.

Yine bu mahallelerde dini yönden aktif olan kadınların belirli bir dini gruba mensup olanlardan oluştuğunu görmekteyiz. Gözlem yaptığımız Bostanbaşı mahallesinde, halk arasında Mahmut Efendi diye bilenen cemaate ait medrese tarzında bir kurs açılmıştır. Bu kurs, sitenin bir bloğundaki iki daire birleştirilerek ders yapmaya uygun hale getirilmiştir. Kız öğrencilerin yatılı olarak kaldığı bu kurs merkezi bazı özel dini günlerde halka açılmaktadır ve bu günlerde dini ders ve sohbetler verilmektedir.

Kadınların gündelik hayatında dinin yerinin mahalle bazlı dahi değiştiğini görmekteyiz. Geleneksel ve modern yaşam biçimleri din ile olan ilişkiyi belirlemektedir. Modern yaşamın kadınların hayatına getirdiği bazı yaşantı biçimleri din ile olan temas noktalarını değiştirmektedir. Mesela Bostanbaşı, Fahri Kayhan gibi yeni ve modern yapıların olduğu bölgelerde kadınların sosyalleşme araçları sayıca fazla olmakta ve bu sayede kadınlar cami ve dini eğitim veren kursları bir sosyalleşme aracı olarak kullanmamaktadır. Bununla birlikte bu mahallelerdeki kadınların eğitim seviyesi diğer bölgelerdeki kadınlardan daha yüksek olduğundan dini bilgiye ulaşma istek ve yolu farklılık gösterilmektedir. (KK:53)

Bu bölgede ki kadınların toplu yapılan törenleri dini içerikli olsa da diğer bölgelere kıyasla yapıma şekli ve kullanılan mekân modern şartlar neticesinde değişebilmektedir. Mevlit törenleri kısmen bilinmekle birlikte merkezi bir unsur olup olması yine belli bir dini bir gruba mensubiyet durumuna göre değişebilmektedir.

Çalışmamızın yürütürken öncelikle katılımcıların genel olarak gündelik dini faaliyetlerini incelemek ve bu faaliyetlerin içinde mevlidin nasıl bir yerinin olduğunu görmek istedik. Araştırma esnasında gündelik dini faaliyetlerin geleneksel yaşam şeklinin hâkim olduğu mahallelerde daha yoğun ve bununla bağlantılı olarak mevlit tarzı geleneksel merasimlerin de bu mahallelerde daha yaygın ve tanınır olduğunu gözlemledik. Mevlit gündelik hayatın bir parçası olmakla beraber hâkimi değil genelde belli gün ve gecelerde yerine getirilmesi gereken bir görev gibi algılanmaktadır. Geçmişe kıyasla toplum içindeki yeri ve değer algısı da değişmiş durumdadır.

3.3. Malatya’da Kadınların Gündelik Dini Hayatında Mevlit

3.3.1. Malatya’da Kadınlar Arasında Yapılan Mevlit Törenleri ve Bu Törenlerin Gündelik Dini Yaşantıdaki Yeri ve Etkisi

Mevlit asırları aşan bir tarihe sahiptir. Bu yüzden Müslüman kültürü içinde önemli bir yeri vardır. Uygulamanın yapılış amacı, şekli ortaya çıktığı andan itibaren belirginleşmiştir ve asırlar boyunca bir gelenek olarak varlığını devam ettirmiştir. Bugün hala mevlit çoğunluk tarafından kısmen de olsa bilinmekte ve önemli gün ve gecelerde varlığını sürdürebilmektedir.

Anadolu toplumunda mevlit törenleri yaygınlığı en geniş dini uygulamalardan biri olarak değerlendirilebilir. Yapılış amacı bölgeden bölgeye değişebilse de genel olarak tüm toplumun aşına olduğu bir uygulama biçimidir. Ülkemizin genelinde yapılan mevlit törenleri hakkında geniş bilgi için bu alanda yapılan çalışmalara bakılabilir.¹²⁹ Fakat bizim çalışmamız Malatya temelli olduğu için ülkenin genelinde yapılan mevlit törenleri hakkında sadece özet niteliğinde bilgi vermekle yetineceğiz.

Türkiye’de mevlit törenleri içerisinde en başta Hz. Muhammed’in doğum zamanı olarak bilinen Rebiü’l Evvel ayının on birinci gecesini on ikinci gecesine bağlayan geceye ismini veren ‘Mevlit Kandili’ yer almaktadır. Bu gecede Müslümanlar genelde camilerde toplanıp namaz kılmaya, Kur’an okuma gibi ibadetlerden sonra “Mevlid’i Nebi” dinlemektedirler. Aslında mevlit ilk ortaya çıktığı zaman bakımından bu geceye özel bir uygulamadır. Fakat sonraları farklı amaçlarla yapılan törenlere dâhil edilmiştir. Bunlar geçiş dönemleri olarak isimlendirilen doğum, sünnet, evlilik ve ölüm gibi önemli anlarla ilgili yapılan törenleridir. Bu törenlerin dini bir zorunluluğu olmasa da¹³⁰ Müslümanlar zamanla yaptıkları birçok törene mevlidi dâhil ederek bu törenleri dini bir havaya büründürmüşlerdir.

Mevlidin kendine yer bulduğu geçiş dönemleri, bireyin farklı boyutlarda sınırı geçme durumunu ve toplum içindeki statüsünün ve rollerinin değişimini anlatan ve belirli kurallar çerçevesinde yapılan geleneksel ve dinsel törenlere verilen isimdir.¹³¹ İnsan hayatını tek bir düzlemde sürdürmez belli zamanlarda bazen isteyerek bazen istemeyerek hayatında bir takım, statü ve rol değişiklikleri yaşar. Bu değişikliklerin yaşandığı anlarda toplumdan topluma, bölgeden bölgeye değişebilen birtakım törenler düzenlenir bu törenlere geçiş törenleri denmektedir.

Her toplumda olduğu gibi bizim yaşadığımız toplumumuzda da yaygın olan geçiş törenleriyle kişi; yaşadığı geçiş dönemini çeşitli inanç, âdet, töre, tören, ritüel, dinsel ve büyüsel yapıdaki faaliyeti bir araya toplayarak bu geçiş anını ait olduğu ya da bulunduğu kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir şekilde geçirmektedir. Geçiş anında yaptığı bu faaliyetlerin tümünün amacı ise kişinin bu “geçiş” anındaki yeni durumunu

¹²⁹ “Bu konuda bak.”, Akarpınar, R. Bahar, Türk Kültüründe Dini Törenler ve Mevlid Kutlamaları, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara (Türkiye), 1999.

¹³⁰ Özel, Ahmet, , “Mevlid: Tarihi ve Dinî Hükümü”, *Dîvân Dergisi*, 2002, 7 (12), s.s.235-246.

¹³¹ Ozan, Meral, “Geçiş Ritüelleri Ve Halk Masalları”, *Millî Folklor Derisi*, 2011/23 (91), s.s.72-84.

ortaya koymak, kutsamak, kutlamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada ortaya çıkması muhtemel olan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır.¹³²

Her toplum kendi anlayış ve inanç biçimlerine uygun biçimde bu törenleri yapmışlardır. Anadolu toplumunda ise geçiş törenleri eski inanışları içinde barındırmakla birlikte İslam'ın kabulüyle birlikte yeniden şekillenmiştir.

Geçiş dönemleri, doğum, evlilik, ölüm gibi önemli anları kapsamaktadır. Bu dönemlerin kendi içerisinde farklı uygulamaları bulunmaktadır. Bunlar, çocuğun doğumuyla birlikte başlayan ad koyma, kırklama törenleri, diş hediği, sünnet, asker gönderme törenleri, yine evlilik esnasında yapılan törenler ve ölüm ile alakalı üçüncü, yedinci kırkinci günlerinde ve sene-i devriyesinde yapılan törenlerden oluşmaktadır.¹³³ Yukarıda saydığımız törenleri dini tören olarak sınıflandırmak pek mümkün olmamakla¹³⁴ birlikte zamanla bu törenlere edebi ve dini bir unsur olan Mevlid'i Nebi'nin eklenmesi bu törenlere dini bir hava katmış adeta dini bir ritüel özelliği kazandırmıştır. Zamanla bu törenler kırk mevlidi, üç mevlidi gibi mevlit adı altında birleştirilmiştir. Bu mevlit törenlerinin bir kısmı kadın ve erkeklerin birlikte katılımıyla gerçekleşirken bir kısmı yalnızca kadınların kendi aralarında yaptıkları törenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özelde Malatya şehrine baktığımız zaman ise Türkiye genelinde yapılan mevlit törenleriyle amaç noktasında büyük benzerlik gösterdiğini görmekteyiz. Araştırmamız esnasında katılımcılara hangi vesilelerle mevlit düzenliyorsunuz sorusuna aldığımız cevaplar bizi bu sonuca götürmektedir. Katılımcılardan (KK:3), ölünün üçüncü ve kırkinci gününde mevlit okuttuklarını söylemektedir. Yine (KK:4), çocuk doğduktan sonra beşik adı verilen mevlit töreni yaptıklarını söylemektedir. Katılımcıların ortak olarak söyledikleri mevlit törenleri özellikle ölünün üçüncü gününde yapılan mevlit ve yemekli düğün mevlitleri ve çocuk doğumlarında (kırk mevlidi) yapılan mevlitlerdir. Yine katılımcılar hac dönüşü (KK:69), yeni ev alan kişinin ev görmesi için ve askere gönderme esnasında mevlit töreni yaptıklarını söylemektedirler. (KK:68)

¹³² Yeşil, Yılmaz, "Türk Dünyası'nda Geçiş Dönemi Ritüelleri Üzerine Tespitler", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 2014/3(9), s.117-136.

¹³³ Akarpınar, 1999, s.97-117.

¹³⁴ Akarpınar, 1999, s.97-117.

Malatya'daki mevlit törenlerinin yapısı ve yapılma sıklığı bölgeden bölgeye hatta bölge içerisinde yer alan dini gruplara, eğitim düzeylerine göre farklılık gösterebilmektedir. Araştırmamızı yürüttüğümüz Eski Malatya (Battalgazi) bölgesinde mevlit uygulamasının yaygınlığının araştırma yaptığımız diğer bölgelere kıyasla daha geniş düzeyde olduğunu gözlemledik. Bu bölgenin mevlit ile olan bağımlı aslında orada geniş bir çevreye sahip olan bazı dini gruplar sağlamaktadır. Bölgede hâkim bir grup olan Menzil Tarikatı ve ona bağlı bazı dini gruplar Mevlid' Nebi'i dini yaşantılarında özel bir yere koymaktadırlar. Tarikat üyeleri yaptıkları her türlü törende mevlide mutlaka yer verdiklerini söylemektedirler. Tarikatın düzenlediği bir sohbet ortamında görüştüğümüz on kadının tamamı için mevlit yeri doldurulamaz bir unsur olarak görülmektedir. Tarikatın üyelerinden biri mevlit için şu ifadeleri kullanmaktadır: *“Mevlit rüya ile sabittir, onu küçümseyen kişi zarara girer. Allah önce Peygamber'in nurunu yarattı sonra âlemleri o nurdan yarattı. Bu yüzden peygamberi andığımız mevlit, her şeydir. Âlemler ona doymamış biz nasıl doyalım.”* (KK:1)

Tarikat üyelerinin her biri mevlide çok hâkim ve yaptıkları törenler tamamıyla bir mevlit töreni özelliği taşımaktadır. Bu grubun düzenlediği bir mevlit törenine katılımımız sonucunda elde ettiğimiz verileri şu şekilde özetleyebiliriz.

Muharrem ayının on birinci günü (10 Eylül) düzenlenen bu mevlit töreninde kadınlar, grubun dini ritüelleri için ayrılmış özel bir alanda toplanmaktadırlar. Törene katılanlar genelde orta yaş ve üstünü oluşturmakla beraber eğitim seviyesi olarak ilkökul düzeyindedirler. Tören öncesi kadınlar kendi aralarında yoğun bir diyalog içerisine girmekte ve çeşitli konular hakkında sohbet etmektedirler. Bu durum onlar için sosyal bir ortam sağlamaktadır. Töreni yönetmek cemaatin kendine ait olan medresesinde eğitim görmüş olan kadın bir hocaya aittir. Tören şu şekilde ilerlemektedir:

Hocanın gelmesiyle birlikte tören başladı. Hoca ilk önce çeşitli dualar etti ve sonrasında Kur'an'dan bir kısım okudu (Arapçasından), daha sonra Muharrem ayında olduğumuz için bu ayın faziletleri hakkında bir konuşma yaptı. En son Süleyman Çelebi'nin mevlidinden giriş kısmını ve peygamberin doğumunun anlatıldığı faslı okudu ve bitiş duasını yaparak okunan mevlidi peygamberin ve önemli gördükleri kişilerin

ruhlarına hediye ederek töreni bitirdi. Mevlidin okunduğu esnada bazı ritüeller yapılmaktadır. Okunan mevlidin Peygamber'in doğum anının anlatıldığı şu kısımda; ¹³⁵

*Geldi bir ak kuş kanadile benüm
Arkamı sığadı kuvvetle katı
Dogdı ol saatde ol şah-ı rüsül
Kim anunla buldu âlem izzeti*

Peygamber'in doğduğu anı anlatan bu kısımda herkes ayağa kalkıp (kıyam) peygambere duada bulunuyorlar. Tarikat üyeleri bu kısımda ayağa kalkılmaya çok önem vermekte ve ayağa kalkılmamasını peygambere saygısızlık olarak görmektedir. Ayağa kalkma ritüelinin önemini yaşamış olduğuna inandıkları bir hikâye ile desteklemektedirler. Katılımcılardan biri mevlidi reddetmenin ya da hafife almanın kişiye bela getireceğini söylemektedir. Görüşmemiz esnasında anlattığı şu olay bu duruma örnektir:

“Mevlit okunduğu esnada kıyam bahsi denilen kısımda ayağa kalkmak gerekiyor fakat bir adam mevlidin sahih olmadığını uydurma bir şey olduğu düşünüp ayağa kalkmıyor ve o gece felç oluyor sonrasında felç olmasının nedenini anlayınca mevlidi bundan sonra sürekli ayakta dinleyeceğine yemin edince şifa buluyor.” (KK:1)

Ayağa kalkma riti (kıyam) Türkiye'nin genelinde yapılan mevlitlerde yaygın ve önemli bir durumdur. ¹³⁶ “Kıyam, sözlük anlamı bakımından doğrulmak, ayakta durmak; yönelmek anlamına gelirken terim olarak Allah'a saygı ve bağlılığı simgeleyen belli bir davranışı ifade eder.”¹³⁷ Kıyam ile canlandırılan olay ile Allah'a karşı kulluk bilinci, peygambere karşı duyulan saygı ifade edilmektedir. Uzun bir geçmişe sahip olan bu rit İslam toplumlarının çoğunda bulunmaktadır. Tarihte kıyam ritinin doğruluğu ile ilgili tartışmalar da olmuştur. Bazıları dini hiçbir temeli olmadığı gerekçesiyle bu duruma karşı çıkarken bazıları da Peygamber'e bir saygı ifadesi olarak yapılması gerektiğini söylemiştir.¹³⁸

¹³⁵ Pekolcay, 2016, s.74.

¹³⁶ Akarpınar, 1999, s.268.

¹³⁷ Sifil, Ebubekir, “Kıyam”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.25, TDV Yayınları, Ankara 2002, s.514.

¹³⁸ Katz, 2014, s.248-256.

Ayağa kalkma ritinin ne zaman nasıl başladığı bilinmemekle birlikte bize göre bu gündelik hayatın sürekliliği içerisinde oluşan anonim bir seremonidir. Sonradan bir yerden ve bir mekândan çıkan bu ritin bu kadar yaygın olmasının sebebi Hz. peygambere saygının sembolik bir ifadesi olmasıdır. Burada popüler dinin önemli öğelerinden olan sembolizm kendini göstermektedir. Gündelik hayat sembollere önem verir,¹³⁹ “Kıyam“ da gündelik hayat içerisinde oluşan bir uygulama olarak sembolik bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mevlidin sembolik yönü olan diğer bir uygulama ise Mevlit esnasında kadınların ayağa kalkma ritinin ardından erkeklerden farklı olarak yaptıkları “sırt sıvazlama” uygulamasıdır. Bu uygulamada kadınlar ayağa kalkma ritini gerçekleştirdikten sonra yanlarındaki diğer kadınların sırtını sıvazlamaktadırlar. Ve bunu şifa niyetine yaptıklarını söylemektedirler. (KK:9)

Ülke genelinde de yapılan bu ritüel, Hz. Muhammed’in doğumu gerçekleşmeden önce doğaüstü bir şekilde Âmine’ye destek olmak aynı zamanda doğacak bebeği karşılamak amacıyla gelen melekler tarafından Âmine’ye verilen kutsal gücün doğurganlık özelliklerini hala koruyan kadınlara temas yoluyla geçmesini sağlamak amacıyla yapılan sembolik bir davranıştır. Ama zamanla sadece doğurganlık için değil bir da alışkanlık oluşturduğu için doğurganlık yetisi var olmayan kadınların da sırtı sıvazlanmakta ve sağlık ve âfiyet dilenmektedir.¹⁴⁰

Bu durum bir nevi geçmişte yaşanmış bir olayın ritüelde tekrarını yapmaktır. Hz. Muhammed’in doğumunun mitik ifadelerle anlatılması ve sonrasında bu mitin ritüel olarak bir nevi canlandırılması söz konusudur. Geçmişte yaşanan o an ritüel aracılığıyla yeniden güncellenmektedir.¹⁴¹ Kişi aslında burada ritüelin devamı için bir mit yaratıyor.¹⁴² Kanaatimizce kadınlar kendilerini bir şekilde doğum olayına yakın hissettikleri için erkeklerden farklı olarak mevlit ile farklı bir bağ kurmaktadırlar ve bu tarz bir riti ortaya çıkarmışlardır.

Sırt sıvazlama ritinde din bilimi açısından iki önemli husus vardır. İlki arketipik bir olayın ritüel esnasında tekrarıdır. Burada dinin merkezindeki kişi olan Hz. Muhammed’in

¹³⁹ Esgin, A. ve G. Çeğin, 2018, s.30.

¹⁴⁰ Akarpınar, 2012, s.38-63.

¹⁴¹ Eliade, 2017, s.92.

¹⁴² Segal, Robert A., s.s.173-187.

doğumu arketipik bir olaydır. Yani başlangıçta olan bir olaydır. Başlangıç zamanı kutsal ve güçlü olan zamandır bu yüzden insan dönem dönem bu ilk başlangıç zamanına dönmek isteyecektir.¹⁴³ Ve mevlitte de içindeki yapılan sırt sıvazlama gibi ritlerle bu arketipik olay yeniden yaşatılmak istenir.

İkinci husus ise kutsalın “*sirayet etmesi*” konusudur. Kutsal sirayet edici bir özelliğe sahiptir. Bunun için sınav öncesi türbe ziyaret edilir, türbeye süt bırakılır, hasta kişi türbeye getirilir. Türbe duvarlarına isim yazılır. Bu davranışlar temas yoluyla sirayet amacına yönelik sembolik ritüel eylemler olarak görünüyor.¹⁴⁴ Sırt sıvazlama ritinde de Amine’ye melek tarafından verildiğine inanılan kutsallık sembolize edilmektedir. Yani ilahi olan (Melek) dünyevi olana etki ederek kolay bir doğum için Amine’ye dokunuyor. Kadınlar buradan yola çıkarak doğurganlığı ve kolay doğumu sağlayacak gücün sırt sıvazlama ritüyle kendilerine de geçeceğine inanmaktadırlar. Kısacası kutsalın sirayet edici özelliğinden¹⁴⁵ yararlanarak kutsal gücün kendilerine de sirayet etmesini istiyorlar.

Mevlidin kadınların gündelik dini yaşantısına yeri yukarıda da belirttiğimiz gibi onların bir dini gruba mensup olmaları ile sıkı bir ilişkisi bulunmaktadır. Eskimalatya bölgesinde görüştüğümüz 12 kadından 10’u bir dini cemaat üyesi idi ve mevlide fazlasıyla aşına iken herhangi bir dini gruba mensup olmayan diğer 2 kişi nadir olarak mevlit törenine katıldıklarını söylemektedir.

Elde edilen bulgulardan hareketle akla gelen soru bir dini grubun niye bu kadar mevlide önem verdiğiidir. Çünkü mevlit, kitlenin zihnini yansıtan popüler dinin unsurları, kitlenin dini mantalitesine ve kolektif zihne uygun öğeler barındırmaktadır. Kitlelerin ritüele önem vermesi ve her fırsatta onu araması ve kadınlarında camiye erkekler kadar aktif kullanamaması onları mevlit gibi ritüellere yönlendiriyor. Bu nedenle dini gruplar mevlit aracılığıyla kolektif bilinci canlı tutuyor hem de mevlidin kitleye hitap eden yönünden faydalanarak kendi bağlılarının sayısını artırıyor.

Araştırmamız esnasında, kendini Mahmut Efendi Cemaati, Kadiri tarikatı, Nakşibendi Tarikatı (Menzil kolu) olarak niteleyen kadınların herhangi bir dini gruba mensup olmayan kadınlara kıyasla mevlit ile bağları daha güçlü ve onların dini

¹⁴³ Eliade, 2017, s.74.

¹⁴⁴ Günay, Ünver, “Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dini Ziyaret Yerleri”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2003/2(15), ss.5-36.

¹⁴⁵ Günay, 2003, ss.5-36.

yaşantısında mevlit daha etkilidir. Bu durum sadece Eskimalatya için değil araştırma yürüttüğümüz tüm diğer mahalleler için geçerlidir. Mülakat esnasında mevlide aşına olanların ve ona hayatlarının bir parçası haline getirenlerin dini bir gruba mensubiyetlerinin olduğunu gözlemledik. Zaten tarikat ve benzeri dini gruplar popüler dindarlığa ait çeşitli dini inanç ve uygulamaların önemli bir kısmını oluşturmaktadırlar. Bu durum mevlit içinde aynı şekilde geçerli olmaktadır.

Mevlidin gündelik dini yaşantıya etki düzeyi, kadınların eğitim durumuna göre de değişebilmektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan kadınlar mevlit hakkında teorik anlamda kısmi bir bilgiye sahip olsalar da uygulama açısından geri plandalar. Mülakat yaptığımız 70 kişiden 21'i üniversite ve üstü eğitim seviyesinde kişilerden oluşmaktadır. Bunların 10'u mevlidi bid'at olarak görüp dini hayatlarında yer vermezken 8'i mevlide karşı olmasalar da mevlit yerine Kur'an merkezli bir yaşantı tercih ettiğini söyleyerek mevlidi önemememektedir. (KK:5) Geriye kalan 3 kişi ise mevlide olumlu bakmaktadır ve imkân oldukça mevlit törenlerine katıldığını söylemektedir. Eğitimli kadınlar açısından mevlit onlar için dini bilgi edinmeden ziyade manevi anlamda bir duygu yansıtma aracı önemli bir konumdadır.. Fakat eğitim anlamında geri planda olan kadınlar mevlit aracılığıyla kendilerini hem dini anlamda hem de manevi anlamda geliştirebilmektedirler. Bu nedenle Eğitim düzeyi yüksek kişiler arasında mevlit çok yaygın değildir.

Mevlit törenlerinin genel yapısı hakkında araştırmamız sonucunda elde ettiğimiz verileri geçiş dönemleri olarak nitelendirilen doğum, evlilik ve ölüm alt başlıkları altında aşağıda değerlendirdik. Bu başlıklar altında Malatya'da gerçekleştirilen mevlit törenlerinin uygulanış biçimini, nedenlerini ve demografik özelliklere göre değişimini ve kadınların dini yaşantısında ki yeri ve öneminin ne olduğunu ortaya koymaya çalıştık.

3.3.1.1. Geçiş Dönemlerinde Yapılan Mevlit Törenleri

3.3.1.1.1. Doğum

Çocuk sahibi olmak hem soyun hem de kültürün devam etmesi açısından bizim toplumumuz için çok önemlidir. Bir çift çocuk sahibi olduğu zaman ancak tam anlamıyla bir aile sayılır. Bu nedenle bir çocuk dünyaya geldiği zaman onun doğumu onuruna bazı törenler yapılmaktadır. Anadolu'da geçmişten beri doğuma dair kutlamalar yapılmaktadır. Tam olarak zamanı bilinmese de zamanla bu törenlerde mevlit ritüeline

yer verilmeye başlanmıştır. Malatya bölgesinde ise bir çocuğun dünyaya gelmesinden belli bir zaman sonra, yer yer değişse de “beşik” ya da “kırk mevlidi” adı verilen bir tören yapılmaktadır. (KK:9) Mülakat yaptığımız 70 kişinin tamamı doğum ile ilgili bir tören yapmış ya da böyle bir törene şahit olmuştur. İçerik anlamında birbirlerinden farklılaşsa da görüşme yaptığımız kişilerin tamamı doğum için yapılan töreni doğrudan mevlit; ya da kırk mevlidi yer yer de “beşik” olarak da adlandırmaktadırlar. Bu törenlerin genel yapısı ise şu şekildedir:

Törenler çocuk doğduktan sonra kırkıncı günde ya da daha ileri bir tarihte yapılmaktadır. Tören belli bir düzende ilerlemektedir. Töreni düzenleyen ev sahibi öncelikle yakın akrabalarına tören için davet gönderir. Bu tören genelde evlerde gerçekleşmektedir. Fakat modern yaşam konutlarının ortaya çıkmasıyla evler kalabalık törenlerine pek müsait olmadığı için bazen bu gibi törenler düğün, mevlit gibi törenler için hazırlanmış salonlarda da yapılmaktadır. Site yaşamının hâkim olduğu bölgelerde apartmanların altına toplu törenler için uygun mekânlar hazırlanmaktadır.

Davet yapıldıktan sonra hazırlıklar yapılmaya başlanır. İlk önce ikramlar hazırlanır bu ikramların türü herkese göre değişebilmektedir. Misafirler geldikten sonra mevlit törenine başlanılır. Önce Kur’an’dan bir kısım okunur sonrasında tercihe göre sohbet ve Süleyman Çelebi ye “Mevlid’i Nebi” okunur. Törenlerde Mevlid’i Nebi’ye özellikle yer verilmesi bazı bölgelere ve o bölgelerde deki bir dini gruba mensup olup olmama durumuna göre değişebilmektedir.

Sadece kadınlar arasında gerçekleşen bu törenler, kadınlar için dini bir bilgi edinmek, manevi anlamda bir doyuma ulaşmak ve en önemlisi sevap kazanmak için bir fırsat olarak görülmektedir.(KK:70) Aynı zamanda toplumsal birleşmeyi ve bütünleşmeyi de sağlayan bu törenler kadınların sosyalleşmesi adına da önemlidir. Birçok kadın bu vesilelerle bir araya geldiklerini ve farklı etkileşimler yaşadıklarını belirtmektedir. (KK:9) ayrıca “bir çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte onun için böyle bir tören yapılması onun hayırlı evlat olması için bir dua niteliğindedir” (KK:28)

Bu başlık altında inceleyeceğimiz bir başka mevlit uygulaması ise sünnet törenleridir. Katılımcıların büyük çoğunluğu sünnet törenlerinden bahsetmektedir. (KK:14, KK:13, KK:30) Sünnet törenleri genelde iki aşamada oluşmakta ilk önce törenin eğlence kısmı gerçekleştirilmektedir. Sünnet olan çocuğa belirli bir kıyafet giydirilmekte ve evde ya da bu

tören için uygun bir mekânda çeşitli eğlence gösterileri yapılmaktadır. Sonrasında mevlit töreni yapılmaktadır bu genelde eğlencenin ertesi günü olmaktadır. Yemek ikramının ve takı töreninin olduğu bu törende Kur'an okunup sohbet verilmekte isteğe göre "Mevlid'i Nebi" okunmaktadır. Bazıları ise sadece mevlit kısmını gerçekleştirmektedir. Fakat burada şunu da belirtmemiz gerekir yapılan bu törenler her ne kadar mevlit olarak nitelendirilse de her zaman için gerçek bir mevlit özelliği taşımamaktadır. Yani isim olarak mevlit dense de mevlide dair bir içerik bulunmamaktadır. Görüşme yaptığımız 70 kişinin neredeyse tamamı sünnet için yapılan törene mevlit dese de "Mevlid'i Nebi" okunmadığını, söylemektedir. Geriye kalanlar, Kur'an ve çeşitli dualar okunduğunu söylemektedir. Bu konuyu ileride daha detaylı bir şekilde işleyeceğiz.

Mevlit adı altında yapılan doğum ile ilişkili mevlit törenleri Malatya'nın genelinde yaygın olmakla birlikte yapıma şekli yer yer farklılık arz etmektedir. Yaşadığı bölgeye göre mevlidin yapıldığı mekân da değişebilmektedir. Daha çok site hayatı yaşayan bölgeler (Bostanbaşı, Fahri Kayahan) bu tarz törenler için ev dışındaki kafe, düğün salonları ya da bunun benzeri yerleri kullanırken, gecekondu ve ya bahçeli evlerde oturan bölgeler (Melekbaba, Battalgazi) bu törenler için evlerini kullanmaktadırlar. Doğum ile ilişkili mevlit törenleri yapıma sıklığı olarak pek fazla bölgesel farklılıklar taşımamaktadır. Hemen her kadın doğum ile ilgili bir tören mutlaka yaptığını söylemektedir

Kadınlar doğum ile ilişkili yaptıkları bu mevlit törenlerini çocuğun belalardan korunması, hayırlı evlat olması gibi nedenlerden dolayı yaptıklarını ve ayrıca bu törenler aracılığıyla yakınlarıyla bir araya geldiklerini ve aralarında ki ilişkinin kuvvetlendiğini söylemektedirler. (KK:19, KK:18)

Popüler dinde kitlenin yaptığı dini davranışlarının karşılığını bekleme anlayışı yaygındır. Örneğin türbe ziyaretine gittiği zaman bir ihtiyacını bir eksikliğini giderme, yapılan dini davranış için fiziki bir karşılık bekleme durumunu söz konusudur. Popüler bir uygulama olarak mevlitte de bu durum söz konusudur. Genelde popüler dini uygulamalarda özelde mevlitte bulunan bu özellik mütekabiliyet (karşılıklık) durumuyla ilişkilendirilebilir. Kişi yaptığı mevlit töreninde peygambere övgü ve salat-u selam göndererek ve onun anılmasına vesile olarak bu sayede kötülüklerden korunacağına inanmaktadır. Peygambere doğum gününde salat-u selam getirmenin onun mevlidinde bir

dirhem dahi olsa sadaka vermenin sevabı üzerine rivayetlerin bulunması mevlitte ki bu mütekabiliyet durumunu daha çok öne çıkarmıştır. Bu rivayetlerden biri şu şekildedir:

‘İmam Şafii dedi ki: Her kim Hz. Peygamber’in mevlid [kutlaması] için kardeşlerini toplar, yemek hazırlar, bunun için bir mekan ayırır, ve zekat işleriyle uğraşır ve [mevlidin] okunmasına vesile olursa, Kıyamet gününde Allah onu siddikler, şehitler ve salih kimselerin (es-siddikin ve ‘ş-şüheda’ ve ‘s-salihin) makamına yükseltir ve o kimse cennet bahçelerinde yaşayacaktır. Sari es-Sekati dedi ki: her kim Hz. Peygamber’in mevlidinin okunduğu bir yere doğru yola çıkarsa cennet bahçelerinden birine doğru yola çıkmıştır, çünkü o kimse yalnızca Peygamber’in sevgisinden dolayı bu yola çıkmıştır ve [Hz. Peygamber] dedi ki, ‘beni seven kimse Cennette benimle birlikte dir.’’¹⁴⁶

Bu tarz rivayetler doğruluğu açısından tartışılır olsa da Müslümanlar arasında kabul görmüş ve mevlidin bir ritüel olarak toplumdaki mevcut konumunu sağlamlaştırmıştır. Peygamberi anmak ve bu vesileyle de sevap kazanmayı ve cennete ulaşmayı ümit eden Müslümanlar mevlidi bir gelenek haline getirmişler ve önemli günlerinin mevlit ile birleştirerek kutsallaştırmışlar ve mevlidi kötülüğe, belalara karşı bir kalkan olarak kullanmışlar.

3.3.1.1.2. Evlilik

Aile toplumsal yapının önemli bir unsurudur. Aile olmanın ilk aşaması olan evlilik törenleri yani düğün, eğlencenin baskın olduğu bir tören şeklidir. Evlenmek bireyin olgunluğa eriştiğinin yani reşit olduğunun bir işaretidir. Anadolu topraklarında bir erkeğin sözünün sayılır olması onu evli olması ile bağlantılıdır. Bu yüzden birey ve toplum için önemli bir geçiş evresi olan evlilik törenleri büyük bir özenle yapılmaktadır.

Malatya’da ki düğün törenleri genelde iki aşamada gerçekleşmektedir. İlk önce “kına gecesi” denilen bir tören gerçekleştirilir. Bu törende geleneksel bir takım gösteriler vardır ve eğlencenin olduğu asıl kısımdır. Tercihe göre kadın erkek karışık veya yalnızca kadınlara özel yapılabilmektedir fakat genelde kadınlar arasında yapılmaktadır.

İkinci aşama ise “kına’nın” ertesi günü gerçekleştirilen düğün merasimidir. Bu kısım düğünün asıl kısmıdır. Bu aşamada geleneksel düğün kutlamalarına göre eğlence olmaz yemek ikramı ve dini merasim yapılır. Dini merasim dediğimiz kısımda, düğün sahipleri kendi tanıdıkları, dini bilgisine güvendikleri bir uzmanı düğünde Kur’an

¹⁴⁶ Katz, 2014, s.166.

okuması, sohbet vermesi ve tercihe göre “Mevlit-i Nebi” okuması için davet etmektedirler. Bazı düğün sahipleri düğün davetiyesini kına tarihi ve mevlit tarihi ifadelerini kullanarak bastırmaktadırlar. Fakat görüşme yaptığımız kişiler düğünün bu kısmının eskisi kadar dini çerçeve içinde olmadığını eğlenceye daha ağırlık verildiğini söylemektedirler (A. Yılmaz). Bu merasim geçmişte evlerde yapılırken artık günümüzde neredeyse bu tarz kutlamalar tümü için ayrılmış düğün salonları, semt konaklarında yapılmaktadır.

Malatya’da yapılan bütün düğün törenlerine katılma şansımız olmasa da gerek öncesinde gerek araştırmamız esnasında katıldığımız düğün törenlerinin genel işleyişi şu şekildedir. Öncelikle davetiye aracılığıyla misafirlere düğünün günü ve saati bildirilir. Misafirlerin düğünün yapılacağı mekâna gelmesiyle birlikte düğün başlar. Malatya’da genelde düğünler dini bir sohbet, Kur’an okunması ve nihayetinde Mevlid’i Nebi’nin okunması şeklinde olmaktadır. Düğün töreninin dini kısmının yönetilmesi tamamen erkeğe aittir genelde kadın ve erkek ayrı kısımlarda yapılan bu törenlerde sohbeti ya da mevlidi okuma işi erkeğe aittir.

Kadınlara bu törenlerde okunan mevlidin din yaşantınıza etkisi var mı mealindeki sorularımıza aldığımız yanıtlar şu şekildedir. Kadınlar genellikle düğünlerde yapılan dini sohbet ya da mevlidin maksadının Allah’ın rızası gözetmek olduğu için evlenecek çifte hayır ve mutluluk getireceğine inanmaktadırlar. (KK:21) Fakat bazı kadınlar düğünlerde yapılan dini sohbet ya da mevlitlerin davetliler tarafından pek dinlenmediğini söylemektedirler. *“Düğün esnasında yapılan dini uygulamalar pek anlaşılmamakta ve dini anlamda pek fayda sağlamamaktadır.”* (KK:22)

Malatya’da ki düğün törenleri giderek daha eğlence merkezli olmaya başlamıştır. Görüşme yaptığımız kişilerin neredeyse tamamı eskisi kadar mevlit gibi dini törenlerin düğün içinde yer almadığını söylemekte ve mevlit yerine Kur’an okunduğunu ya da kısa bir sohbet verildiğini bazen onun bile yapılmadığını daha çok eğlenceye yönelik uygulamalar yapıldığını belirtmektedirler.

Düğün törenlerinde mevlit gibi dini öğelere yer verilmesi bölgesel olarak ve kişilerin belirli bir dini gruba mensup olmalarına göre değişebilmektedir. Belirli bir dini gruba mensup olanlar düğün törenlerini az da olsa dinsel yönü ağır basan törenler yapmaktadırlar. (Menzil Tarikatı) Hatta bir kısmı davul çalma, müzik gibi eğlenceye

dayalı durumlara karşı olduklarını belirtmektedirler. (KK:1) Bu nedenle bazı törenler hala dinsel motifler eşliğinde yürütülürken büyük bir kısmı eğlence merkezli bir düğün anlayışına sahiptir.

3.3.1.1.3. Ölüm

Ölüm insanın en çaresiz anlarından biridir. İnsanlar hissettikleri bu çaresizliği bir şekilde atlatmak, yaşadıkları kaybın acısını hafifletmek ve ölen kişinin ruhunu huzura erdirmek adına bir takım törenler yapmaktadır. Bu törenler kişi ölmeye önce ölüm döşeğindeyken başlar ve öldükten sonra da devam eder. Cenazenin başında Kur'an'ı Kerim okunması, ölüne belirli kurallarla yıkanıp kefenlenmesi aşamasında sonra cenaze namazı kılınmakta ve cenaze defnedilmektedir. Mezarın başında Kur'an okunmaya ve bazı dualar yapılmaya devam edilir. Cenazeden üç gün sonra ölen kişi için mevlit okutturulur ki bu bazen cenaze defnedildikten hemen sonrada ya da daha geç bir zamanda da olabilmektedir. Ama genelde üçüncü günü olmaktadır. Bu mevlit töreni yemekli olmaktadır. Bazı yörelerde yedisinde helva pişirilip çevredeki komşu ve misafirlere dağıtılmaktadır. İkrandan önce Kur'an'ı Kerim okunur ve sohbet verilir ve devamında isteğe göre "Mevlid'i Nebi" okunur.

Ölüm sonrası yapılan mevlit toplumda en yaygın ve bilinen olanıdır. Zengin ya da fakir eğitilmiş ya da eğitimsiz dindar ya da dindar olmayan hemen hemen herkes ölümün ardından mevlit adı altında bir tören yapmaktadır. Bu törenler mutlaka yemekli olmaktadır ve cenaze sahibi tarafından düzenlenmektedir. Ölümün ardından yapılan bu mevlit törenlerine toplum çok önem vermektedir.

Katılımcı kadınların birçoğu ölümün sonrasında böyle dini bir ritüelin yapılmasına karşı olmasalar da mevlidin yemekli olmasına çok iyi bakmamaktalar. Özellikle toplumsal bir baskı ile "*babasına veya annesine bir mevlit bile okutturmadı denmesin*" (KK:27) diye yapılan bu mevlit törenlerinin maddi durumu olmayan kişiler için büyük bir külfet olduğunu düşünülmektedir.

Mevlit törenlerinin çıkış noktasına baktığımız zaman söz konusu törenler Hz. Muhammed'in doğumu şerefine yapılan bir kutlama törenidir. Fakat zamanla cenaze gibi hüznün hâkim olduğu bir törende kendine yer edinmesi üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Bizce bu durum Müslümanların hayatlarının her anında peygamberi anma

isteklerinin bir göstergesi olmasıyla ya da Mevlid'i Nebi'nin popüler bir ifade tarzına sahip olmasıyla ilgili olabilir.

Kadınlar erkeklerden farklı olarak ayrıca kendi aralarında ölümün 7., 40. ve sene-i devriyesinde de mevlit törenleri yapmaktadırlar. Bu törenler kadınlar arasında yakın çevrenin katılımıyla yapılmaktadır. Genelde yemekli olan bu törenleri kadınlar ölünün ruhunun huzur bulması, günahlarının af olunması adına ölen kişinin ruhuna sunarak yapmaktadırlar.

Araştırmamız esnasında katıldığımız “sene-i devriye” için düzenlenen bir mevlit töreninde edindiğimiz izlenimler ise şu şekildedir. Fahri Kayhan Mahallesinde Lütfiye hanıma ait olan bir apartman dairesinde yapılan bu törene bazı tanıdıklar aracılığıyla dâhil olma fırsatı bulduk. Diğer türlü kendi içinde kapalı bir grup formu göstermektedirler ve yabancılara pek açık değiller. Kendilerinin Rıfai tarikatına mensup olduğunu söyleyen bu grubun başında atmış yaş üstü bir kadın bulunmakta ve tarikatın bu kolunun kadınlar tarafından yürütüldüğünü söylemektedirler.

Malatya'nın zengin kesiminin bir araya geldiğini söyleyen grup üyelerinden biri (KK:55) sürdürdükleri bu mevlit geleneğinin çok uzun bir geçmişi olduğunu ve hatta bazıları çocukluğunda dahi annesiyle beraber bu tarz mevlit törenlerine geldiğini söylemektedir. Her hafta Salı ve Cuma günleri farklı bir evde bir araya gelerek mevlit okutan bu grup için mevlidin yapılma amacı (doğum, ölüm vs.) değişse de Allah rızası temel amaçtır. Mevlide katılanların tümü kadınlardan oluşmakta ve törene katılan kadınların tamamı mevlit örtüsü dedikleri beyaz bir başörtüsü takmaktadırlar. Mevlit bittikten sonra bunu çıkarıp günlük hayatlarında kullandıkları örtüyü takmaktadırlar. Bu durum daha önce katıldığımız diğer mevlit törenlerinde pek rastlamadığımız bir durum. Bu mevlit örtüsünün amacının ne olduğunu sorduğumuzda ise eskiden gelen bir gelenek olduğunu söylemektedirler. Bu konuyla ilgili yaptığımız literatür taramasında herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

Mevlit törenlerinin işleyişi ise şu şekildedir. Mevlit törenine İlk önce içinde Peygambere sevgiyi ve özlemi dile getiren sözlerin yer aldığı “mevlit ilahi” si olarak isimlendirdikleri bir dini musiki ile başlamaktadırlar. Çeşitli ilahiler okunduktan sonra tarikatın kendine has zikir meclisi oluşturuldu ve kadınlar gözleri kapalı şekilde adeta bir trans halinde çeşitli zikirler yaptılar. Hatta zikrin yöneten kişi bizden de gözlerimizi

kapatıp zikirdeki manevi duyguyu hissetmemizi istedi. İslam düşüncesinde tasavvuf alanın önemli bir unsuru olan zikir; *tek başına veya toplu halde Allah'a olan sevgiyi ve bağlılığı lafzatullah, kelime-i tevhid veya başka isimlerle üst üste tekrar ederek anmaktır. Zikir tarikatların temel esasını oluşturur.*¹⁴⁷ Zikir aşaması bittikten sonra Süleyman Çelebinin “Vesiletü’n-Necat adlı Mevlid’i Nebi’sini okudular. Töreni yöneten her ne kadar grubun başındaki yaşlı hanımefendi olsa da zikir, ilahi ve mevlidi okuyan daha genç olan başka bir kadındı. Grubun diğer üyeleri de okunan mevlide eşlik etmektedirler. Mevlid’i Nebi’nin yalnızca giriş kısmı ve doğumun anlatıldığı fasıl okundu. Fakat bazen vakitleri olduğunda miraç faslını ya da diğer fasılları okuduklarını söylemektedirler. Mevlit okunurken Peygamber’in doğum esnasını anlatan kısımda kadınlar daha önce bahsettiğimiz ayağa kalkma (kıyam) ritüelini gerçekleştirdiler fakat çok kalabalık olduğu için sadece ayağa kalkar gibi yaptılar çünkü evin salonunda kanepeler ve yerde oturanlar ile yaklaşık elli kişi bulunmaktaydı fakat normalde tam olarak ayağa kalkıldığını belirttiler. Ayağa kalma ritüeliyle birlikte doğumun gerçekleşmesi sırasını anlatan kısımda kadınlar birbirlerinin sırtlarını sıvazlamaya başladılar. Bizden uzakta oturan kadınlar dahi bizim de sırtımızı sıvazlayarak dua da bulundular. Bunu kişiye huzur ve şifa ve rahatlık getireceğine inanıyorlar. (KK:55) Aynı zamanda kadınların davranışlarından ve sözlerinden Peygamber’in doğum anını ve Annesi Amine’nin durumunu içselleştirmek istediklerini düşünüyoruz. Bu esnada ayrıca peygamberin doğumu şerefine gül kokusu ve şeker, çikolata benzeri şeyler ikram edildi. Bilindiği üzere İslam Türk edebiyatı için gül peygamberi sembolize etmektedir. Bu nedenle gül kokusu mevlit törenleri için önemli bir motiftir.

Mevlid-i Nebi bittikten sonra mevlit kim için okunduysa (ev sahibinin bir sene önce ölen eşi için) onun ruhuna ve ayrıca kendi tarikat şeylerine ve onların müritlerine ikram edildi. Ve bitiş duası edilerek mevlit törenlerinin vazgeçilmezi olan ziyafet kısmına geçildi. Dışardan toplu törenler için yemek hazırlayan bir restorandan sipariş edilen yemekler dağıtıldı. Ardından çaylar ikram edildi ve çay esnasında çay ilahisi denilen bazı ilahiler söylendi ve grup birer birer evden ayrıldı.

Tören esnasında kadınların yoğun duygular içerisinde olduğunu hatta bazılarının ağladıklarına şahit olduk. Kadınların bir nevi ayin havasında yürüttükleri bu törenler

¹⁴⁷ Okudan, Rıfat, “Zikir”, *Tasavvuf El Kitabı*, (ed. Kadir Özköse), (1.baskı), Grafiker Yayınları, Ankara 2012, s.421.

duygusal anlamda çok güçlü bir ortam olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar bu tarz törenlere katıldıktan sonra kendilerini çok huzurlu ve rahatlamış hissettiklerini söylemektedirler. Aynı zamanda bu törenler vesilesiyle farklı insanları tanıdıklarını, arkadaş çevrelerinin genişlediğini ifade etmektedirler.

Mevlit esnasında edindiğimiz mevlit törenleriyle ilişkili bir bilgiyi de Ayrıca buraya not düşmek istiyoruz. Her ne kadar bizim katıldığımız mevlit töreninde gerçekleşmediyse de orada bulunan kadınlardan aldığımız bilgileri aktarmaya çalışacağız. Kadınlar yaptıkları bazı mevlit törenlerinde isteğe göre “Şecere Açma” dedikleri bir uygulama gerçekleştiriyorlar. Şecere kelime anlamı olarak: Bir kişinin veya bir ailenin soyu durumunu en uzak atalardan itibaren ana gövde ve dalları olan babaları ve onların çocuklarını görenleri sıralayan ağaç şeklinde şematik çizime verilen isimdir.¹⁴⁸ Kadınların mevlit törenlerinde kullandıkları şecere ise Hz. Muhammed’in şeceresidir. Bu şecerede Hz. Âdem’den Hz. Muhammed’e kadar uzanan peygamber silsilesi yazılıdır. Anlattıklarına göre genelde beş metre uzunluğunda otuz veya kırk santimetre eninde kâğıt veya kumaştan yapılma isim ve dualardan oluşan bir listedir. Kadınlar bu şecereyi mevlit sonrası açıp üzerine dua okuyup para atıyorlarmış. Bu paralar aralarında belirlenen bir yere veya kişiye ya da mevlidi okuyan şahsa bazen de tarikatın kendi ihtiyaçları için harcanmak üzere sorumlu kişilere verilmekteymiş. (KK:55)

Malatya’da kadınlar arasında yapılan mevlit törenlerine yer verdiğimiz bu kısımda kadınların çeşitli nedenlerle mevlit törenleri düzenlediğini açıklamaya çalıştık. Kadınlar mevlit adı verdikleri törenlerde bazen Mevlid-i Nebi okumakla birlikte çoğu zaman sadece bir isim olarak mevlit adını kullandıklarını mevlit okumak yerine sadece Kur’an okumayı ve dini sohbet vermeyi öncelediklerini gördük. Fakat kadınlar her ne olursa olsun mevlit adı altında buluşmayı ihmal etmemektedirler.

3.3.2. Mevlidin Kadınların Gündelik Dini Yaşantısındaki İşlevleri

Popüler dinin meydana gelmesi tesadüfi bir durum değildir onu meydana getiren önemli faktörler vardır. Onun toplumda üstlendiği fonksiyon toplumdaki varlığını da

¹⁴⁸ Bozkurt, Nebi, “Şecere”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 38, TDV Yayınları, İstanbul 2010, s.403.

yaygınlığını da etkilemiştir. Arslan'a göre popüler dinin oluşumunda etkile olan faktörler bilişsel, psikolojik ve sosyolojik olarak üçe ayrılmaktadır. ¹⁴⁹

Bilişsel faktörler kişinin dini bir inanışa veya uygulamaya yönelişinin zihinsel arka planı oluşturur. Toplumların anımsama biçimleri olduğunu söyleyen Paul Connerton üç bellek türünden söz eder; “kişisel bellek”, “bilişsel bellek” ve “alışkanlık belleği.” ¹⁵⁰ Popüler din açısından önemli bir ayrım olan alışkanlık belleği, kişinin toplumda var olan bir geleneği, davranışı üzerinde çok fazla düşünmeden olduğu gibi yerine getirme durumudur. Araştırmamızın konusunu oluşturan mevlit uygulaması da yüzyıllardır yapılıyor olması toplumsal bir alışkanlık olması ile de alakalıdır. Katılımcılara yönelttiğimiz niçin mevlit okutuyorsunuz sorusunu aldığımız “herkes bu şekilde yapıyor ya da geçmişten beri yapılan bir uygulama” (KK:27, KK:17) şeklinde verilen cevaplar bu duruma bir örnektir.

Popüler dinin oluşumunda aynı zamanda duygusallık, dünyevi mutluluk beklentisi, faydacı eğilim gibi psikolojik faktörler de etkilidir. Popüler dinin temel oluşturucu gücü halk tabakasıdır. Halk ise akılcılıktan çok duygusallığa önem verir, coşku ve heyecan veren durumlar daha onlar için cezbedicidir. ¹⁵¹ Mevlidin toplum içerisinde yaygın olmasının temel sebeplerinden biri de budur.

Popüler dini oluşturan diğer iki psikolojik faktör ise dünyevi mutluluk beklentisi ve faydacı eğilimdir. Birbirine yakın iki durum olan bu faktörler bireyin dine olan yönelimini beklenti kavramıyla açıklar. Birey yerine getirdiği dini davranıştan dünyevi bir karşılık beklemektedir. Bu bazen manevi anlamda huzur, mutluluk iken bazen de maddi anlamda kaza ve belalardan kurtulma, işinin rast gitmesi gibi faydacı eğilimlerle ortaya çıkar. Mevlidin de bu eğilimler bağlamında yapılması söz konusu olabilmektedir. Katılımcılarımızın büyük bir kısmı yapılan bu törenlerle manevi anlamda doyuma ulaştıklarını söylemektedir. Bir kısmı ise bu törenleri çeşitli kötülüklerden korunmak, ortaya çıkan durumun kendileri için fayda getirmesini sağlamak için yaptıklarını söylemektedirler. (KK:18, KK:19)

¹⁴⁹ Arslan, 2014, s.111.

¹⁵⁰ Connerton, Paul, *Toplumlar Nasıl Anımsar*, (2. baskı), (çev. Alaeddin Şenel), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014, s.43.

¹⁵¹ Arslan, 2017, s.111.

Popüler dinin oluşumunda etkili olan en önemli öğelerden biri ise sosyolojik faktörlerdir. Halk tabakasının en bilinen özelliği örf, adet ve geleneklerine bağlı kalarak bunların süreklilik kazanmasına olanak sağlamalarıdır. Halk kitlesi geleneklere bağlı olma ve onları uygulama noktasında toplumun diğer kısımlarına göre daha istekli davranmaktadır.¹⁵² Popüler dini bir uygulama olarak değerlendirdiğimiz mevlit için de bu durum böyledir. Genelde eğitim seviyesi düşük bölgelerde ki ya da daha geleneksel yaşam biçiminin hâkim olduğu bölgelerdeki kadınların mevlit ile olan bağı daha güçlüdür. (Battalgazi)

Popüler dinin oluşumunda etkili olan bu faktörler mevlidin oluşumu üzerinde de etkili olmuştur. Ve popüler bir formda ortaya çıkan mevlit uygulaması kadınların gündelik dini yaşantısı üzerinde bazı işlevlere sahiptir. Bu işlevleri biz iki kısma ayırdık birinci dini görevi ifa işlevi diğeri ise sosyolojik işlevdir. Bu iki işlevi aşağıda işlemeye çalışacağız.

3.3.2.1. Dini Görevi İfa İşlevi

Mevlit bir ritüel olmak bakımından hem erkek hem de kadın için öncelikle bir sevap kazanma aracı olarak görüldüğü için dini bir görev gibi düşünülmektedir. Özel günlerde gerçekleştirilen mevlit törenlerin birçoğu meydana gelen duruma karşı duyulan dini sorumluluk bilinciyle yapılmaktadır.

Mevlit kandillerinde yapılan mevlit törenleri “uğruna âlemlerin yaratıldığı” (KK.1) Hz. Muhammed’in insanlığa gönderilişi şerefine karşı yapılan bir şükür göstergesi olarak düşünülmektedir. Müslümanlar Allah’ın peygamber Hz Muhammed’i göndererek insanlara büyük lütufta bulunduğu inanmaktadırlar. Bu yüzden onu anmak ve ona dua etmek adına yapılan mevlit törenleri bir teşekkür ifadesi ve aynı zamanda anma töreni olarak Müslümanların hayatında dini bir görev olarak yer edinmektedir.

Mevlit her ne kadar farz bir ibadet olarak görülme de (katılımcıların çoğu böyle düşünmektedir) geçiş dönemi töreni olan Ölümün ardından yapılan mevlit törenleri adeta dini bir zorunluluk gibi dindar ya da dindar olmayan kişiler tarafından mutlaka yapılmaktadır. Bu mevlit törenleri ölenin geride kalan yakınları için dini bir sorumluluk olarak görülmektedir. Bazı kadınlar bu törenlerin borca girmek pahasına dahi yapıldığını

¹⁵² Arslan, 2004, s.125.

söylemektedir. (KK:28) Hatta bir katılımcımız şimdilerde bazı insanların öldükten sonra yakınlarının kendi ardından mevlit okutmama ihtimaline karşı kendi mevlit törenini sağken düzenlediğini ve böyle bir törene katıldığını söylemektedir. (KK:2)

Peygamberin doğum günü şerefine kutlanan “Mevlit kandili” Müslümanlar için bir nevi dini bir vazife yerine getirmek gibi görülmektedir. Mevlit kandili büyük kalabalıkla kutlanmaktadır. Müslümanlar o gece camilere akın etmekte namazlar kılıp dualar edip, ilahiler söylemekte ve mevlit okumaktadırlar. Kadınlarda bu gecede camilere gittiklerini ya da cami dışında ve kendi aralarında toplandıkları bazı özel mekânlarda gece yarısına kadar namaz kıldıklarını, dualar ettiklerini ve mevlit okuduklarını söylemektedirler. Kadınlar bu günü özellikle bir ibadet havasında geçirmektedirler ve dini bir sorumluluk olarak görmektedirler. Bazı tarikatlarda yer alan kadınlar bu özel günde bir araya gelip sabahlara kadar ibadet ettiklerini söylemektedirler.

Fakat burada belirtmemiz gereken bir nokta var ki o da Peygamber’in doğum günü olarak bilinen Mevlit kandili kutlamalarının hepsinde “Mevlid’i Nebi” okunmamaktadır. Araştırmamız esnasında DİB’in görevlendirdiği kadın din görevlileriyle yaptığımız mülakatlar da birçoğu kadınlar arasında düzenledikleri mevlit kutlamalarında “Mevlid’i Nebi” okumadıklarını, Kur’an okumak, çeşitli etkinlikler yapmak gibi faaliyetlere yer verdiklerini söylemektedirler. Şöyle de bir durum var ki mevlit okuma noktasında din görevlileri veya halk arasında bir eğitimsizlik durumu söz konusudur. Araştırmamız sırasında kendileri ile mülakat yaptığımız bazı din görevlileri, “Mevlid’i Nebi” okuma noktasında herhangi bir eğitim almadıklarını belirtmektedirler. Mevlidi okumak veya en azından usulüne uygun şekilde okumak da ayrı bir beceri istediği için bu konuda herhangi bir eğitimin verilmeyişi mevlidin okunma oranını etkilemektedir.

3.3.2.2. Toplayıcı-Sosyolojik İşlev

Birçok kişi tarafından belirtildiği gibi ritüeller bireyleri sosyalleştirir ve toplumda dengeleyici fonksiyonlar üstlenir. Kolektif ritüeller esnasında tecrübe edilen duygu yoğunluğu, oluşan bağlılık hissi ritüel esnasında ki kadar olmasa da kişinin gündelik hayatında da tesirini göstermeye devam eder. Böylece bu ritüeller aracılığıyla oluşan hafıza bireyin toplumla olan bağını bir sonraki ritüele kadar canlı tutar. Bu nedenle ritüelleri sosyal grubun kendisini, aralıklı olarak yenilediği, grup bilincini canlı tuttuğu ve kolektif birliği canlandırdığı araçlar olarak görebiliriz

Müslümanlar içinde önemli bir ritüel olan mevlit dini bir sorumluluğu yerine getirmek adına yapılan bir törenken aynı zamanda toplu halde yapılması ve farklı çevrelerden insanları bir araya getirmesinden dolayı bazı sosyolojik işlevler de görmektedir. Mevlidin bu özelliği hem kadınlar hem erkekler açısından önemli bir yer tutarken kadınların dini yaşantısında daha belirleyici ve önemlidir. Çünkü erkeklerin, birinci bölümde toplumsal cinsiyet başlığında da değindiğimiz gibi kadınlara kıyasla cuma, bayram namazı gibi vesilelerle de olsa toplu ritüellere katılma şansları daha yüksek iken kadınlar bu noktada geri planda kalmaktadırlar.

Kadınların toplu halde katılabildikleri en önemli törenlerden biri olan mevlide karşı tutumları erkeklere kıyasla daha olumludur ve erkeklere göre mevlitten daha fazla etkilenmektedirler.¹⁵³ Zaten kadınlar erkeklere kıyasla daha fazla mevlit ritüeli yaparak bu olumlu tutumlarını ortaya koymaktadırlar. Erkekler yalnızca mevlit kandili, düğün ve ölüm için yapılan mevlitlere katılırken kadınlar; kırklama, ev görmesi, yedi, sene-i devriye, diş hediği gibi mevlit törenlerine katılmaktadırlar.

Kadınlar için mevlit manevi anlamda tatmin, sevap kazanma aracı, dini bilgi edinme aracı iken aynı zamanda toplumsal yakınlaşma, birleşme işlevi görmektedir. (KK:29, KK:1, KK:2) Sadece dini bir faaliyet olmasının yanı sıra mevlit kadınların gündelik yaşantısını etkileyerek onların geleneksel cinsiyet rollerinden bir parça olsa dahi ayrılmasını ve ev dışında başkalarıyla iletişime geçmesini sağladığı ve bu sayede kendini ifade etme imkânı verdiği için kadınlar için sosyolojik olarak önemli bir rol üstlenmektedir.

Mevlit isminin kadınları bir araya getirme noktasında dahi çok fazla etkili olduğu bir gerçektir. Yine DİB'e bağlı çalışan bazı kadın görevlilerin belirttiğine göre kadınlar mevlide karşı daha duyarlılar. Normal programlara katılım azken mevlit yapılacak dendiğinde bu oran artmaktadır. İster "Mevlit'i Nebi" okunsun ister okunmasın bu durumun fark etmediğini söylemektedirler. Hatta bazı tarikatların sırf yaptıkları mevlit törenleriyle halkı içine çektikleri belirtilmektedir. (KK:53)

Mevlit kadınlar arasında birleştirici, bir araya getirici olarak sosyolojik anlamda önemli bir rol oynamaktadır. Bazı durumlarda sadece ismi dahi kadınların dikkatini

¹⁵³ Karayel, Fatih, Mevlit ile İlgili İnanç Ve Tutumlar (İstanbul Avcılar Örneği), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul (Türkiye) 2014.

çekmeye yetmektedir. Bu durum aynı zamanda mevlidin halkın dini inanış ve anlayış biçimini yansıttığı gerçeğinin de bir sonucudur.

3.3.3. Modern Dönemde Değişen Yönleriyle Mevrit

Değişim toplumsal yapıların tabiatında mevcut olan bir durumdur. Toplumun, siyasi, ekonomi, kültürel ve dini yapısı zamanla çeşitli değişimle uğramaktadır. Toplumun önemli yapılarından biri olan dinin ve ona ait inanç ve uygulamaların da bazı değişimler yaşadığı bir gerçektir. Değişen dünya algısı, eğitim seviyesinin yükselmesi, kutsala bakış açısında yaşanan değişim gibi nedenler dini inanç ve uygulamalarda birtakım değişiklikler yaratmıştır.

Popüler dini bir uygulama olarak mevlitte bu değişimden payını almıştır. Zamanla yerleşim biçimlerinin, insanların tören, kutlama anlayışlarının, dine olan bakış açılarının değişmesi ve eğitim seviyesindeki artış gibi nedenler mevlidin de toplum içinde kabul düzeyinde ve uygulama şeklinde bir takım değişiklikler yaşanmasına sebep olmuştur. Mevlitte yaşanan bu değişimin ne olduğunu ve bu değişim sonunda ortaya çıkan mevrit törenlerinin yapısını belirli tipler halinde aşağıda açıklamaya çalıştık.

3.3.3.1. İçerik Olarak Farklılaşan Mevrit: Adı Var Kendi Yok

Mevlidin içerik olarak farklılaşması yapılan törenlerde Mevrit'i Nebi'ye yer verip verilmemesini konu edinmektedir. Mevrit törenleri bazı değişimlere uğrayarak günümüze kadar ulaşmıştır. Mevlidin şu an ulaştığı noktada aldığı şekil içerik yönünden geleneksel mevrit törenlerinden farklılaşmıştır.

Geleneksel mevrit merasimlerinde yapıma nedeni her ne olursa olsun uygulama sırasında tamamı olmasa da Mevrit'i Nebi'den bir kısım mutlaka okunmakta ve mevrit merasiminin yapılış kuralları yerine getirilmektedir. Fakat günümüzde Malatya'da, özellikle merkez bölgeler olmak üzere mevlidin farklı anlaşıldığını ve mevrit denilince akla gelenin aslında geleneksel mevrit anlayışıyla uyuşmadığını görmekteyiz. Katılımcılara yönelttiğimiz mevrit sizin için ne anlam ifade ediyor? Ve mevrit adı altında yaptığınız törenlerin yapılış şeklini anlatır mısınız? Gibi sorularımıza aldığımız cevaplardan ve mevrit töreni adı altında katıldığımız törenlerde yaptığımız gözlemlerden hareketle mevlidin asıl yapısından farklılaştığını ve içerik açısından bazı değişiklikler

yaşadığını gözlemledik. Katılımcılara yönelttiğimiz sorular ve yaptığımız gözlemler neticesinde ulaştığımız sonuçlar şu şekildedir.

Kadınlar kendi aralarında çeşitli nedenlerle, doğum, evlilik, ölüm gibi geçiş törenlerinde, bunun dışında ev görmesi, hac/umre ziyaretlerinin dönüşünde, asker uğurlama gibi durumlarda mevlit adı altında merasimler yapmaktadır. Mesela katılımcılar davete çağırırken; “Yarın kırk mevlidimiz var diyerek davette bulunuyoruz”(KK:23) demektedirler. Mevlit bir isim olarak kadınlar arasında çok yaygın. Katılımcılara hangi vesilelerle mevlit okutuyorsunuz sorusunu yönelttiğimizde katılımcıların neredeyse tamamı en az bir ya da iki tören ismi vermektedir. Yani mevlit kavramına aşinalar fakat onlara mevlit adı altında yaptıkları törenleri nasıl gerçekleştirdiklerini sorduğumuzda ve aldığımız cevaplar bizi mevlidin sadece bir tören ismi olarak bilindiğini fakat içerik olarak geleneksel mevlit törenlerinde ki gibi Mevlid’i Nebi’nin okunduğu bir tören şeklinden söz edemiyoruz. Tabii ki bu tarz mevlit törenleri yukarıda da örneklerini verdiğimiz gibi mevcut fakat sayıca düşünüldüğünden daha azdır. Katılımcılarımızdan biri yeni doğan çocuğu için düzenlediği “kırk mevlidi’ni” şu şekilde anlatmaktadır. Bu örnek bize durumu daha iyi açıklayacaktır.

“ilk önce komşu ve akrabalarımı davet ettim, sonrasında bir hoca arkadaşımı sohbet vermesi için çağırdım. Davetliler için ikramlar hazırladım ve davet günü herkes geldikten sonra hoca törene başladı ilk önce Kur’an okudu (Yasin, mülk sureleri vb.) ve çocuk yetiştirmekle ilgili dini bir sohbet verdi ve sonrasında çocuğumuzun hayırlı evlat olması kötülüklerden korunması adına dua etti ve böylelikle mevlidi bitirdik ve ikramlara geçtik.” (KK:29)

Yukarıda verdiğimiz örneğe benzer birçok veri elimizde mevcuttur. Bu örneklerin çokluğu bize mevlidin bir isim olarak da olsa varlığını sürdürdüğünü fakat içerik anlamda bir değişim yaşadığını açıkça göstermektedir. Törenleri nitelemek amacıyla mevlit adı verilmektedir fakat Mevlid’i Nebi töreninin içeriğinde bir belirleyici olarak bulunmamaktadır. Özellikle merkez mahallelerde ve modern yapılanmanın olduğu bölgelerde mevlit törenleri geleneksel formunda çıkarılmaktadır.

Mevlit adı kadınları bir araya getirme, onlara kendilerini ifade etme ve sosyalleşme anlamında fırsat sunmaya devam etmektedir. Fakat geleneksel yapısında olduğu gibi mevlit metni ile bütünleşik olan tören şekli düşünüldüğü kadar çok değildir. Başlığımızda da belirttiğimiz gibi mevlidin adı var fakat kendisi yok. Bu ifademiz mevlidin

işlevselliğini vurgulayan çalışmamız içerisinde bir çelişki gibi görülebilir. Fakat mevlidin günümüzde içerik anlamında yaşadığı değişim onun adının gücüyle dahi insanları bir araya topladığı gerçeğini görmemize engel olamamaktadır.

Kadınlar düzenledikleri dini törenlerin içinde Mevlid’i Nebi’ye yer versin ya da vermesinler yaptıkları törenleri mevlit olarak adlandırılmaktadır. Katılımcılara yaptığımız törenlerde Mevlid’i Nebi okumadığımız halde neden mevlit diyorsunuz dediğimizde şu cevabı aldık: “ Komşularımı hiçbir sebep yok iken evime çağırırsam pek gelmiyorlar ama mevlit okutuyorum dediğimde herkes geliyor.” (KK:23) Bu durumdan da anlaşılacağı üzere her ne kadar bu davetler gerçek bir mevlit töreni özelliği taşımasa da kadınlar mevlit adı altında birleşmeyi kendileri için daha uygun buluyorlar ve mevlit davetlerine icabet etmek istiyorlar.

3.3.3.2. Zaman ve Mekân Algısındaki Farklılaşma

Mevlit ortaya çıktığı zamanlarda devlet erkânının sarayda ve ya büyük camilerde düzenlediği şölen havasında yapılan bir tören iken zamanla halkın özel günlerde kendi aralarında evlerde ve evlerin bahçelerinde yaptığı bir tören haline geldi. Kadınlar için en kullanışlı ve erişilebilir bir mekân olması açısından da evler mevlit törenleri için uygun bir mekândı. Aynı zamanda evlerin geniş ailelere uygun şekilde tasarlanması, avlu ve benzeri yapıların olması evleri kalabalık törenler için uygun mekânlar haline getiriyordu. Fakat zamanla aile yapısının değişmesi bununla birlikte evlerin kalabalık aileler için uygun formundan çıkarılıp küçük daireler formuna çevrilmesi evleri kalabalık törenler için kullanışsız hale getirmiştir.

Araştırmamız esnasında kadınların bir kısmı törenleri için ev dışında, düğün salonları, bazı restoran ve kafeleri kullandıklarını belirtmektedir. Örneğin biz de araştırmamız esnasında 5 Ağustos 2019 tarihinde N. Gürbüz adlı bir kadının yeni doğan çocuğu için düzenlediği bir mevlit törenine katıldık. Bu tören Malatya’nın Turgut Özal Mahallesiinde yer alan bir kafede düzenlendi. Tören sahibine neden bu töreni evinizde yapmıyorsunuz sorusuna aldığımız cevap ise, “evinin bu tören için pek müsait olmadığını” yönündeydi.

Mevlit törenlerindeki mekân algısının değişmesini nedenlerinden biri ise kadınların iş gücüne katılması ve bu nedenle ev içi faaliyetlere zaman ayıramamasıdır. Çalışan kadınlar açısından kalabalık gruplar için ikram hazırlamak, evini uygun hale getirmek

temizlik vs. çok fazla vakit alacağından tüm bu iş yükünü kendinden alacak mekânlar kadınlar için önemli bir seçenek olmaktadır. Aynı zamanda kalabalık davetler için ev dışında uygun mekânların sayıca artması ve daha cezbedici olması mevlit törenlerin bu tarz mekânlara kaymasını kolaylaştırmıştır.

Popüler bir uygulama olan mevlit kadınlar tarafından daha çok talep görmeye birlikte yine onlar tarafından bir değişim yaşamakta ve farklı içerik, zaman ve mekân özelliği kazanmaktadır. Halk tarafından popülerleştirilen mevlit yine halkın kendisi tarafından bir değişime uğramaktadır. Böylece mevlit törenleri değişen zaman ve koşullar neticesinde günümüzde yeni bir içerik ve şekil kazanmış olmaktadır.

3.3.4. Kitabî Din ve Modern Hayatın Kısacasında Mevlit

Sanayileşme ile birlikte köyden kente göçün, eğitim ve öğretimin ve kitle iletişim araçlarının dünya ölçüsünde yaygınlaşması gibi birçok neden tüm dünyayı etkilediği gibi İslam dünyasını da bugün hala baş etmeye çalıştığı değişim ve dönüşüm rüzgârıyla yüz yüze getirmiştir. Dünyanın giderek farklı bir bakış açısı kazanması, İslam dünyasının ise uzun süredir geleneksel yapı içerisinde durağan bir hal göstermesi onu bir takım değişim ve dönüşüm hareketleri içerisine girmeye mecbur bırakmıştır. XIX. ve XX. yüzyıllarda İslam dünyasında eğitim, kültür, ekonomi gibi toplumsal hayatın birçok yönlerinde önemli değişim ve dönüşümler yaşanmaya başlamıştır. Müslümanlar toplumsal hayatın birçok veçhesinde liberal ve laik düzenlemelere yönelmişlerdir.¹⁵⁴

Sanayi devrimiyle beraber yeni bir insan ve toplum tipi ve bununla birlikte yeni bir hayat anlayışı ortaya çıktı. Ve bu yeni toplum tipi geleneksel toplumlara kıyasla daha karışık ve anlaşılması zordu. Modern sanayi toplumu kutsal ve kutsal olmayan arasında belirgin bir sınır çizmesi ve ikisi arasında daha net bir ayrım gözetmesi ve orada sosyal farklılaşmanın ve uzlaşmanın çok ileri bir seviyeye erişmesi ile kendini tanıtmaktaydı. Bu durumun toplum hayatında bir dünyevileşmeyi beraberinde getirmesi kaçınılmaz olmuştur..¹⁵⁵

Yaşanan bu değişimin sonucunda bilim esaslı sanayi toplumlarının ortaya çıkmasının, dini inanç ve dini kuralların geriye itilmesine yol açtığı düşünülmeye

¹⁵⁴ Günay, 2011, s.558-559.

¹⁵⁵ Günay, Ünver, Harun, Güngör, (1. baskı), Başlangıçlarından Günümüze Türk Dini Tarihi, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2018, s.411.

başlanmıştır. Çünkü dini öğretiler biliminkiyle aykırılık gösterebilmektedir ve gelinen dönem itibariyle bilimsel öğretiler son derece saygınlık kazanmış, bilimsel öğretiler çağdaş teknolojinin dolayısıyla çağdaş ekonominin temelini oluşturmuştur. Dolayısıyla dini inanç ve öğretiler kısmi olarak geriye çekilmiş, bilimin saygınlığı artıkça, dininki azalmıştır. Aynı zamanda cemaatin kutsanması ile ilişkili olan din kitle toplumunun hâkim olduğu küçük parçacıklara ayrılmış bir toplumsal dünya, geride kutsanacak fazla bir topluluk bırakmamıştır. Cemaat yaşamının erozyona uğraması ile inancın örselenmesini, törenselliklerin cezbediciliğinin azalmasında yankısını bulmuştur.¹⁵⁶

Dünya hızlı bir şekilde modern düşünce ve yaşam biçimleriyle çevrelenirken İslam dünyası durağan yapısını sürdürmekteydi ve değişen dünyanın gerisinde kalmaktaydı. Ve bu süreçte İslam dünyasının sosyo-ekonomik anlamda geri kalmışlığı batılı düşünürlerin üzerinde durduğu bir konuydu ve onlar bu geri kalmışlık durumunu İslam'ın sahip olduğu “fatalizm” gibi bazı düşünce yapılarıyla ilişkili olduğunu iddia etmeye başladılar. Batılı düşünürlerin İslam'a yönelik bu tutumu bugün modernist akımın önemli temsilcisi olarak gördüğümüz Müslüman düşünürler tarafından şiddetle reddedilmiş ve İslam dünyasının geri kalmışlığın nedenin İslam dünyasında ortaya çıkan yanlış din anlayışları, hurafeler ve bit'atlarla ve aynı zamanda tasavvuf ve tarikatların dünyaya karşı olumsuz tavrıyla ilişkili olduğunu öne sürmüşler ve İslam'ın temelde modern ve müspet bilim ile bir zıtlık oluşturmayacağını söylemişlerdir.¹⁵⁷

Batının İslam'a yönelik suçlamalarına karşın Müslüman düşünürlerin ortaya koyduğu fikirler giderek İslam dünyasında ihyacı bir harekete dönüşmüştür. Bir yandan Müslüman düşünürlerin İslami düşüncede oluşturmak istedikleri bir takım değişiklikler; dinin hurafelerden arındırılması, Kur'an merkezli bir din anlayışı gibi. Bir yandan da modern düşüncenin etkisiyle ortaya çıkan laik ve liberal bir devlet ve toplum anlayışının etkisiyle İslami düşünce iki koldan çekilmeye başlanmıştır. Bu çekişme İslami yaşayış ve düşünce de bazı değişiklikler ortaya çıkarmıştır.

İslam düşüncesi bir yandan modern dünyanın geri kalmışlık yaftasından kurtulmak isteyen Müslüman düşünürlerin ihyacı hareketlerine maruz kalırken bir yandan da modern sistemin seküler düşünce sistemi tarafından baskılanmıştır. Dinin kitabi formunu

¹⁵⁶ Gellner, Ernest, (1. baskı), Posmodernizm İslam ve Us, (çev. Bülent Eker), Ümit Yayınları, Ankara 1994, s.18.

¹⁵⁷ Günay, 2011, s.560-561.

savunan Müslümanlar tarafından hurafe olarak nitelenen bazı dini inanış ve uygulamalar şiddetle reddedilirken aynı zamanda bu inanışlar seküler görüşler tarafından rasyonelliğe uygun olmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir.

İslam'ın en önemli özelliklerinde biri eğitimli kişilerin yüksek İslam'ıyla eğitim noktasında zayıf kalan halkın İslam'ı arasındaki yaşanan kısmi ayrışmalar ve çatışmalardır. Bu ikisi arasındaki çizgi keskin olmamakla birlikte önemli farklılıklar göstermektedirler. Yüksek İslam'ı takip edenler genelde şehirli kimseler veya bilgeler diyebiliriz. Yüksek İslam İslam dininin tek tanrıcı yönü sert bir vurgu yapar ve şeriata dayalı yönünü defâatle vurgular. Aracı anlayışını ser bir şekilde eleştirir ve Tanrı ile insan arasına aracı vasfı taşıyan herhangi bir unsur yerleştirmeye çalışan düşüncelerin ve hareketlerin yasaklanmasına ısrarla dikkat eder.. Genellikle arıncılık ve ana kaynağa şartlar ne olursa olsun bağlılık gösterme fikrini destekler.¹⁵⁸

Popüler İslam'a gelince o yüksek İslam'dan farklılaşmaktadır. Popüler İslam öğreti temelli olmaktan ziyade daha çok büyüyü, yasaları ön planda tutmaktansa daha çok dini coşkuyu vurgulayan kısmen aracılara dayalı olarak kurumsallaşmaktadır.¹⁵⁹ Bu iki tip arasındaki ayrım her zaman için çok göz önünde olmaz aşağı tarzı izleyenler yüksek tarzı izleyenlere saygı duyup, otoritelerini tanırken bir yandan da kendi bildiklerini diretirler. Bir çatışmadan kaçınmak her zaman olanaklıdır. Bununla birlikte zaman zaman iki tarz arasındaki gizil gerilim yüzeye çıkar, dönem dönem patlak verir. Yüksek İslam böyle dönemlerde bir iç arınma operasyonuna, kendini toplumun tamamına dayatmaya girişebilir.¹⁶⁰

Son bir yüzyıl baktığımızda İslam, dünyada yaşanan değişimlerle beraber kesin bir şekilde ve geriye dönüşü pek de mümkün olmayan bir yenilenme sürecine girmiştir. Geçmişte popüler İslam'ı ile yüksek İslam arasındaki var olan dengenin, yüksek İslam' doğru önemli seviyede bir kayma yaşanmıştır. Popüler İslam'ın toplumsal katmanında bazı aşınmalar oluştu bunun karşısında yüksek İslam büyük oranda güç kazandı. Kentleşme, siyasal merkezileşme, daha geniş pazarla bütünleşme, işçi göçü, tüm bunlar

¹⁵⁸ Gelner, 1994, s.25-26.

¹⁵⁹ A.g.e.

¹⁶⁰ Gelner, 1994, s.24.

halkları daha önce teoloji açısından doğru olarak nitelendirilen İslam'a doğru yöneltti ve bu İslam'ı benimsemelerini onlar için zorunlu kıldı.”¹⁶¹

İslam dünyasının yaşadığı benzer süreçleri özelde Türk toplumu da yaşamıştır. Türkiye’de dini modernleşme eğilimleri ise, ittihatçıların sahip olduğu Türkiye’de sadece tek din olduğu fikriyle hareket etmiştir. Dini toplumsal bir gerçeklik olduğunu kabul eden veya etmeyen kimseler, halk inançlarının anlamını kendi içinde taşıyan önemli bir tür olduğunu kabul etmemişlerdir. Bu nedenle halk inançlarından söz ederken sadece hurafe olarak bahsetmişlerdir. Dolayısıyla Reform yanlısı kimselerin tek amacı bu hurafeleri toplumun içinden söküp almak olmuştur. Fakat Resmi kültürün hayatıyet gösterdiği bir toplumda bu kültürün yanında yer yer gizli şekilde de olsa yaşayan, anlamlı bir halk kültürü olduğunun fark edememiş, bunun yanında bir halk dini olduğunu keşfedememişlerdir.¹⁶²

Türkiye’nin de giderek içine girdiği modernleşme süreci bir takım reformları beraberinde getirmiştir. Eğitim, sanat, yönetim ve din gibi alanlar bu sürecin değişim rüzgârından etkilenen alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İslam dünyasının içine girdiği bazı yenilenme, arınma hareketleri aynı şekilde Türkiye’de karşılık buldu. Yargı ve eğitim sisteminin giderek laikleşmeye başladı ve dine olan bakış açısında bazı değişiklikler yaşandı. Türk toplumunda İslam’ın bazı inanç ve uygulamaları dinin öz formuna uyup uymadığı yönündeki tartışmalara konu olurken bir yandan da sekülerizasyon sürecinin ortaya çıkardığı bir takım din karşıtı söylemlerin odağında yer almaya başlamıştır.

Dinin toplumun kurumlarında yer alıp almayacağı bir tartışma konusu iken aynı zamanda dinin hangi formunun öncelenmesi ve dikkate alınması gerektiği de ayrı bir tartışma konusu olmaya başlamıştır. Dine bir yandan modern eğitim sistemi tarafından sınırlar çizilirken¹⁶³ bir yandan da dinde arınma savını destekleyen ve yüksek İslam anlayışının biricikliğini savunan kişiler tarafından belirli kalıplar üretilmiştir.

¹⁶¹ Gelner, 1994, s.31.

¹⁶² Mardin, Şerif (24. baskı), Din ve İdeoloji, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s.145-146.

¹⁶³ Mardin, Şerif (19. baskı), Türkiye’de Din ve Toplumsal Değişme Bediüzzaman Said Nursi Olayı, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, S.175.

Değişen dünya, modern yaşam biçimleri, çağdaş fikirler toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde de etkili olmuştur. Modern sistem kadının öznelleşme sürecini de beraberinde getirmiştir. İlk günahı işleyen suçlu kadın profili yok olmaya başlamış¹⁶⁴, kadın sosyo-ekonomik her türlü alanda zamanla kendine yer bulmaya başlamıştır.

Batıda ortaya çıkan modernizm tabii ki zamanla Türk toplumunu etkilemeye başlamıştır. Geleneksellikten ayrılmadan modernliği de kendi yaşam kalıpları içinde yeniden şekillendiren Türk kadının da modern dünyada ki imajı değişmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile kadınlar, yeni toplumda daha görünür olmuşlardır. Daha önceden sahip olmadığı bazı haklara sahip olmuş sosyal yaşantıda kendine bir yer edinebilmiştir. Tevhid-i Tedrisat kanununun çıkması, laik eğitime geçiş ile beraber erkekler ile kadınların beraber ve eşit şekilde eğitim imkanına sahip olması. Kıyafet Yasası çıkması, Medeni Yasa, Seçme-Seçilme Hakkı ve Ceza Yasası ile cumhuriyet kadını olgusunun ortaya çıkması, modern kadın anlayışının yerleşmiş olması kadına yeni bir rol ve yaşam biçimi kazandırmıştır.¹⁶⁵

Modernleşme ile kadının sosyal yaşantısının değişmesi elbette ki din ile olan ilişkisini de etkilemiştir. Gittikçe sosyal yaşantıda, çalışma alanlarında kendine yer bulmaya başlayan kadınlar farklı yaşantılar içine girmiştir. Aynı zamanda istedikleri alanlarda eğitim görme imkânına sahip olmaları da onların dünyaya ve hayata bakış açılarını da değiştirmiştir. Ev içinde yaptıkları birkaç bazı faaliyet dışın da pek bir uğraşı olmayan kadın artık dış dünyada kendini ifade edeceği birçok alana sahip olmuştur. Aynı zamanda modern sistemin getirdiği rasyonel düşünce biçiminden de etkilenmişler bu durumda onların bazı dini inanç ve uygulamalara bakış açısını değiştirmiştir. Kadınlar arasında mevlidin yapılma düzeyin de eskiye kıyasla bir gerileme olmasının sebeplerinden biri olarak kadının modern dünyada giderek farklılaşan ve değişen konumu olarak görebiliriz.

Bu kısımda anlatmak istediğimiz şey aslında modernleşme sürecinin Türkiye’de ki dini anlayış ve yaşam biçimini önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymaktır. Ve bununla ilişkili olarak geleneksellik ile modernlik, kitabi din ile popüler din arasındaki gerilimi

¹⁶⁴ Yeter, Elife, “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadının Özneliği ve Din”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2015/15 (2), s.s.189-210.

¹⁶⁵ Yeter, 2015, s.s.189-210.

temsil eden çok iyi dini-sosyolojik bir örnek olan mevlit uygulamasının modernleşmenin yarattığı ortamdan nasıl etkilendiğini açığa çıkarmaktır.

Daha öncede ifade ettiğimiz gibi popüler dini bir uygulama olan mevlit kitabı din dediğimiz ayırım neticesinde ortaya çıkan dinin resmi formu karşısında birtakım eleştirilere maruz kalmaktadır. Mevlit, kitabı dinin inanç ve kaidelere çerçevesinde değerlendirildiğinde dinin esaslarından biri olmadığı ve sonradan dine eklendiği gerekçesiyle reddedilmektedir. Modernleşmenin etkisiyle yaygınlaşan dinde arınma düşüncesi mevlit gibi popüler dini uygulamalar üzerinde baskı oluşturmuştur. Yeniden dinin özüne dönüş gibi fikirlerin Kitabı dinin lehine canlanmasının sonucunda mevlit gibi halk arasından yaygın olan popüler uygulamalara yönelik olumsuz tavır giderek toplum içerisinde yaygınlaşmış ve bunun sonucunda mevlide yönelik bakış açısı değişmiş ve mevlit giderek toplumda geri planda kalmaya başlamıştır.

Daha önce geleneksel dini hayatın vazgeçilmez bir unsuru olan mevlit modernliğin artmasıyla kimi çevrelerde itici bir dini figür olarak algılanmaktadır. Modern eğitim mevlit gibi popüler uygulamaları zayıflatmaktadır.¹⁶⁶ Doğası gereği geleneksel olana karşı olan modern sistemde eğitim de rasyonel bir temelde sunulur. Bu nedenle modern eğitim sistemi ele aldığı her konuyu akli temele alarak inceler ve değerlendirir. Bu nedenle mevlit gibi popüler dini uygulamalar onun kapsamı içine girmez hatta onun için eleştirilecek bir konumdadır. Mevlid'i Nebi bir şiir olarak edebiyatın bir konusu olmakla birlikte uygulamalı olarak mevlitle ilgili bir eğitim verilmiyor dolayısıyla bunu bilen ve öğretecek kimseler bulmak zorlaşıyor. Sonuç olarak bu geleneksel uygulamayı sürdürecekt kişiler yetişmediği için uygulama toplumda gerilemeye başlıyor. Yani modern eğitimin mevlide etkisinde bahsederken sadece zihinsel bir durumdan söz etmiyoruz aynı zamanda pratik boyutta da bir boşluk oluşmaktadır

Mevlit uygulaması yaygın bir uygulama iken hırpalanan, örselenen bir uygulama halinse nasıl geldi? Biz bu sorunun, yüksek İslam'ın yani kitabı dinin ve modern yaşayış ve düşünce biçiminin Türkiye'de yaygınlaşması ile cevaplanabileceğini düşünüyoruz. Özellikle kitabı dinin önemli temsilcisi olan İlahiyat camiasının halkın Kur'an-ı geri

¹⁶⁶ Günay ve Güngör, 2018, s.175.

plana attıkları gerekçesiyle mevlidi ötelemeleri mevlidin toplum içindeki etkisinin ve yaygınlığının azalmasına neden olmuştur¹⁶⁷.

Toplumumuzda hem kitabi dine dönüş var bir yandan da modernliğe doru bir yöneliş yaşanmaktadır. Her iki yönelişe baktığımızda ikisinin de bidat ve hurafe söylemi benzerlik göstermektedir. Ve bir yerde modernitenin hurafe söylemi ile kitabi dinin hurafe söylemi mevlit karşıtı söylemde birleşiyor. Her ikisinin popüler dini eleştirirken kullandığı yol farklı olsa da sonuç olarak her ikisi de türbe ziyareti, gibi halk inançlarını da içine alan popüler dini davranışlara karşı oldukları gibi mevlide de karşıt bir tutum takılmaktadırlar.

Mevlit uygulamasının Vulgarizasyonun bir ürünü olarak görülmesi ve onun eğitimsiz insanlar tarafından benimsenen bir uygulama olduğunun düşünülmesi yani kısmen Alaycı, küçümseyici (şehirlinin kıra ait bakışı, eğitimlinin halka bakışı, yüksek kültür alt kültüre bakışı klişe bakış) bakış mevlidi geriletken bir durumdur. Fakat Popüler dini formlar her ne kadar kitabi din tarafından eleştiriye maruz kalsa da popüler dini unsurlar zaman zaman kitabi dine ait kurumlar içerisinde kendine yer bulabilmektedir. Bu duruma Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı camilerde kandil gecelerinde özellikle Mevlit kandilinde camilerin gece yarısına kadar açık bırakılması ve mevlithanlardan oluşan bir musiki grubuna “Mevlid’i Nebi” okutturulması örnek verilebilir. Aynı zamanda Başkanlığın Hz. Muhammed’in doğum haftası sebebiyle “Mevlid’i Nebi Haftası” düzenlemesi gösteriyor ki mevlit popüler bir uygulama olarak kitabi dinin kurumlarında yer etmiştir. Bu durum da bize popüler din ile kitabi dinin birbiri ile temas halinde olduğunu göstermektedir. Fakat yine de popüler dini bir uygulama olarak mevlit bazı çevrelerce eleştirilmekten kendini kurtaramamıştır. Hâlbuki mevlit daha önceleri çok yaygın bir uygulama iken zamanla bazı çevrelerden çekilmiştir. Bazı İslami çevreler de bunu devam ettiriyor. Bu durumda mevlit bir yandan eski geleneksel uygulama biçimiyle devam ederken bir yandan da karşı çıkılan bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mevlidin toplumda bir gerileme yaşadığı geçmişe kıyasla artık kişilerin hayatlarında pek fazla yer edinmediği araştırmamız neticesinde ulaştığımız bir sonuçtur. Bu gerileyişin nedenlerinin neler olduğunu ise yukarıda kısaca anlatmaya çalıştık.

¹⁶⁷ Köse, Ali, “XXI. Yüzyıl Türkiye’sinde Gelenekle Modernite Arasında Din Algıları ve Dindarlık Formları: Sosyolojik Bir Bakış”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2015/49, s.5-16.

Araştırmamız esnasında görüşme yaptığımız kadınların mevlit hakkında ki düşüncelerini de vardığımız bu sonucun küçük bir ispatı olarak sunmak istiyoruz.

Mevlide karşı tavır alan kesimin görüşleri ortak bir söylemde birleşmektedir ki o da mevlidin içerik anlamında Kur'an ve Kur'an-ın ortaya koyduğu peygamber algısına ters düşmesidir. Mevlidin Kur'an-a aykırı yani kitabi din ile çatıştığı nokta çizdiği beşer üstü peygamber portresidir. (KK:56) Mevlitteki "Nur-i Muhammed'i" anlayışı tamamıyla Kur'an'ın o da sizin gibi bir beşerdir ve peygamberlerin eşit olduğu yönündeki ifadesine aykırıdır. (KK:52 KK:37) aynı zamanda doğumu ile ilgili mucizevi anlatımların gerçekte ilişkisi yoktur. (KK:32) mevlide olumsuz tavır alan kişilerin görüşleri genelde bu yöndedir. Mevlidin içerik anlamında Kur'an'a aykırı olduğu ve yanlış bir peygamber algısı yarattığı düşünülmektedir. Bazı katılımcılar ise mevlidin Kur'an'ın önüne geçirildiğinden dolayı hoş karşılamamaktadırlar fakat kültürel olarak devam etmesinde bir sakınca görmemektedirler. (KK:53, KK:59)

Genelde eğitimli kişiler tarafından eleştiri konusu yapılan mevlit uygulaması özellikle modern ile geleneksel yaşam biçiminin iç içe olduğu Malatya şehrinde bazı çevrelerde neredeyse yok sayılıp dini hayatlarında yer verilmezken geleneksel dini hayatın önemli bir yapısı olan tarikatlar tarafından sürdürülmeye çalışılmaktadır. Fakat bu çevreler de üzerlerinde kitabi dini merkez alan çevreler tarafından yapılan baskıyı hissetmektedirler. Katılmak istediğimiz bazı mevlit programlarına bazen ilahiyatçı olmamız nedeniyle katılmamızı istemediler ya da orada bulunmamızı hoş karşılamadılar. Çünkü yaptıkları uygulamaya karşı olduğumuzu ve eleştireceğimizi düşünmekteydiler. Bazen ise savunmacı bir pozisyona geçip yaptıkları uygulamanın dine aykırı olmadığını tevhide bir çizgide olduklarını söylediler.

Mevlit uygulamasının gerileyişini ortaya çıkaran diğer bir durum ise yaşlı katılımcıların "Eski mevlitler artık yok eskiden her düğünde, her cenazede, çocuk doğumlarında tüm önemli günlerimiz mevlit okuturduk ama artık mevlit okutmuyor kimse" (KK:58) gibi ifadelerinden de çıkarabiliyoruz. Israrla bu geleneği sürdürmeye çalışan kimseler yaptıkları mevlitler de gençlerin neredeyse hiç bulunmadığını söylemektedirler. Zaten bu durumu katıldığımız mevlit uygulamalarında kendimizde bizzat gözlemledik.

Mevlidin geleneksel toplum yapısından farklı olarak modern yaşam biçiminde çekildiği bir gerçek olmakla birlikte Mevlidi sadece popüler dini form olarak görerek ve onun kitabı dinin kaidelerine aykırı görüldüğü için toptan reddi mevlidin kadınlar açısından yüklendiği fonksiyonu görememeye neden olmaktadır. Araştırmamız esnasında gözlemlediğimiz bazı durumları buna örnek verebiliriz.

Mevlidin yaygın olduğu bölgelerde kadınlar popüler dine özgü kıssacı geleneğe uygun bir din diline ve peygamber bilgisine sahip olsalar da zihinlerinde bir peygamber şemasına sahipler ve onu günlük hayatlarının bir parçası haline getirebiliyorlar. Fakat yaygın olmadığı bölgeler de ki kadınların gündelik yaşamları dini olan pek fazla birleşmiyor. Tabii ki dini bilgi edinmenin ve gündelik yaşamı manevi anlamda güçlendirmenin tek yolu mevlit değil fakat mevlidin kullandığı dil halkın algı düzeyine uygun olduğu için onu gündelik yaşantıdan çıkardığımızda kadınların dini bilgiye ve manevi anlamda tatmine ulaşacağı bir yol kısmen de olsa kapanmış oluyor. Her ne kadar mevlit törenleri popüler dini bir uygulama olarak görülerek bazı çevrelerce eleştiri konusu yapılsa da genelde tüm toplumda özelden kadınlar arasında ki işlevleri göz ardı edilmemelidir.

Geleneksel inanış ve uygulamalar din ile fazlasıyla iç içedir. Geleneğin bir kolu hep dine uzanmıştır. Bu nedenle din ile aradaki bağlantıyı sağlayan unsurları koparmaya çalışmak toplumun birleşik yapısında temassızlık yaratacaktır. Bu da beraberinde iletişimsizliği ve kargaşayı getirecektir. Önemli bir dini gelenek olan mevlidin halk tarafından düğün, ölüm ve çeşitli özel durumlar da uygulandığı gerçeğini unutmak ve tamamen halkın hayatından çıkarmaya çalışmak en azından mevlit aracılığıyla da olsa din ile temas kuran insanların din ile olan bağlantısını da koparmaktır.¹⁶⁸ Ki kaldı ki ortadan kaldırdığımızda oluşan boşluğun nasıl doldurulacağı ise bir bilinmez olarak karşımızda durmaktadır.

¹⁶⁸ Köse, 2015, s.10.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Araştırmamızda İslam geleneğinin yaygın geleneklerinden biri olan mevlit uygulamasının kadınların gündelik dini yaşantısındaki yeri ve etkisi çeşitli faktörler göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Bu çalışma mevlit uygulamasının kadınların gündelik dini yaşantısında yerini anlamaya yöneliktir. Bu nedenle “Kadınların gündelik dini yaşantısında mevlidin etkisi nedir?” Sorusu çalışmamızın temel problemini oluşturmaktadır. Mevlit uygulaması sosyolojik açıdan bazı çalışmalar ile incelenmiştir fakat mevlidin kadınların gündelik yaşantısına etkisi noktasında doğrudan bir çalışma yapılmamıştır ve belirttiğimiz probleme cevap tam olarak bulunmamaktadır. Dolayısıyla yaptığımız çalışma ilgili açığı kapatmak amacıyla yapılmıştır.

Çalışmamız teorik ve uygulama olmak üzere temel iki kısımdan oluşmaktadır. Çünkü mevlidin hem metin hem de uygulama temelli olarak araştırılmasının alanımız için daha faydalı olduğunu düşünüyoruz. Malatya ili ölçeğinde yürüttüğümüz çalışmamızda teorik kısmı literatür taraması yapılarak hazırlanmıştır. Uygulama kısmı ise nitel araştırma yöntemi kullanılarak 70 kişi ile mülakat gerçekleştirilerek ve gözlem teknikleriyle deneysel bulgular elde edilerek hazırlanmıştır. Genelde nicel Araştırma yöntemleri ile incelenen bu konuya nitel olarak yaklaşmak istedik çünkü birebir görüşme ve gözlemlerle daha doğru sonuçlar alınacağını düşündük. Araştırmamız esnasında da seçtiğimiz yöntemin doğruluğunu anladık. Çünkü gerçek duygu ve düşünceler birebir görüşmelerde daha net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Öncelikle teorik kısmının genel bir değerlendirmesini yapacağız ve sonrasında uygulama kısmında ortaya koyduğumuz bulguları çalışmamızın temel problemleri ışığında değerlendirip elde ettiğimiz sonucu belirteceğiz.

Mevlit İslam Peygamber’i Hz. Muhammed’in doğumu şerefine övgü içerikli yazılan eserlere ve doğum gününde yapılan törenlere verilen bir isimdir. Fakat zamanla farklı gün ve gecelerde de yapılmaya başlanmıştır. Mevlit türü eserler Peygamber’in yaratılış sürecinin çeşitli mistik unsurlar eşliğinde anlatıldığı, doğumu ve bu esnada yaşanan çeşitli mucizelerin anlatımını içeren edebi değeri yüksek şiirsel metinlerdir. Bu metinler zamanla Peygamber’in doğumu şerefine yapılan törenlerin vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Ve bu törenler mevlit olarak isimlendirilmiştir.

Mevlit uygulamasının başlangıcı için net bir tarih vermek pek mümkün olmamakla birlikte Peygamber döneminde ve Emevi-Abbasi döneminde bu tarz törenlerin yapılmadığı bilinmektedir. Peygamber'e yönelik övgü içerikli metinler bulunsa da mevlidi karşılayacak tarzda bir metnin ve uygulamanın olmadığı söylenmektedir. İlk olarak Mısır'da Şii Fatimi devletinin kuruluşuyla ortaya çıktığı düşünülen mevlit uygulaması zamanla İslam toplumlarının neredeyse tamamına yayılmıştır.

Osmanlı devletinde ilk resmi mevlit uygulaması III. Murat tarafından XVI. yüzyılda yapılmıştır. Fakat Osmanlının mevlit ile tanışıklığı daha eskiye dayanmaktadır. Türk toplumu arasında en bilenen ve yaygın olan Süleyman Çelebi'ye ait "Vesiletü'n-Necat" adlı mevlit türü eser XV. yüzyılda yazılmıştır. Ve bu eser hızlıca toplum içinde okunmuş ve yaygınlaşmıştır. İlerleyen zamanlarda büyük şölenler ile yapılan mevlit törenleri giderek halk arasında vazgeçilmez bir uygulama olmuştur. Cumhuriyet'in kuruluşu ile dindarlığın önemli bir göstergesi olarak çeşitli yerlerde kendine yer bulmuş ve modern unsurlarla bir arada varlığını günümüze kadar sürdürmüştür.

Hem İslam Türk Edebiyatı için hem de Din Sosyolojisi için önemli bir çalışma konusu olan mevlit, edebi yapısıyla toplum içinde önemli bir yer edinirken aynı zamanda bir ritüele dönüştürülmesi ve halk arasında dindarlığın bir göstergesi olarak görülmeye başlanmasıyla kendine yeri doldurulması güç bir alan yaratmıştır. Müslümanlar arasında artık bir ritüel havasında yerine getirilen mevlit törenleri özellikle halk İslam'ı için artık vazgeçilmez bir uygulama olmuştur.

İslam'ın en önemli özelliklerinden biri bünyesinde kitabi din (yüksek İslam) ile popüler din (halk İslam'ı) olarak ikiye ayrılmış farklı iki dindarlık formu taşımasıdır. Kitabi din, dinin eğitilmiş, seçkin sınıfının sahip olduğu ana kaynağa sıkı sıkıya bağlı olan özcü formunu temsil ederken, popüler din; toplumun genelde eğitim seviyesi düşük olan, dinin mistik olan tarafına odaklanan ve kıssacı anlatım tarzını benimseyen sınıfın dini anlama ve yaşama biçimini temsil etmektedir. Bu iki dindarlık tipi arasında ki ilişki zıtlık temelli değildir. Fakat ikisi arasında yaşanan çatışmalar bu sanki bu iki formun taban tabana zıt olarak algılanmasına neden olmuştur. Popüler dini bir uygulama olarak mevlitte bu çatışmadan payını almıştır. Mevlit kitabi dini temsil eden çevre tarafından dinin özünde olmadığı sonradan dine eklendiği ve dinin ana kaynağına ters düşecek içeriklere sahip olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir.

Halkın, dini kavrama ve yaşama biçiminde ki farklılaşmanın bir sonucu olarak popüler dinin devam ettirici unsurları olarak tarikatların ve özelde kadınların olduğu iddiası ve popüler dini bir uygulama olarak mevlidin erkeklere kıyasla kadınlar arasında yaygın olduğu gerçeği bizi mevlidin kadınlar üzerinde yansımalarını çalışmaya teşvik etmiştir. Araştırmamız esnasında vardığımız sonuçlar da bizi bu konu da haklı çıkarmıştır. Malatya ili ölçeğinde yaptığımız araştırmamız sonucunda elde ettiğimiz veriler şu şekildedir.

Mevlit kadınların yaşantısında hem dini görevi ifa hem de toplayıcı-sosyolojik işleve sahiptir. Kadınlar doğum, ölüm, ev görmesi vs. gibi önemli anlarında mevlit düzenleyerek hem Allah'ın rızasını kazanmayı amaçlamakta hem de meydana gelen durumu dinsel bir hava katarak kötülüklerden ve işlerinin hayırsız sonuçlanmasından kendilerini korumak istemektedirler. Aynı zamanda Hz. Muhammed'i anmanın onu yüceltmenin ve onun doğum günü şerefine bir şeyler yapmanın karşılığının cennet gibi büyük ödüller olduğu yönündeki rivayetlerin kadınlar arasında yaygın olarak bilinmesi mevlidin mütakabiliyet (karşılıklılık) içeren bir uygulama olarak düşünülmesi mevlidin kadınlar için dini bir görev olarak görülmesini sağlamaktadır.

Mevlidin toplu halde yapılması farklı çevreden insanları bir araya getirmesi kadınlar için önemli bir sosyal çevre oluşturmaktadır. Kadınlar mevlit aracılığıyla bir araya gelerek manevi anlamda doyuma ulaşmakla birlikte kendilerini ifade edebilecekleri bir ortam oluşturmuşlardır. Aynı zamanda mevlit farklı özellikteki insanları bir araya getirerek toplumsal kaynaşmayı ve birleşmeyi sağladığı gibi komşuluk ilişkilerini geliştirdiği ve güven duygusunu arttırdığı için sosyolojik olarak kadınların hayatında önemli bir yer edinmiştir.

Mevlidin kadınların dini hayatında önemli bir yeri vardır. Kadınlar erkeklerden farklı olarak toplu olarak yapılan bazı ritüellerden uzak kalmaktadırlar. Bu nedenle onlara toplumsal olarak kaynaşma ve kendini ifade etme şansı tanıyan hem de dini anlamda sorumluluğunu yerine getirmiş hissettiren mevlit uygulaması kadınların hayatında yeri doldurulması güç bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mevlit törenleri demografik değişkenlere göre farklılık göstermektedir. Geleneksel yaşam biçiminin hâkim olduğu bölgelerde daha yaygın olan mevlit uygulaması, genelde orta ve üstü yaş grubunda daha fazla bilinmekte ve uygulanmaktadır. Eğitimli kesim

mevlit uygulamasına yaşantılarında daha az yer verirken eğitim düzeyi düşük kişiler mevlide daha fazla önem vermekte ve çok daha fazla anlam yüklemektedir.

Mevlide karşı tutumlar ve uygulanma düzeyi grupların ve bireylerin dini anlayış biçimlerine göre farklılık göstermektedir. Mevlit uygulaması tarikat ve bazı dini gruplar tarafından vazgeçilmez bir ritüel olarak görülmekte ve ona kutsal bir anlam yüklenmektedir. Mevlidi eleştirenin veya önemsiz görenin cezalandırılacağı düşünülmektedir. Popüler dinin temel devam ettirici unsuru olan tarikatlar ve bu gruplara dâhil olan kadınlar tarafından Malatya’da canlı tutulmaktadır. Mevlit törenleri kitabi dinin temsilcileri (eğitilmiş kesim ve ilahiyatçı çevre) tarafından genelde eleştirilen ve uygulanmaktan kaçınılan bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çevre Kur’an merkezli bir yaşam söylemiyle hareket ederek onun içinde yer almayan herhangi bir unsurun dindenmiş gibi kabul edilip uygulanması doğru bulmamaktadırlar. Aynı zamanda mevlidin içerik olarak da Kur’an ile ters düştüğünü söylemektedirler ve bu nedenle mevlidi reddetmektedirler.

Geleneksel mevlit uygulamaları ile modern dönem mevlit uygulamaları arasında farklar bulunmaktadır. Araştırmamızın başında geleneksel manada mevlit uygulamalarına rastlayamayacağımız düşüncesinde olsak da bu durumun bazı dini grup ve tarikatlar için pek geçerli olmadığını gördük. Tarikatlar geleneksel manada mevlit törenleri yapmaktadırlar. Tarikatların yaygın olduğu bölge halkıda bu törenlere yer yer katılmaktadırlar. Fakat herhangi bir dini gruba mensup olmayan kişiler için mevlit sadece özel günlerde yaptıkları törenlere verdikleri bir isimden ibarettir. Yani kadınlar mevlit adı altında bazı törenler yapsa da bu törenler geleneksel manadaki mevlit törenleriyle örtüşmemektedir. Kadınlar sadece tören için bu ismi kullanarak Kur’an okuma ve dini sohbet (vaaz) yapma gibi dini içeriklere sahip bir uygulama gerçekleştirmektedirler. Birçoğu “Mevlid’i Nebi’nin” ne olduğunu dahi bilmemektedir. Modern dönem mevlit uygulamalarında değişen diğer bir unsur ise kullanılan mekândır. Kadınlar mevlit için geçmişte daha çok evlerini kullanırken şimdilerde restoran, kafe, düğün salonları gibi yerler kullanılabilir tabii ki evlerde yapılan mevlit kutlamaları da sayıca çoktur.

Mevlit modern düşünce biçimi ve bazı dini görüşler tarafından baskılanmakta ve toplum hayatında gerilemektedir. Popüler dini bir uygulama olan mevlit kitabi din bağlamında değerlendirilip “hurafe, bid’at” gibi nitelendirmelerle bazı çevreler tarafından

reddedilmektedir. Aynı şekilde bu söylem modern düşüncenin, mevlit gibi bazı dini uygulamalar için akla uygun olmadığı gerekçesiyle kullandığı “hurafe” söylemiyle birleşince mevlit üzerinde baskı artmaktadır. Bazı çevreler bu söylemlerin etkisinde kalarak daha önce yaptıkları mevlit uygulamasına artık yer vermemektedirler. Kur’an okumak daha öncelikli ve önemli mevlit tarzı unsurlarla Kur’an geri plana atılıyor demektedirler.

Mevlit uygulaması ile ilgili yapılan diğer çalışmalara baktığımız zaman mevlidin Hz. Peygamber’e karşı duyulan saygı ve sevginin bir ifadesi olarak bütün İslam toplumlarında bir araya gelme, sosyalleşme vasıtası olarak fonksiyon görmesi ve hayatın birçok anında, özellikle doğum, evlilik ve ölüm gibi geçiş ritüellerinde daha çok okutulduğu ve kadınların daha çok rağbet ettikleri bir uygulama olduğu noktasında aynı sonuçlara varılmıştır. Bizim çalışmamız ise geleneksel mevlit uygulaması ile modern dönemde yapılan mevlit uygulamalarının içeriğinin ve kullanılan mekânın değişimine vurgu yapması noktasında farklılaşmaktadır. Aynı zamanda mevlit uygulamasının toplum içindeki uygulanma düzeyinde bir düşüş olduğu ve düşüşün nedenlerinin neler olabileceği noktasında ki vurgusu da çalışmamızı diğerlerinden ayırmaktadır.

Sonuç olarak Popüler dini bir uygulama olarak mevlit törenleri halkın zihninde hala yer edinmektedir ve saygı duyulmaktadır. Kadınların hayatında mevlit sadece bir isim olarak dahi olsa işlevsel bir rol oynamaktadır ve manevi tatmin, biraya getirici unsur ve kendini ifade etme aracı olarak önemli bir yere sahiptir. Geleneksel mevlit törenlerinin kadınlar arasında uygulanma düzeyi her ne kadar düşmüş olsa da tamamen ortadan kalktığını söyleyemeyiz.

KAYNAKÇA

- Akarpınar, B., (1999), Türk Kültüründe Dini Törenler ve Mevlid Kutlamaları, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara (Türkiye).
- Akarpınar, B., ‘‘Mevlid Törenlerinin Yapısı’’ *Türkbilig Dergisi*, 2006/(12), ss. 38-63.
- Akbulut, G., ‘‘Malatya İlinde Nüfusun Eğitim Durumu’’ *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14/2010, (1), ss.115-132.
- Akçadağ, G., ‘‘Malatya Şehir Adı Ve Şehrin Tarihi Süreçleri’’, *Akra Kültür Sanat Ve Edebiyat Dergisi*, 2016/(9), ss.185-206.
- Alver, K., ‘‘Emile Durkheim ve Kültür Sosyolojisi’’, *Sosyoloji Dergisi*, 3/2010, (21), ss.199-210.
- Arpaguş, H.K., (2006), Osmanlı Halkının Geleneksel İslam Anlayışı, (2. baskı), Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Arslan, M., (2014), Türk Popüler Dindarlığı, (2. baskı), Dem Yayınları, İstanbul.
- Arslan, M., (2013), ‘‘Gündelik Hayatta Din,’’ *Din Sosyolojisi*, ed. Niyazi Akyüz, İhsan Çapçioğlu, (2. baskı), Ankara.
- Arslan, M., (2013), ‘‘Gelenek İle Modernlik Arasında Popüler Dinin Değişen ve Değişmeyen Yüzü’’, *Sosyo-Dini Farklılaşma ve İslam*, ed. ve çev. Mustafa Arslan, (1. baskı), Eski Yeni Yayınları, Ankara.
- Arslan, Mustafa, (2011), Paranormalizm ve Din, (1baskı), Bilsam Yayınları, İstanbul.
- Arslan, M., ‘‘Söylem Mitos ve Tarih: Popüler Dini Literatürde Hz. Muhammed(sav) Tasavvuru-Muhammediye Örneği’’, *Milel ve Nihal Dergisi*, 6/2009, (1), ss. 195-219.
- Arslan, M., ‘‘Malatya’nın Dini Tarihine Panoramik Bir Bakış’’, *Malatyalı İlim ve Fikir Adamları Sempozyumu*, İnönü Üniversitesi Yayınevi, Ankara, 2018, ss.15-26.
- Ataman, K., (2014), Ulus Olmanın Kutsal Temeli: Sivil Din, (1. baskı), Sentez Yayınları, Ankara.
- Atay, T., (2017), Din Hayattan Çıkar, (6.baskı), İletişim Yayınları, İstanbul.

- Aydın, M., (2013), Güncel Kültürde Temel Kavramlar, (2. baskı), Açılım Kitap Yayınları, İstanbul.
- Babinger, F. ve Köprülü, F., (1996), Anadolu'da İslamiyet, çev. Ragıp Hulusi, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Başbüyük, Ş., (2015), Saadet Şehri Malatya, (1. baskı), Beyan Yayınları, İstanbul.
- Berger, P., (1983), Dinin Sosyal Gerçekliği, çev. Ali Çoşkun, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Bilgin, V., "Popüler Kültür ve Din: Dindarlığın Değişen Yüzü", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12/ 2003, (1), ss. 193-214.
- Borlandi, M., vd. (2011), "Toplumsal Cinsiyet", *Sosyolojik Düşünce Sözlüğü*, (1.baskı), çev. Bülent Arıbaş, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bozkurt, N., (2010), "Şecere". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 38, TDV Yayınları, İstanbul.
- Çapçioğlu, F. ve Kalkan Açıkgöz, Ö., (2018), "Nitel Araştırmalarda kullanılan Araştırma Teknikleri", *Bilimsel Araştırma Süreçleri El Kitabı*, ed. Özcan Güngör, (1.baskı), Grafiker Yayınları, Ankara.
- Çetin, E., (2017), Gündelik Hayata Sosyolojik Bakmak, (1. baskı), Siyasal Dağıtım Kitabevi, Ankara.
- Charles, Y.G., (2017), "Dindarlığın Boyutları Üzerine", *Din Sosyolojisi*, ed. Yasin Aktay, M. Emin Köktaş, çev. M. Emin Köktaş, (4. baskı), Vadi yayınları, İstanbul.
- Charles, H.L., (2013), "Popüler Din", *Sosyo-Dini Farklılaşma ve İslam*, der. ve çev. Mustafa Arslan, (1.baskı), Eski Yeni Yayınları, Ankara.
- Çınar, M., (2014), Nur-i Muhammedi İnançının Ortaya Çıkışı ve Kaynakları, (1.baskı), Rağbet Yayınları, İstanbul.
- Connerton, P., (2014), Toplumlar Nasıl Anımsar, çev. Alaeddin Şenel, (2.baskı), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed İbn Kayyim El-Cevziyye, (2019), *Cilâül efhâm fi fazlis salât ves selâm ila hayril enâm*, Darü'l-Beşairi'l-İslamiyye yayınları, Beyrut.
- Efe, A., "Türk Toplumunda Mevlid Merâsimlerinin Yeri ve Fonksiyonları (Isparta ve Çevresi Örneği)" *DEÜİFD*, 29/2009, ss. 9-30.

- Eliade, M., (2017), Kutsal ve Kutsal, çev. Ali Berktay, (1. baskı), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Eliade, M., (2017), Mitlerin Özellikleri, çev. Sema Rıfat, (2.baskı), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Erdal, A., vd., (2018), “Bilimsel Araştırmalarda Evren, Örneklem, Varsayım Ve Değişken”, *Bilimsel Araştırma Süreçleri El Kitabı*, ed. Özcan Güngör, (1.baskı), Grafiker Yayınları, Ankara.
- Erdoğan, İ. ve Alemdar, K., (2005), Popüler Kültür ve İletişim, (2. Baskı), Erk Yayınları, Ankara.
- Esgin, A. ve Çeğin, G., (2018), Gündelik Hayat Sosyolojisi, ed. Ali Esgin ve Güney Çeğin, (1.baskı), Phoenix Yayınları, Ankara.
- Gellner, E., (1994), Posmodernizm İslam ve Us, çev. Bülent Eker, (1.baskı), Ümit Yayınları, Ankara.
- Göğebakan, G., (2003), “Malatya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.27, Ankara.
- Günay, Ü., (2011), Din Sosyolojisi, (10. baskı), İnsan Yayınları, İstanbul.
- Günay, Ü., Güngör, H., (2018), Başlangıçlarından Günümüze Türk Dini Tarihi, (1. baskı), Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Günay, Ü., “Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dini Ziyaret Yerleri”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2/2003, (15), ss. 5-36.
- Güneş, H., (2016), “Toplumsal Cinsiyet”, *Sosyoloji Terimler Sözlüğü*, (1. baskı), Ütopya Yayınları, Ankara.
- Furseth, I. ve P. Repstad, (2013), Din Sosyolojisine Giriş, çev. İhsan Çapçioğlu, Halil Aydınalp, (2. baskı), Birleşik Yayınları, Ankara.
- Karayel, F. (2014), Mevlit İle İlgili İnanç Ve Tutumlar (İstanbul Avcılar Örneği), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalı, İstanbul (Türkiye).

- Katz, M.H., (2014), *Mevlid İslam Dünyasında İbadetler ve Dindarlık*, (1.baskı), Açılım Kitap Yayınları, İstanbul.
- Kemikli, B., (2016), *Mevlid Külliyyatı*, (1. baskı), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul.
- Kızıllı, H., (2010), *Diyarbakır ve Çevresindeki Dini Anlayışta Mitolojik Unsurların Etkisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara (Türkiye).
- Kıyak, A., (2018), *Sinemilli Aleviliği*, (1.baskı), Gece Yayınları, Ankara.
- Kurt, Rudolp, “Maniheizm”, (çev. Muatafa Bıyık), *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/2002,(1), s.s. 378-393
- Köksal, M.F., (2011), *Mevlid-Nam*, (1.baskı), Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Köse, A., “XXI. Yüzyıl Türkiye’inde Gelenekle Modernite Arasında Din Algıları ve Dindarlık Formları: Sosyolojik Bir Bakış”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2015, ss. 5-27.
- Köse, A. ve Ayten, A., (2018), *Popüler Dindarlık Türbeler Üzerine Psikososyolojik Bir İnceleme*, (2. baskı), Timaş Yayınları, İstanbul.
- Kurt, A., “Sosyolojik Din Tanımları ve Dine Teolojik Bakış Sorunu”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17/2008, (2), ss.73-93.
- Kurt, A.O., (2017), “Dinlerde Kutsal Zaman”, *Halk İnanışları El Kitabı*, ed. Durmuş Arık, Ahmet Hikmet Eroğlu, (1.baskı), Grafiker Yayınları, İstanbul.
- Kurt, Rudolp, “Maniheizm”, (çev. Muatafa Bıyık), *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/2002,(1), s.s. 378-393.
- Lefebre, H., (2016), *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, çev. Işın Gürbüz, (4.baskı), Metis Yayınları, İstanbul.
- Mardin, Ş., (2016), *Din ve İdeoloji*, (24. baskı), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mardin, Ş., (2017), *Türkiye’de Din ve Toplumsal Değişme Bediüzzaman Said Nursi Olayı*, (19. baskı), İletişim Yayınları, İstanbul.

- Marshall, G., (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınbay, Derya Kömürçü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Okudan, R., (2012), “Zikir”. *Tasavvuf El Kitabı*, ed. Kadir Özköse, (1. baskı), Grafiker Yayınları, Ankara.
- Okutan, B.B., (2013), *Popüler Kültür Din ve Kadın*, (1.baskı), Düşün Yayınları, İstanbul.
- Olgun, H., “İbadet, Ritüel ve Kurban”, *Milel ve Nihal Dergisi*, 1/3/2016, (2), ss. 82-99.
- Ozan, M., “Geçiş Ritüelleri ve Halk Masalları”, *Millî Folklor Dergisi*, 23/2011, (91), ss. 72-84.
- Özel, A., , “Mevlid: Tarihi ve Dinî Hükümü”, *Dîvân Dergisi*, 7/2002, (12), ss. 235-246.
- Özel, Ahmet, (2004), “Mevlid” TDV İslam Ansiklopedisi, C.29, TDV yayınları, Ankara.
- Pekolcay, N., (2016), *Mevlid Süleyman Çelebi*, (5.baskı), Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Robson, C., (2017), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, çev. Gül Kurum, ed. Şakir Çınkır, Nihan Demirkasımoğlu, (2. baskı), Anı Yayınları, Ankara.
- Segal, R.A., “Dinsel Mit-Ritüel Kuram”, çev. Naim Atabağsoy, *Millî Folklor Dergisi*, 24/2012, (94), ss. 173-187.
- Sifil, Ebubekir, (2002), “Kıyam”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.25, TDV Yayınları, Ankara.
- Söylemez, M.M., (2016), *İslam Ülkelerinde Söyleşiler*, (1. baskı), Mana Yayınları, İstanbul,
- Su, S., (2011), *Hurafeler ve Mitler*, (2. baskı), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Subaşı, N., (2018), *Gündelik Hayat ve Dinsellik*, (2. baskı), İz Yayıncılık, İstanbul.
- Solak, A., (2017), *Malatya İli Sosyal Analiz Çalışması*, Hegem Yayınları, Ankara .
- Şahin, A., (2019), *Din, Ritüel ve Hafıza: Mevlid Geleneği Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Konya (Türkiye).
- Tapper, N., Richard Tapper, “Peygamber’in Doğumu: Türk İslam’ında Ritüel ve Cinsiyet”, *Türkiye Günlüğü Dergisi*, çev. Hülya Küçük, 1996,(40), ss. 40-57.

- Terzioğlu, H., ‘‘Toplumsal Cinsiyet Anlayışına Katkısı Bağlamında Dini Söylemin Etkisi’’, *Kelam Araştırmaları Dergisi*. 14/2016, (2), ss.541-558.
- Toker, İ., (2013), ‘‘Toplumsal Cinsiyet ve Din’’, *Din Sosyolojisi*. ed. Niyazi Akyüz, İhsan Çapçioğlu, (2. baskı), Ankara, ss. 607-623.
- Tuğrulca, O., (2017), *Malatya Geçmişten Günümüze Şehrin Serüveni*, (1. baskı), Malatya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Malatya.
- Turner V., (2018), *Ritüeller Yapı ve Anti Yapı*, çev. Nur Küçük, (1. baskı), İthaki Yayınları, İstanbul.
- Ülgener, S., (2006), *Zihniyet Ve Din İslam, Tasavvuf ve Çözölme Devri İktisat Ahlakı*, Derin Yayınları, İstanbul.
- Yanmış, M., ‘‘Diyarbakır’da Mevlid Geleneği ve Bazı İller ile Karşılaştırmalı Bir Analiz’’, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi Dergisi* 21/2012,(1), s. 115-133.
- Yanmış, M., (2010), ‘‘Bursa Dini Hayatında Süleyman Çelebi’nin Vesiletü’n Necat Adlı Şiirinin Etkilerinin Araştırılması’’ (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Bursa (Türkiye)
- Yeşil, Y., ‘‘Türk Dünyası’nda Geçiş Dönemi Ritüelleri Üzerine Tespitler’’, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 3/2014, (9), ss. 117-136.
- Yeşilova, N., (2019), *Türk Mitolojisinde Yer Alan Hayvan Figürlerinin Simge Ve Sembol Bağlamında Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara (Türkiye).
- Yeter, E., ‘‘Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadının Özneliği ve Din, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi Dergisi’’, 15/2015, (2), ss. 189-210.
- Yonar, Gönül, (2016), *Yaratılış Mitolojileri*, (2.baskı), Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Yüksel, İ., (2018), ‘‘Tarih Öncesi Dönemde Malatya’’ (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Tarih Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş (Türkiye).
- Zengin, Z. ve Arpaguş, F., (2018), ‘‘Bilim ve Bilimsel Yönteme Giriş’’, *Bilimsel Araştırma Süreçleri El Kitabı*, ed. Özcan Güngör, (1. baskı), Grafiker Yayınları, Ankara.

Wach, J., (1995), Din Sosyolojisi, çev. Ünver Günay, İfav Yayınları, İstanbul.

Waardenburg, J.D.J., (2013), ‘İslami Çalışmalarda Bir Problem Olarak Resmi ve Popüler Din’, *Sosyo-Dini Farklılaşma ve İslam*”, ed. ve çev. Mustafa Arslan, (1. baskı), Eski Yeni Yayınları, Ankara.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

EKLER

Ek-1 Mülakat Soruları

AD SOYAD :

YAŞ :

İKAMET YERİ :

EĞİTİM DÜZEYİ :

1. Günlük dini faaliyetleriniz nelerdir?
2. Mevlit nedir sizin için ne ifade etmektedir?
3. Mevlit töreni düzenler misiniz?
4. Hangi vesilelerle ve ne sıklıkla mevlit düzenlersiniz?
5. Doğum ile alakalı günlerde mevlit düzenler misiniz?
6. Evlilik ile alakalı günlerde mevlit düzenler misiniz?
7. Ölüm ile alakalı günlerde mevlit düzenler misiniz?
8. Mevlit kutlamalarını niçin yapmaktasınız?
9. Mevlit törenleri için hangi mekânları kullanıyorsunuz?
10. Mevlit kutlamalarını ne şekilde yapmaktasınız?
11. Mevlit kutlamaları sizin için
 - sevap kazanma aracı
 - bilgi edinme aracı
 - manevi duyguyu yansıtma aracı
 - peygamberi anma aracı gibi amaçlardan hangilerine sahiptir?
 - Ve diğerleri....
12. Mevlidin diğer dini faaliyetleriniz içindeki yeri ve önemi nedir?
13. Mevlit metnini herkes okuyabilir mi yoksa belirli kişiler (vaiz, imam Kur' an kursu hocası) mi okumaktadır?
14. Mevlit sizin için kültürel bir gereklilik mi yoksa dini bir gereklilik midir?
15. Okuduğunuz veya dinlediğiniz mevlit metinlerini anlıyor musunuz?

16. Yaptığınız Mevlit kutlamalarına katılım ne oranda ve hangi yaş gurubu katılmaktadır?

17. Geçmişte yapılan mevlit törenleri ile şimdi yapılan mevlit törenleri arasında içerik olarak bir fark görüyor musunuz?

18. Mevlide karşı olunması yani onun bid'at veya hurafe olarak görülmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

19. Mevlidin bid'at olarak görülmesi ona yönelik tavrınızı etkiliyor mu?

20. Mevlidin uygulanma düzeyinde bir düşüş olduğunu düşünüyor musunuz?

Ek-2 Mülakat Yapılan Kişilerin Listesi

Kaynak Kişi	Adı Soyadı	Cinsiyeti	Eğitim Durumu	İkamet Ettiği Mahalle	Yaşı
KK:1	Ayfer Öztekin	Kadın	İlkokul	Eski Malatya	45
KK:2	Songül Elbir	Kadın	İlkokul	Eski Malatya	42
KK:3	Kıymet Olcaş	Kadın	Ortaokul	Eski Malatya	41.
KK:4	Esra Çulha	Kadın	Lise	Eski Malatya	25
KK:5	Şerife Öcel	Kadın	Ön Lisans	Eski Malatya	41
KK:6	Fatma Atmış	Kadın	Ortaokul	Eski Malatya	42.
KK:7	Merve Yiğit	Kadın	Lise	Eski Malatya	32
KK:8	Eda Maviyıldız	Kadın	Üniversite	Eski Malatya	25
KK:9	Öznur Atmış	Kadın	İlkokul	Eski Malatya	36
KK:10	Esra Atmış	Kadın	Üniversite	Eski Malatya	26
KK:11	Nazlı Turan	Kadın	Üniversite	Eski Malatya	25
KK:12	Yıldız Turan	Kadın	Okur Yazar D.	Eski Malatya	50
KK:13	Hülya Kaplan	Kadın	Ortaokul	Taştepe	32
KK:14	Pakize Aydemir	Kadın	İlkokul	Taştepe	50
KK:15	Müseybiye Aslan	Kadın	İlkokul	Taştepe	50
KK:16	Fadime Aslan	Kadın	Okur Yazar D.	Taştepe	56
KK:17	Nazire Kocaman	Kadın	İlkokul	Taştepe	64
KK:18	Hediye Atamış	Kadın	Okur Yazar D.	Taştepe	72
KK:19	Kezban Ateş	Kadın	Okur Yazar D.	Taştepe	52
KK:20	Zeynep Yeter	Kadın	Ön lisans	Taştepe	28
KK:21	Şirin Deniz	Kadın	İlkokul	Taştepe	55
KK:22	Tamam Şimşek	Kadın	Okur Yazar D.	Melekbaba	64
KK:23	Rabia Güldalı	Kadın	İlkokul	Melekbaba	29
KK:24	Songül Binici	Kadın	İlkokul	Melekbaba	45
KK:25	Hediye Karadağ	Kadın	İlkokul	Melekbaba	55
KK:26	Sevgi Pugar	Kadın	İlkokul	Melekbaba	38
KK:27	Hanım Demirel	Kadın	Ortaokul	Melekbaba	38
KK:28	Nurgül Aydın	Kadın	İlkokul	Melekbaba	35
KK:29	Meryem Demir	Kadın	İlkokul	Melekbaba	30
KK:30	Safnaz Takgün	Kadın	İlkokul	Melekbaba	45
KK:31	Raziye Kapkığı	Kadın	İlkokul	Melekbaba	47
KK:32	Senanur Ulutaş	Kadın	Yüksek Lisans	Melekbaba	25
KK:33	Elif Karakuş	Kadın	Üniversite	Melekbaba	26
KK:34	Sümeyye Dinçer	Kadın	Lise	Melekbaba	38
KK:35	Aysun Arslan	Kadın	İlkokul	Melekbaba	35
KK:36	Gülşen Dinçer	Kadın	İlkokul	Melekbaba	40
KK:37	Ebru Ayhan	Kadın	Yüksek Lisans	İskender	25
KK:38	Aysel Özgül	Kadın	İlkokul	İskender	55

KK:39	Hayriye Kaya	Kadın	İlkokul	İskender	67
KK:40	Hatice Ayhan	Kadın	İlkokul	İskender	48
KK:41	Zeynep Kaya	Kadın	Lise	İskender	30
KK:42	Şüheda Arı	Kadın	Lise	Bostanbaşı	25
KK:43	Suzan Gürbüz	Kadın	İlkokul	Bostanbaşı	41
KK:44	Naime Tercan	Kadın	Lise	Bostanbaşı	39
KK:45	Nermin Doğan	Kadın	İlkokul	Bostanbaşı	46
KK:46	Neriman Turan	Kadın	İlkokul	Bostanbaşı	44
KK:47	Şengül Erdem	Kadın	İlkokul	Bostanbaşı	46
KK:48	Esmâ Arı	Kadın	Üniversite	Bostanbaşı	22
KK:49	Ayşegül Doğan	Kadın	Üniversite	Bostanbaşı	24
KK:50	Şeydanur Erdem	Kadın	Üniversite	Bostanbaşı	25
KK:51	Rüveyda Erdem	Kadın	Üniversite	Bostanbaşı	23
KK:52	Ümmühan Arı	Kadın	Yüksek Lisans	Bostanbaşı	27
KK:53	Tuba Reşidoğlu	Kadın	Üniversite	Fahri Kayhan	30
KK:54	Aysun Reşidoğlu	Kadın	Üniversite	Fahri Kayhan	26
KK:55	Mine Kayhan	Kadın	İlkokul	Fahri Kayhan	55
KK:56	Beyhan Alan	Kadın	Yüksek Lisans	Çöşnük	27
KK:57	Hacer Ayhan	Kadın	Üniversite	Çöşnük	26
KK:58	Zeynep Maden	Kadın	Okur Yazar D.	Çöşnük	65
KK:59	İlknur Atılmış	Kadın	Üniversite	Çöşnük	35
KK:60	Merve Keskin	Kadın	Üniversite	Çöşnük	25
KK:61	Sara Ayhan	Kadın	Ortaokul	Çöşnük	36
KK:62	Sakine Ateş	Kadın	İlkokul	Çöşnük	57
KK:63	Ayşe Yabaş	Kadın	İlkokul	Çöşnük	55
KK:64	Feride Yabaş	Kadın	Üniversite	Çöşnük	26
KK:65	Ayşe Rençber	Kadın	İlkokul	Hidayet	35
KK:66	Ayşe Ayhan	Kadın	Okur Yazar D.	Hidayet	57
KK:67	Tuba Yazıcıoğlu	Kadın	İlkokul	Darendede	37
KK:68	Ayşe Yılmaz	Kadın	Okur Yazar D.	Darendede	56
KK:69	Fatma Çetin	Kadın	Lise	Darendede	34
KK:70	Ayşe Doğru	Kadın	Ön Lisans	Darendede	33

Ek-3 Din Görevlilerine Yönelik Mülakat Soruları

AD SOYAD :

YAŞ :

EĞİTİM DÜZEYİ :

HİZMET VERDİĞİ BÖLGE :

1. Mevlit nedir?
2. Mevlide dair dini eğitim aldınız mı?
3. Mevlit Uygulaması Hakkındaki Düşünceleriniz Nelerdir?
4. Mevlide çalıştığınız zaman dilimi içinde ne kadar yer veriyorsunuz?
5. Hangi durumlarda mevlit törenleri düzenliyorsunuz?
6. Mevlit kutlamalarına yönelik talep şehrin mahallelerine göre farklılık gösteriyor mu?
7. Mevlit kutlamalarının yapılış şekli mahalleden mahalleye değişiklik gösteriyor mu?
8. Çalıştığınız alanlarda kadınların mevlit okutma ile ilgili talepleri var mı?

Ek-4 Mülakata Katılan Din Görevlilerinin Listesi

S.	AD SOYAD	CİNSİYET	EĞİTİM DÜZEYİ	YAŞ
1.	Seval Doğan	Kadın	Ön Lisans	44
2.	Esra Doğru	Kadın	Üniversite	29
3.	Rabia Alakır	Kadın	Üniversite	25
4.	Fatma Türkan	Kadın	Üniversite	30
5.	Aslı Alan	Kadın	Ön Lisans	30
6.	Leyla Yıldırım	Kadın	Yüksek Lisans	29

